

Téma čísla → **UDRŽITELNOST**

VITAL INDEX → Klima jako výzva

DANIEL PITEK → Ta rychlost mě děsí

TRADICE → Staré dovednosti se vracejí

FOTOEDITORIAL → Sbor Elpida slaví 10 let!

VITAL

ÚNOR – KVĚTEN 2020 – CENA: 69 Kč – WWW.CASOPISVITAL.CZ

ČASOPIS, KTERÝ SPOJUJE GENERACE

KVĚTA
PACOVSKÁ

EAN 9772336869002 — 01

Seniorský balíček Aparthotelu Svatý Vavřinec

Cena pobytu na 4–7 nocí
od 5 495 Kč.

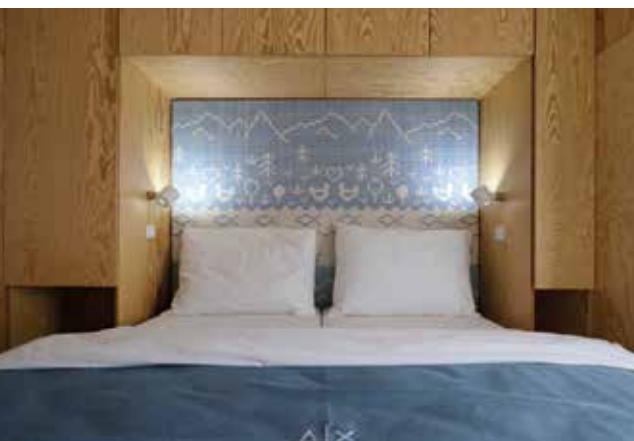

Více informací na:

www.svatyvavrinec.cz

Horský designový **Aparthotel Svatý Vavřinec** leží v srdci městečka Pece pod Sněžkou. Nabízí komfortní designové ubytování a řadí se do kategorie čtyřhvězdičkových hotelů. Hýčkat se nechte v našem Krkonošském wellness centru. K dispozici je tu i řada procedur pro Vaše zdraví a krásu. Jídlo si vychutnejte v naší skvělé restauraci, kde pro Vás náš šéfkuchař připravuje neopakovatelné kulinářské zážitky z italského X-Oven grilu na mangrovníkovém dřevě. Večery si můžete zpříjemnit v naší vinárně při posezení u velkého výběru exkluzivních tuzemských a zahraničních vín. Proměňujte s námi Vaše sny ve skutečnost.

Uved'te heslo „Vital“ a navíc
od nás obdržíte večerň
formou 3chodového menu.

Aparthotel Svatý Vavřinec, Pec pod Sněžkou 355, 542 21

Tel.: +420 770 122 121, E-mail: hotel@svatyvavrinec.cz

www.svatyvavrinec.cz

VÁŽENÉ ČTENÁŘKY, VÁŽENÍ ČTENÁŘI!

V redakci nám od rána do tří odpoledne netekla voda. Stav nouze! Kafe jsme si uvařili až poté, co jsme si donesli vodu v (plastových) lahvích. Nemůžeme jít ani na záchod, který nesplachuje. Hroučíme se, nadáváme a myslíme si, že by vlastně bylo úplně nejlepší jít domů. Když neteče voda, je to stejný průšvih, jako když nejde internet. Zkrátka konec světa. Ať už ta odstavka skončí a my se můžeme vrátit zpátky do civilizace, říkáme si.

Den bez vody k nám do Vitalu nedorazil náhodou. Tématem čísla, které držíte v rukou, je totiž udržitelný rozvoj. Ekologie, ochrana životního prostředí, nemocná modrá planeta – to vše teď rezonuje společností s nezvyklou intenzitou. Nejhlasitější jsou ve veřejné diskusi dva na první pohled nesmiřitelné tábory: popírači a aktivisté. Ačkoliv receptů na ozdravení přírody existuje hodně, neděje se téměř nic, politici schvalují rezoluce, od kterých následně odstupují, a mezitím je tepleji a tepleji. Planeta jede na setrvačnicku a lidé většinou pouze netečně přihlížejí. Patrně si říkají, proč by měli něco dělat, měnit své zvyky nebo své chování, když se jakákoliv změna projeví za desítky let – tedy za příliš dlouho na to, aby ji jednotlivci řešili v horizontu všedních dnů. A přitom jde o zcela zásadní téma hlavně pro budoucí generace, které s vysokou pravděpodobností budou čelit extrémním výkyvům

počasí, suchu a vymírání rostlinných a živočišných druhů.

Co ale s tím? Přestaneme jezdit autem, abychom zmenšili svou uhlíkovou stopu a zpomalili globální oteplování? Zmenšíme své obydlí na 60 metrů, ať tolik netopíme, a přestaneme létat k moři? Nebudeme jíst maso, vzdáme se myčky, pračky, ledničky?

Mladí lidé jsou k tématu ekologie často otevřenější. Asi nejznámější je iniciativa Fridays for Future, mezinárodní hnutí žáků a studentů, kteří se účastní demonstrací, kde žádají, aby byla politika učiněna rázná opatření proti dalšímu globálnímu oteplování. Podnět k této iniciativě dala v listopadu 2018 mladá švédská aktivistka Greta Thunbergová. Patrně ji znáte. Bez ohledu na to, jaký na ni máte názor, přinesla do veřejné diskuse téma udržitelnosti a klimatických změn v dosud nezvyklé intenzitě.

Tragické na dnešní situaci je, jak píše v úvodním textu analytik pro energetiku a udržitelný rozvoj František Marčík, že i kdybychom teď jako lidstvo přestali do atmosféry vypouštět všech téměř 40 miliard tun skleníkových plynů ročně, změny by vlivem setrvačnosti a dlouhodobého průběhu pokračovaly dál. Přivodili jsme planetě horečku, kterou se jen tak srazit nepodaří. Rozhodně to ale neznamená, že nemáme dělat nic. Naopak. „Odhaduje se, že za deset let by pokles produktivity způsobený teplejším

PODPOŘTE VITAL

Vydávání časopisu můžete podpořit libovolnou částkou prostřednictvím složenky nebo převodem na transparentní účet **2838425028/5500**. Časopis si můžete také předplatit na **www.send.cz** nebo na telefonním čísle redakce **224 231 914**.

VITAL lze snadno podpořit také odesláním DMS na číslo **87 777**, a to jednorázově, nebo pravidelně: pro jednorázovou podporu pošlete SMS ve tvaru **DMS ELPIDA 30** nebo **DMS ELPIDA 60** nebo **DMS ELPIDA 90**. Podpoříte nás tak jednorázově částkou 30, 60 nebo 90 Kč, pro pravidelnou podporu (každý měsíc) pak ve tvaru **DMS TRV ELPIDA 30** nebo **DMS TRV ELPIDA 60** nebo **DMS TRV ELPIDA 90**. Službu DMS provozuje Fórum dárců. Technicky zajišťuje ATS Praha. U dárcovské SMS v hodnotě 30 Kč obdrží Elpida 29 Kč, v hodnotě 60 Kč obdrží Elpida 59 Kč a v hodnotě 90 Kč obdrží Elpida 89 Kč.

Více informací na **www.darcovskasms.cz**.
Děkujeme!

podnebím mohl globální ekonomiku stát dva biliony dolarů. Když se ale vydáme cestou ochrany klimatu, můžeme vydělat 26 bilionů dolarů do roku 2030. Tak to alespoň tvrdí studie Globální komise pro ekonomiku a klima,“ píše ve svém textu Lenka Dolanská. Chytřejší investice do čistší energie, měst, potravin, využívání půdy, vody a průmyslu by mohly do deseti let vytvořit 65 milionů nových pracovních míst, což odpovídá síle Egypta a Británie dohromady.

Na následujících stránkách vám proto přinášíme recept, jak se k vlastní ekologické zátěži rozumně postavit. Nemusí to být složité. Stačí se ohlédnout zpátky, do doby, kdy jsme neměli všechno na dosah ruky, kdy věci nebyly snadno k dostání, ale dědily se, přešivaly a opravovaly. Do doby, kdy odstavka vody nikoho nevykolejila.

Inspirativní a hezké (ne příliš horké) jaro vám přeje

Jiří Hrabě
šéfredaktor časopisu

06 POHLED

Třídít odpad nestačí

„Naši předci přirozeně žili ve svém prostředí, nevyhazovali věci, ale snažili se je opravovat. Dbali o krajinu v okolí svých domovů, ať už šlo o lípu u kapličky, nebo ovocná stromořadí lemující polní cesty. Provázela je starost o kus země kolem nás spojená se samozásobitelstvím a pochopením toho, jak to ve světě funguje. Receptem na nápravu věcí planetárních může být obnovená péče o naše osvětí,“ píše analytik pro energetiku a udržitelný rozvoj František Marčík.

František Marčík

10 ROZHOVOR

Daniel Pitek: Ta rychlost mě děsí

„Od potravinového blahobytu k hladomoru je jen krůček. Stačilo by, aby si lidi v obchodních domech nemohli nakoupit to, na co jsou zvyklí. Okamžitě by se vzedmula vlna občanské nespokojenosti, začalo by se rabovat a přestala by platit zažitá společenská pravidla. Odmalička podvědomě vnímám to, co vyjadřuje věta: pestrost je stabilita a stabilita je základ života,“ říká v rozhovoru o klimatické změně sedlák Daniel Pitek.

František Marčík, Barbora Vrablíková

16 TÉMA

Tradiční dovednosti se vracejí v novém hávu

Umíte šít, pracovat se dřevem nebo opravovat věci a bojíte se, že je vám to v dnešním digitálním světě už k ničemu? Mýlíte se. Dovednosti, které doprovázely celé předchozí generace, se vracejí a nacházejí uplatnění i na místech, kde byste je nečekali.

Eva Mošpanová

03 EDITORIAL
Co najdete v čísle08 EKOLOGIE
Moje ekologická stopa18 VITAL INDEX
Ohrožená planeta jako výzva24 VAŘENÍ
Až do posledního kousku30 LINKA SENIORŮ
Smutek spojený s přírodou32 FOTOEDITORIAL
Sbor Elpida slaví 10 let!40 DOPIS
Proč se angažuji ve stávkách za klima42 MEZIGENERAČNÍ
ROZHOVOR
Malá naděje tu je48 ZDRAVÍ
Neviditelné hrozby51 PREVENCE
Kůže, která zlobí53 KOUZELNÁ MOC ROSTLIN
Rozmarýn

26 MÓDA

Fastfoodový šatník nechceme

Nakupovat s rozmyslem neznamena vzdát se nákupního zážitku, nedělat si radost či ignorovat trendy. Naopak, znamená to plánovaně si nakupování užít stejně, jako když se jdeme najíst do dobré restaurace, namísto abychom si koupili hamburger u benzinky.

Eva Urbanová

54 ROZHOVOR

Květa Pacovská: Umělec je dítětem až do smrti

„Jak šel postupně život, objevovala jsem v něm věci, a když jsem na něčem dělala, myslela jsem si, že je to dobré. Pak jsem přišla na to, že je to třeba trochu pozměnit a až pak to můžu nechat být. Ono by se řeklo, že je to takové filozofování o ničem. Ale právě třeba ona barva konkrétního dne vytváří moment, ve kterém můžete určitou věc udělat tak, abyste na ní už nic nemuseli měnit,“ říká v rozhovoru malířka, sochařka a ilustrátorka Květa Pacovská.

Jan H. Vítvar

70 (NE)OBYČEJNÍ

Chceme čistý vzduch!

V roce 1989 Češi a Slováci nebojovali jen o svobodu, ale také o záchranu krajiny bez šířících emisí a smogu, za čisté řeky a zemi neponičenou těžbou uhlí. Byl to revoluční rok, kdy se napříč československou společností zvedla vlna ekologických protestů, které pomohly zbořit komunistický režim.

Ondřej Nezbeda

61 FEJETON

Neuměle o umělé inteligenci

62 DOBRÉ ČTENÍ

Petr Koubský: Věda podle abecedy

64 HUDBA PRO MOU RADOST

Jiří Černý: Van Morrison, Joni Mitchellová, Bruce Springsteen, Leonard Cohen a Willie Nelson

66 NESMRTELNÉ LÁSKY

Karel Čapek a Olga Scheinpflugová

74 ESEJ

J.-G. Páleníček: Zněte, trubky automobilové, a zmlkněte, housle

80 RADOSTI Z ELPIDY

Co je nového v Elpidě

82 TRÉNOVÁNÍ PAMĚTI

Procvičte svou paměť

VITAL | Časopis, který spojuje generace | Ročník XIV., číslo 1/2020 | Vychází 4x ročně v tištěné i internetové podobě | Vydává: Elpida, o. p. s. | Evidenční číslo: MK ČR E 17957 | Šéfredaktor: Jiří Hrabě | Šéfreditor: Tomáš Rákos | Editorka: Kateřina Špačková | Redakční rada: Jan Bartoš, Zuzana Pelková, Tomáš Rákos, Petr Hora-Hořejš, Karel Tejkal, Lucie Vidovičová, Tomáš Šponar, Jaroslav Veis | Fotograf: Jan Bartoš | Jazyková korektura: Jaroslava Vaňková | Adresa redakce: Na Strži 40, 140 00 Praha 4 | Telefon: 224 231 914 | E-mail: casopisvital@elpida.cz | web: www.casopisvital.cz | Komerční inzerce: Markéta Křištofová, tel. 606 743 756, e-mail: marketa.kristofova@elpida.cz | Webová verze: Martin Blažíček | Grafické zpracování a layout: Carton Clan | Tisk: Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s. | Vydavatel si vyhrazuje právo publikované materiály zveřejnit též na internetu | Uzávěrka tohoto vydání: 20. února 2020. Předplatné zajišťuje SEND předplatné s. r. o. | www.send.cz, tel.: 225 985 225.

TŘÍDIT ODPAD NESTAČÍ

STARÉ OSVĚDČENÉ RECEPTY NA ŽIVOT FUNGUJÍ I DNES.

TEXT: FRANTIŠEK MARČÍK

Lidský mozek je nepochopitelně funkční a výkonný, a přesto většinu z nás nechce pustit za hranice běžného chápání. Jak jinak si vysvětlit, že si našinec při sledování katastrof v televizi maximálně tak povzdechne, ale už si nepoloží klíčovou otázku: Proč se okyselují a oteplují oceány, proč plošně hynou korálové útesy, proč mizí pralesy v Amazonii a v dalších částech světa, proč tají ledovce v horách a snižuje se objem ledu v Arktidě, Antarktidě i Grónsku? Na chvíli nás znepokojí intenzivní sucho českých polí a kůrovcová kalamita, nikoliv ale rozsáhlé povodně v Bangladéši či Indii.

Kolik z nás přimějí ke změně uvažování a jednání vyschlé studny a kohoutky bez vody? Zní to hrozně, ale tyto obrazy budoucnosti jsou dost možná blíž, než by se na první pohled mohlo zdát. V České republice v posledních letech plošně usychají smrčiny, podobný osud čeká borovice a modřiny, výhledově patrně lípy, javory a buky. Lesní požáry nebudou častější pouze na jižní Moravě, ale i v jiných koutech republiky. Rozloučíme se s hmyzem, motýly, včelstvem, ptáky a starými ovocnými odrůdami. Jídlo i voda zdraží, objeví se nové nemoci a viry. Vlny úmorných veder budou čím dál častěji sužovat obyvatele měst. Ladovské zimy budeme zažívat jen výjimečně. O to častěji se budeme potýkat s obrovskými výkyvy a rozkolísaným počasím. Přibude extrémních a dosud nevídaných meteorologických jevů: průměrně teplejší zimy čas od času zasáhne nebývalá nadílka sněhu následovaná prudkým oteplením, způsobené povodně vystřídá prudké ochlazení, kdy zatopená obydli zamrznou.

Výše zmíněné problémy, které trápí planetu, jsou až nepochopitelně složité, stejně jako systém neuronů v našich mozcích. Nedokážeme je vidět, protože jsou komplexní, a navíc se často neodehrávají tady a teď. Jsou to jevy dlouhodobé, a ačkoliv na naše životy mají vliv, dějí se jinde: na severním pólu, v Africe nebo v hlubinách oceánů. Jejich příčina je pro lidské oči také neviditelná a málo pochopitelná. Skleníkové plyny nejenže nedokážeme spatřit, ani je nosem necítíme.

Proč jsme neteční k masovému vymírání živočišných a rostlinných druhů? Protože je neslyšíme umírat a vidět to ani z různých důvodů nechceme. Od vidění je přitom nejkratší cesta k vědění, což ale neznamená, že nevidím-li ně-

co, není důvod to vědět. Člověk jako druh už déle než dvě tisíciletí pracuje sám na sobě, aby plnohodnotnou závislost na jednom smyslu jako zdroji zásadních informací překonal a vsadil na intelekt coby centrum všech smyslových informací a jejich kritického vyhodnocování.

Proto v současnosti tak silně rezonuje téma odpadu. Týká se nás bezprostředně, můžeme si na odpady sáhnout, můžeme ucítit zápach jejich rozkladu a spatřit paseku, kterou působí. Proto se lehce necháme přesvědčit ke třídění a chápeme potřebu neplytvat materiály: jejich hromadění a přítomnost v místě, kam nepatří, nás totiž doslova bije do očí a rozbo-

*My jsme náš
kredit vůči planetě
vyčerpali už dávno.*

laví srdce. Rozházené odpady rozdrnkají naši vnitřní strunu potřeby řádu. Snaha řešit rostoucí znečištění moří a oceánů a odpady dává jistou naději k tomu, že se podaří vyřešit ještě palčivější problémy, přestože jejich příčina a často i projevy zůstávají očím skryty.

Tragické na současnou situaci je, že i kdybychom akceschopní byli a ničivé, námi způsobené jevy zastavili, bude to trvat desetiletí, než se výsledky dostaví. I kdybychom teď jako lidstvo přestali do atmosféry vypouštět všech téměř 40 miliard tun skleníkových plynů ročně, změny by vlivem setrvačnosti a dlouhodobého průběhu pokračovaly dál. Přivodili jsme planetě horečku, kterou se jen tak srazit nepodaří. Život planety se odehrává v jiné časoprostorové dimenzi než život lidský.

Setrvačnost není udržitelná i kvůli vysoké míře nerovnosti a historickému vývoji. Od 2. světové války jsme zažili bezprecedentní období míru a ekonomického růstu a žijeme v relativním blahobytu. Mnoho rozvojových zemí takový vývoj za sebou ale nemá a je pochopitelné, že se tamní lidé chtějí vydat po stejné trajektorii jako bohaté země. Těžko jim tak podsouvat myšlenku, aby nyní auta na spalovací motory navždycky někde zaparkovali, nedopřáli si teplou vodu či aby jako donedávna nepoužívali v parných dnech klimatizace.

Často pak slycháváme námitku, proč my se máme snažit, když oni ne... Odpověď je prostá. My jsme náš kredit vůči planetě vyčerpali už dávno. Emise skleníkových plynů, které vznikají zejména pálením uhlí, ropy a zemního plynu a chovem dobytka, v atmosféře zůstávají. Evropa a USA teď sice produkují necelou třetinu emisí, naše odpovědnost je ale historická. Většina emisí v atmosféře je totiž od nás.

Nebylo by namísto výčitek a hledání viníka lepší vzít rozum do hrsti a stát se rozvojovému světu vzorem? Neoblomná obrana konzervativního pohledu na byznys ztrácí za stávající situace a výhledů do budoucna jakýkoliv smysl. Firmy začínají chápat, že změna je nevyhnutelná a potřebná a že samy mohou a musejí přispět. Profitovat z toho mohou jak firmy samotné, tak zákazníci a země, které ve svém současném ekonomickém rozmachu nemusejí opakovat chyby těch států, které svůj ekonomický růst postavily na energii z obrovského množství uhlikatých fosilních zdrojů, jež z podzemí přemístily do ovzduší.

O globální klimatickou krizi se zákonitě začínají mladí lidé, svět, v němž vyrůstali jejich rodiče a prarodiče, nenávratně mizí a právě nejmladší generace cítí změny nejvíce. Namísto mezigeneračního dialogu prostoupeného vzájemným nasloucháním a pochopením zatím sledujeme diskusi, kterou hrotí zejména ti, kdo cítí, že svět starých pořádků, který reprezentují a který pomáhali vybudovat, je v ohrožení.

Každý se může zasadit o změnu v našem přístupu k planetě a sehrát svou roli. Ukazuje se, že staré osvědčené recepty na život jsou vlastně nejlepší. Naši předci přirozeně žili ve svém prostředí. Nevyhazovali věci, ale snažili se je opravovat. Dbali o krajinu v okolí svých domovů, ať už šlo o lípu u kapličky, květinové záhony v předzahrádce, nebo ovocná stromořadí lemující polní cesty. Provázela je starost o kus země kolem nás, spojená se samozásobitelským a pochopením toho, jak to ve světě funguje. Receptem na nápravu věcí planetárních může být obnovená péče o naše osvětí. Pečovat lze o blízké i vzdálené. Péče o blízké může přinést nečekané v podobě obnovených vztahů v rodině či sousedství. Péče o dění světové lze vyjádřit podporou těch, kteří se snaží planetu léčit. Možná jde o úkol sisyfovský, předem odsouzený k nezdaru. To ale v žádném případě neznamená, že se o něj nemáme pokoušet.

NAŠE

STOPA

K ZAJIŠTĚNÍ EKOLOGICKY UDRŽITELNÉ SPOTŘEBY LIDSTVA BYCHOM V SOUČASNOSTI POTŘEBOVALI 1,7 PLANETY.

TEXT: VIKTOR TŘEBICKÝ

Přemýšlíme-li o ekologii, pravděpodobně si představíme hory plastů na skládce, dýmající komíny elektráren či továren, ropné věže kdesi v Saúdské Arábii a kácení deštných pralesů v Brazílii. Člověk jako živočišný druh dosáhl na Zemi z ekologického pohledu nebývalé převahy, ovládl suchozemské i mořské ekosystémy a přisvojil si množství přírodních zdrojů, obnovitelných i neobnovitelných. To každému z nás poskytuje možnosti, které byly pro generace našich dědů a babiček naprosto nepředstavitelné. Od levného cestování po možnost koupit si v zásadě jakoukoliv potravinu bez ohledu na roční období.

Snadno můžeme podlehnout dojmu, že podobná úroveň spotřeby je zcela samozřejmá a že její neustálý růst, který ve vyspělých státech zažíváme posledních 150 let (s výjimkou krátkých propadů způsobených válkami a ekonomickými krizemi), bude trvat donekonečna.

Mnozí ekonomové a politici tvrdí, že nám nic nehrozí. Naše děti se podle nich budou mít lépe než my – věda a technika jdou neustále dopředu, a vyřeší tak všechny ekologické a civilizační problémy, pokud vůbec nějaké existují. Náзор je to obzvláště populární ve středu Evropy. Jak nesmrtelně prohlásil bývalý prezident V. Klaus: „Žádné ničení planety nevidím, nikdy v životě jsem neviděl a nemyslím, že nějaký vážný a rozumný člověk by to mohl říci¹.“

Popírači klimatických změn dále tvrdí, že globální a místní ekologické problémy jsou pouze dočasné, popřípadě nepodstatné. Skládky podložíme nepropustným materiálem a zahrneme zeminou, případně odpadky spálíme ve spalovnách a získáme tak tep-

lo. Na komíny elektráren nasadíme filtry, do aut namontujeme katalyzátory. Miliony vyčerpávacích barelů ropy či dlouhé vlaky uhlí spalované v elektrárnách nejsou problém. Nevěříme totiž, že by člověk dokázal ovlivnit globální klima. Vždyť i měsíční krajinu v Podkrušnohoří dokážeme příkladně rekultivovat!

Druhý názorový tábor na věc tvoří lidé všímající si, že s přírodou je cosi v nepořádku. Tuší, že nejde jen o drobnou vlnku na jinak klidné hladině ekonomické prosperity. Vědí, že naše hypertechnizovaná a hyperefektivní společnost závisí na něčem tak „banálním“, jako jsou orná půda, lesy, louky, hmyzí opylující a schopnost rostlin a sinic produkovat kyslík a pohlcovat oxid uhličitý.

Jako měřitelná jednotka v pomyslném „zeleném účetnictví“ nám slouží tzv. ekologická stopa. Zatímco účtárny větších i menších firem a statistické úřady počítají výkazy příjmů a ztrát a domácí produkt v penězích, ekologická stopa kalkuluje blahobyt v takzvaných globálních hektarech (gha). Myšlenka stojící za ekologickou stopou je jednoduchá: za vším, co potřebujeme k životu, je kus země (a vody). Jde o to, jaké země a jak velký kus. Jak velkou část ekologických zdrojů jsme vyčerpali a kolik nám jich zbývá.

Ekologická stopa je stará pouhé čtvrtstoletí, přesto se stala populárním měřítkem lidského dopadu na planetu. Poprvé myšlenka na to, že bychom vliv člověka na přírodu a zdroje mohli vyjadřovat v plošných jednotkách, napadla dva kanadské vědce – Mathise Wackernagela a Williama Reese. Své myšlenky publikovali v roce 1996 v knize Naše ekologická stopa: snižování lidského dopadu na Zemi. Srozumitelná kniha se stala rychle populární. Rees uvádí působivou meta-

foru k přiblížení podstaty ekologické stopy: „Představte si ekonomiku jako velké zvíře. Otázka, kterou si musíme položit, zní, jak velkou pastvinu potřebujeme, abychom uživili toto zvíře?“

Odbornější definice říká, že ekologická stopa stanovuje množství přírodních zdrojů, které jednotlivec, město či region nebo celý stát spotřebují v daném roce. Stopa tak tvoří stranu poptávky ekologického účetnictví. Stranu nabídky tvoří tzv. biokapacita, celková část biologicky produktivních ploch, které máme k dispozici.

Jak si z pohledu ekologické stopy stojíme? Nijak dobře. V roce 1961 si lidstvo k zajištění spotřeby vystačilo s 0,7 planety. Příroda ještě měla prostor pro obnovu. Počátkem 70. let ekostopa překročila biokapacitu a od té doby žijeme na ekologický dluh. V posledních letech stopa dramaticky neroste, avšak kvůli růstu populace a zvyšování konzumu klesá množství produktivních ploch, které máme globálně k dispozici. K zajištění ekologicky udržitelné spotřeby lidstva bychom v současnosti potřebovali 1,7 planety. Údaje můžeme převést i na čas – za méně než osm měsíců globální ekonomika spotřebuje zdroje, s kterými by měla vystačit měsíců dvanáct. V roce 2019 tento den připadl na 27. července a každým rokem se posouvá blíže k začátku kalendářního roku.

Čtenáře asi napadne otázka, jak je to možné? Všeho máme dost a žádný ekologický dluh nevidíme. Jak ukazuje přiložený graf, nejvíce narostla uhlíková stopa a ta opravdu není lidským okem vidět. Způsobená je spalováním fosilních paliv a produkcí CO₂. Jde o ekologickou časovanou bombu, která rychle může změnit svět, jak ho známe dnes.

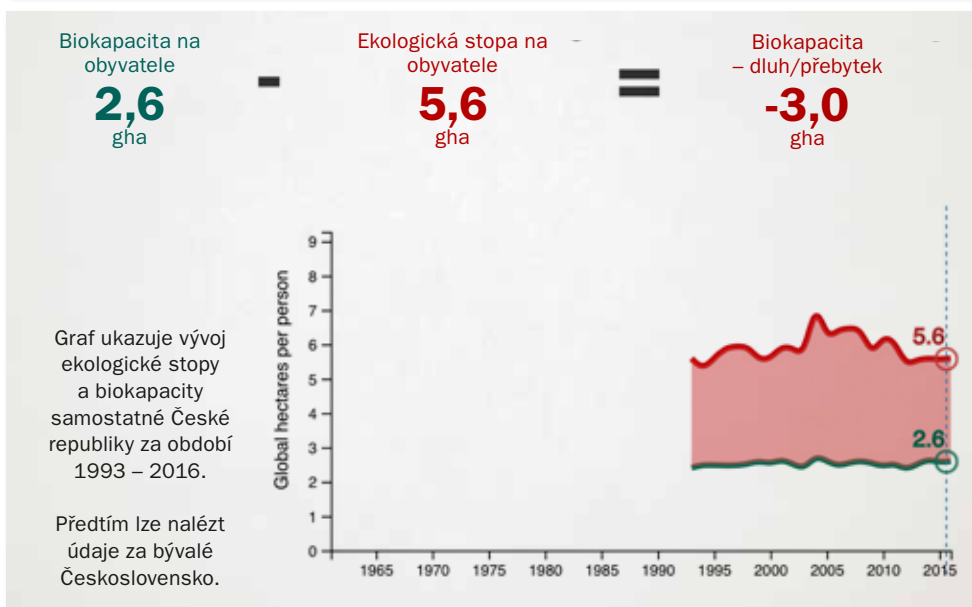
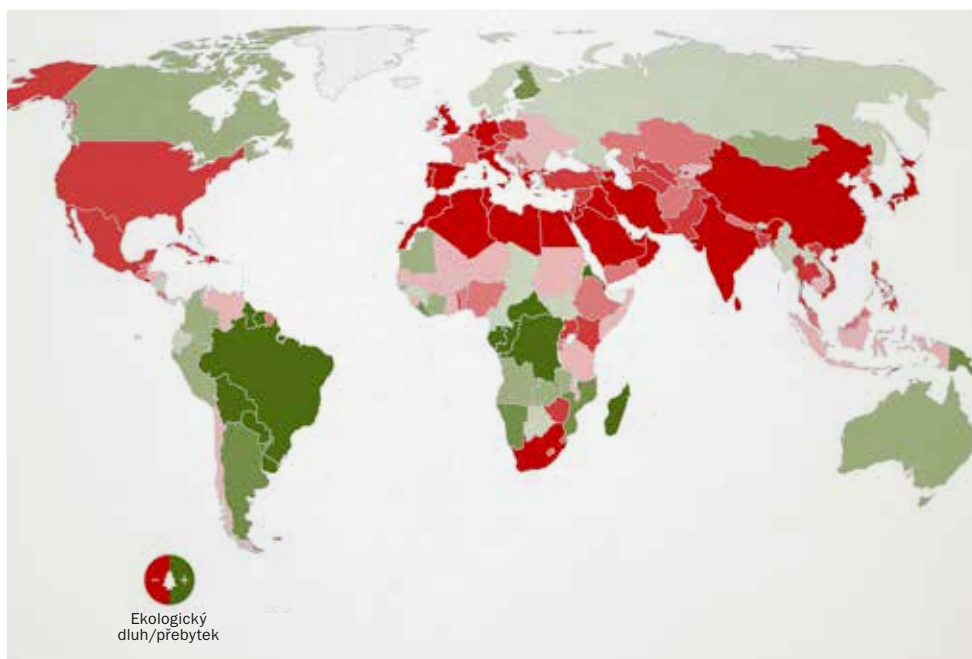
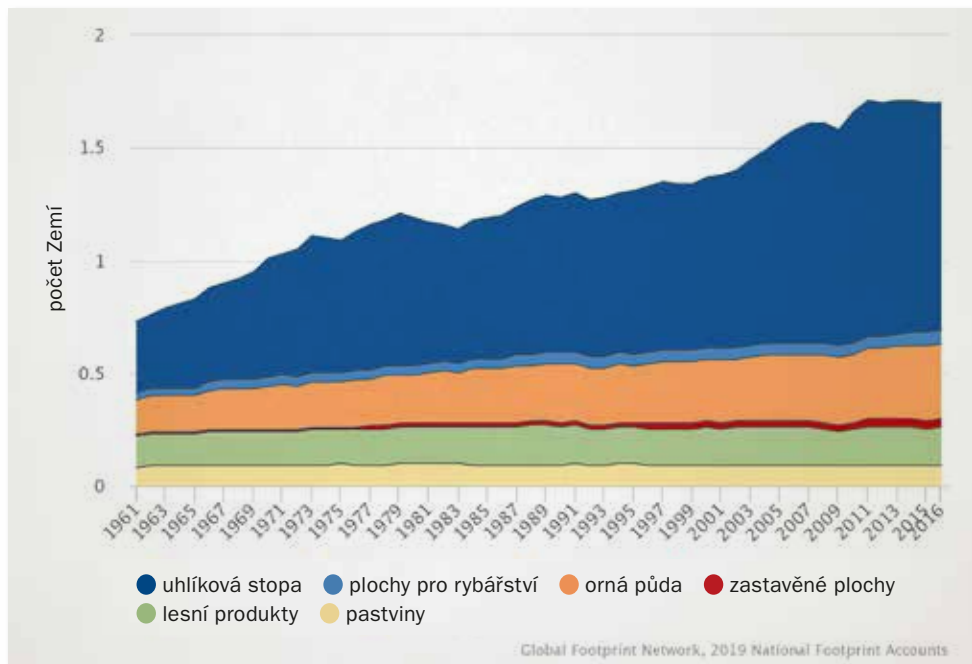
¹ Václav Klaus: Žádné ničení planety nevidím a nikdy jsem ani neviděl, Hospodářské noviny, 9. 2. 2007

Ekologický deficit či přebytek umíme měřit také na úrovni jednotlivých států. Čím červenější barva, tím vyšší rozdíl mezi stopou a dostupnými zdroji. Jak ukazuje mapa, až na skandinávské země prakticky celá Evropa žije na ekologický dluh, stejně tak Spojené státy, severní Afrika, Blízký a Střední východ i jihovýchodní Asie. Naopak Jižní Amerika a subsaharská Afrika mají k dispozici ohromné množství přírodních zdrojů a úroveň osobní spotřeby tam zatím nedosáhla evropského či amerického standardu, proto je skoro celá zelená.

Česká republika vytváří díky mohutné spotřebě obyvatel, výrobě elektřiny převážně z uhlí a dovozu množství přírodních zdrojů vysokou stopu, konkrétně 5,6 gha na obyvatele. Pokud by každý na světě žil jako my, potřebovali bychom další 2 planety. Pokud by vás zajímala velikost vaší osobní ekologické stopy, můžete si ji spočítat pomocí jednoduchého dotazníku na internetu – www.hra-o-zemi.cz.

Sedlákům, rybářům či lesníkům připadá základní myšlenka ekologické stopy samozřejmě: z přírody můžeme brát pouze tolik, kolik se stačí obnovit. Ale v těchto sektorech pracuje čím dál méně lidí a my všichni ostatní jsme od přírody více či méně odtrženi. Ekologická stopa nám ukazuje, že planetu Zemi máme (možná zatím) pouze jednu a přes všechny technický a vědecký pokrok zůstáváme úzce svázáni s jejími křehkými přírodními ekosystémy. Pokud je zničíme či zásadně změníme, biosféra nepřestane existovat. Vymizet z jejího povrchu může jeden dosud velmi úspěšný druh, který sám sebe nazval rozumný, *sapiens*.

Autor je ekolog, pracuje v organizaci CI2, o. p. s., ekologickou a uhlíkovou stopou se zabývá od roku 1998

DANIEL PITEK

TA RYCHLOST MĚ DĚSÍ

NA SKLONKU NEBÝVALE TEPLÉHO LEDNA JSME NAVŠTÍVILI SEDLÁKA DANIELA PITKA, KTERÝ V ČESKÉM STŘEDOHOŘÍ SADAŘÍ A CHOVÁ SKOT, OVCE A KONĚ. HOVOŘILI JSME O ZMĚNĚ KLIMATU, SUCHU, ROZSÁHLÝCH USYCHAJÍCÍCH LESNÍCH POROSTECH A O TOM, CO NÁS ČEKÁ. DAN NÁS PROVEZL PO SVÝCH PASTVINÁCH I LESÍCH POD MILEŠOVKOU A NÁZORNĚ NÁM PŘEDVEDL, JAK JE MOŽNÉ ZPESTŘOVAT KRAJINU, ZADRŽOVAT VODU A PŘIZPŮSOBOVAT SE MĚNÍCÍM SE KLIMATICKÝM PODMÍNKÁM.

AUTOŘI: FRANTIŠEK MARČÍK, BARBORA VRABLÍKOVÁ FOTO: JAN BARTOŠ

Dnes se hodně hovoří o klimatické změně, tedy celoplanetární změně dlouhodobého stavu atmosféry. Jak ji pocítujete tady u vás?

Změna klimatu, či dnes už můžeme říkat klimatická krize, není otázka budoucnosti, ale je to věc, která probíhá a která má dopady na zemědělské a lesnické hospodaření. Lidé na venkově se dnes obávají, že nebudou mít vodu. Jen od začátku roku mě tady zastavilo několik sousedů z okolních vesnic a stěžovali si, že jim ve studnách ubyla voda nebo že někde vyschla studánka. I zemědělci, když se spolu bavíme, mají obavy, co bude na jaře a v létě, že vzhledem k nebývale mírné zimě zažijeme věci, které jsme zatím nezažili. Takhle mírnou zimu nepamatují. Prosinec a leden bez sněhu, pokud aspoň v únoru ne napadne sníh, je jasné, že letošní sezona bude velice suchá. Loni zjara bylo taky sucho, a přitom nějaký sníh byl. Ty posuny jsou znát. Potoky, které vždycky tekly, mají přes léto vyschlá koryta a v posledních dvou letech jsou od půlky jara do pozdního podzimu vyschlá, jsou v nich malé kaluže, na troud suchá koryta, kde je jenom kamení, které začíná zarůstat travou, mechy a lišejníky.

U nás v oblasti Českého středohoří máme jedinou kliku v tom, že je tu složení lesních porostů hodně přirozené. Jsou tu většinou listnaté stromy a trochu modřínu a borovice. Smrky, které dnes ve středohoří tvoří jen 13 procent porostu, velice rychle odcházejí a tímto tempem tu za pár let nebudou vůbec. Dokonce na některých jižních svazích, kam se slunce opírá velkou silou, začaly zasychat buky, a viděl jsem dokonce i suché duby. Pomalu tak dochází k rozpadu lesa a může se stát, že i na jižních stráních centrálního středohoří časem vzniknou přirozené stepi tak jako v jihozápadním středohoří, v místech jako jsou Oblík a Milá. Dříve jsme z našich luk sklízeli čtyři tisíce balíků za sezonu, dnes jen něco přes dva tisíce. Takovému výnosu odpovídá i vydatnost pastvin, proto po nich dnes musíme dobytek posouvat mnohem rychleji než třeba před deseti lety. Ta rychlost mě děsí.

Zmínil jsi úbytek sněhových srážek. Proč je sníh z hlediska sucha a zádrže vody v krajině tak důležitý?

Když zjara sních odtává, voda se pomalu vsakuje a odtéká a její zásoba vydrží až do léta. Tuto zimu prší, nějaká voda se vsákne, něco odteče hned, takže na jaře to dříve velké množství vody bude chybět. Sněhová pokrývka samozřejmě také chrání půdu před vysycháním i poškozením porostu. Na semenáčky pod sněhem se tak dobře nedostane zvěř a i probírky v lesích se vždycky dělaly, když byl

sníh. I pro naše hospodaření je sníh výborný, protože chrání půdu při jízdách traktorem a zpřijemňuje nám práci, protože je všechno čisté a nebrodíme se v bahně. Dneska jsme litali s lopatami, abychom seškrabali bláto ze silnice. Takové problémy jsme dříve nezažívali.

Se změnou klimatu úzce souvisí také současná bezprecedentní kůrovcová kalamita, která postihuje zejména nepůvodní smrkové porosty. Smrk potřebuje vlhká stanoviště, má mělký kořenový systém a nedokáže si brát vodu z větších hloubek. Za současného dlouhodobého sucha většina smrků trpí značným vodním stresem, což oslabuje jejich imunitní systém a činí z nich snadnou kořist pro různé druhy kůrovců. Jaká je situace u vás?

Existují vegetační vzrůstové stupně, které se rozlišují podle hlavní dřeviny, jež v nich roste. Ty se dnes vlivem sílící změny klimatu posouvají do vyšších nadmořských výšek, kde před dvaceti třiceti lety buky a duby nerostly tak intenzivně. Dnes je na takových místech masivní zmlazení a dub a buk jsou v těchto místech dominantní. Člověk z ekonomických důvodů začal od 17. století pěstovat smrčiny i ve vegetačních stupních a na stanovištích, kde tradičně nerostly, a proto postupně odumírají. Lesy se tu díky kůrovci rychleji obměňují. U nás ve středohoří máme hromadu náletů buku, dubu a javoru klenu, a proto rychle vzniknou čisté listnaté lesy. Nutno ale dodat, že v oblastech, kde nemají tolik listnatých stromů, není tak

Už jako kluk jsem věděl, že je pestrá krajina životaschopnější.

rychlá obměna žádoucí. Vznikají tam totiž ohromné holiny, na které teprve mají nějaká semena nalétnout. V současnosti smrk odchází už i v mladém věku, protože na něj nenalétává jen lýkožrout smrkový, ale i lýkožrout lesklý, který žere i mladé porosty. Dřív tu byl taky, ale protože nebylo takové teplo, neškodil kalamitně, sežral třeba jeden dva smrky. Třeba na Úštěcku jsou takhle sežrané několikahektarové plochy. Na vzniklé holiny pak nalétává bříza, která tyto průšvihové plochy dokáže v krátkém čase samovolně zalesnit. Chrání tak půdu před erozí a de-

gradací, a protože pod sebou drží vlhkost a dává stín, chrání lesní mikroklima. Pod její ochranou pak vyrůstají stinné a polosunné dřeviny, třeba buky, duby, lípy, javory kleny nebo jedle. Krátkověká bříza jim pak postupně ustoupí a vzniknou porosty ve složení, které je pro tuto lokalitu původní.

Je to dobře, nebo špatně?

To se nedá říct. Skladba vegetace se přizpůsobuje té změně a oteplování. Jednotlivé druhy ztrácejí ideální podmínky, ale pro jiné se ty podmínky zase vytvářejí.

A máme se toho bát?

Určitě. Klimatologové, jako je například Hans Joachim Schellnhuber (*přední světový klimatolog, který v otázce změny klimatu radí například kancléře Angele Merkelové či papeži Františkovi – pozn. red.*), říkají, že jsme rozkládali klimatickou stabilitu, která tu byla dvacet tisíc let a která nám umožnila expandovat a zemědělsky hospodařit. Rychlé změny klimatických podmínek mají dopad na hospodářství a je možné, že si časem budeme muset hledat jiný způsob obživy. Musíme hledat cestu adaptace, abychom mohli fungovat s co nejmenšími ztrátami při nějakém rozumném způsobu života. Environmentální problematika a ochrana přírody dnes už nejsou jen o kytičkách a o žabičkách, ale hlavně o člověku, který potřebuje přežít. Takže ono nás to může postavit před takové rébusy, které budeme muset řešit, a bude to mít obrovské dopady. Stejně tak to platí pro další přírodní druhy, které musejí řešit významnou změnu podmínek. Oteplováním ubývají i chladnomilnější druhy živočichů a posouvají se sem ty teplomilnější. Objevují se nové druhy komárů, pavouků, stěhují se sem šakali a ubývájí třeba tetřevi, tetřívci, jeřábci. S tím už asi neuděláme nic.

Nemusel se člověk adaptovat už mnohokrát?

Adaptace a přizpůsobování je nekonečný běh, ale ty změny a přizpůsobování se mění címu prostředí nebyly tak dramaticky rychlé jako dnes. Každopádně je vidět, že má příroda ohromnou sílu. Je dobré ji nechat samotnou pracovat a jen chytře využívat jejích různých adaptačních vlastností a nanejvýš ji chytře pomoci.

Jaký je skutečný zdroj takzvaného environmentálního žalu? Je to jenom nějaká nostalgie, že věci nebudou, jak byly? Že se mění status quo? Anebo je to skutečné ohrožení na životě, že čekáme na obrovské nebezpečí?

Čekáme na apokalypsu. Přiznám se, že termín environmentální žal slyším vůbec poprvé. Ale to já i další lidi, kteří se pohybují v přírodě, upozorňujeme na to, že situace se mění v náš neprospěch. Dosud jsme všeho měli obrovský nadbytek. Například jsme si vypěstovali tolik dřeva, kolik jsme chtěli. Dnes s tím začíná být problém, protože ten les, který bude vznikat, možná nebude schopen pokrýt naše potřeby. Kvůli větrné a vodní erozi půda na polích degraduje, zadržuje méně vody, zemědělská produkce začíná klesat a ceny potravin stoupat. Masa si dáváme, kolik chceme, jsme přezraní a tlustí. Dnes náklady na potraviny dělají třeba dvacet procent. A ceny potravin jdou nahoru, brambory, cibule, ovoce, obilí. Když jsme dělali čtyři tisíce balíků sena, prodávali jsme balík za tři sta padesát korun. V roce 2018 cena vylétla až na dva a půl tisíce za balík.

Když přijmu termín environmentální žal nebo deprese, tak je zažívám taky. Předznamenává to spoustu problémů, které bude možné řešit jen složitě a které pro nás mohou být fatální. Může to způsobit společenské pohyby, které si nedovedeme představit, vyvolat bouře nespokojenosti, občanské války, války o zdroje, o vodu. Hláška profesora Hejmana je: od potravinového blahobytu

k hladomoru je jen krůček. Stačilo by, aby si lidi v obchodních domech nemohli nakoupit to, na co jsou zvyklí. Okamžitě by se vzedmula vlna občanské nespokojenosti, začalo by se rabovat a přestala by platit zažitá společenská pravidla. Od malička podvědomě vnímám to, co říká holá věta: pestrost je stabilita a stabilita je základ života.

Od začátku svého hospodaření, čili už přibližně dvacet let, zakládáš rybníky a tůně a obnovuješ mokřady. Co tě k tomu vedlo?

S rodiči jsme se do Českého středohoří přestěhovali v mých šesti letech ze Šumavy. V době mého dětství tam byl přehršel vody. Líbily se mi močály a podmáčená místa, protože kolem vody je život vždycky pestřejší. Vrstevnatější. Vždycky se mi zájímaly lány polí, kde nebyly ani keře. Nebyla to ta krásná mozaika, která je nejfunkčnějším typem krajiny ze všech. České středohoří bylo vždycky sušší, protože je ve srážkovém stínu Krušných hor. Když je tam metr sněhu, tady je čtyřicet centimetrů ve stejné nadmořské výšce. Je tu navíc svažité, kamenitý terén, který není ideální pro velká pole.

Úplně původně tu po vrstevnici byly pásy malých poliček a vysoko položené sady. Za socialismu se staré sady vytrhaly a pole

se scelila. Tato unifikace krajinu narušila, takže když jsem tady začal nakupovat pozemky, přetvářeli jsme tato pole na trvalé travní porosty s velkým množstvím remízků a solitérních stromů. Bud' jsme stromy sázeli, nebo jsme ponechávali ty, které byly přirozeným výsledkem sukcese (*přirozeného šíření náletových dřevin a lesa – pozn. red.*), probíhající od konce hospodaření místního JZD a státního statku. To byl první krok k tomu, aby krajina byla přírodnější, pestřejí strukturovaná. Tím se posílily její mimoprodukční funkce, které jsou ve finále přínosem pro funkci produkční. A do toho jsme začali tvořit i vodní plochy.

Za socialismu tu probíhal tupý a absolutně nevhodný způsob meliorování půdy (*techniky na údajné zvyšování úrodnosti půd, u nás zejména realizované plošným odvodňováním pozemků zatrubněním – pozn. red.*). Proto jsme se rozhodli, že v místech původních meliorací vodu začneme naopak zadržovat a potom pouštět na plochu, aby mohla v krajině pracovat. To bylo ještě předtím, než na nás začala dopadat klimatická krize, a vlastně jsme tím získali náskok v rámci adaptace. Na naše hospodaření proto krize nedopadá tak významně jako na hospodaření na velkých polích. Tady krajina funguje jako

přirozená klimatizace, kdežto krajina průmyslové zemědělské výroby v parnech funguje jako varná deska, vodu nezadržuje vůbec, naopak ji ještě odpuzuje. V tomhle jsme tedy mnohem dál, nemáme žádnou vodní ani větrnou erozi a degradaci půdy.

Když jsme začali zakládat a obnovovat tůně, rybníky a mokřady, objevily se všechny druhy, které jsou vázané na vodní prostředí a takzvané litorály, tedy pobřežní oblasti vod a podmáčená území. Bahňáci, bekasíny, objevují se sluky lesní, které tyto podmáčené plochy také využívají během jarních letů, kdy do nich za soumraku přistávají a zapichují svoje zobáky do těchto podmáčených míst a chodí si sem pro potravu. Všichni zpěvní ptáci tato místa využívají v suchých obdobích jako napajedla. A objevují se samozřejmě vodní ptáci. Když jsme dělali kroužkování ptáků a měli jsme natažené ornitologické sítě, tak jsme našli třeba i ledňáčka říčního. Vlaštovek a jiříček v těchto místech uvidíte celá hejna, berou si tam bláto, které pak používají na stavbu hnízd.

Objevuje se veškerý hmyz vázaný na vodu: vodoměrky, znakoplavky, potápníci, vodomilové. Na něj jsou samozřejmě navázané konkrétní ptačí druhy. Ale i další druhy, jako jsou volavky, kachny, černí čápi. Používá to

jako napajedla veškerá zvířata, tak tam chodí srnčí, dančí, chodí tam zajáci, uvidíš tam lišky a jezevce. A samozřejmě naše hospodářská zvířata. A objevují se i vodní kytky, které tam dříve nebyly. A kolikrát je vše úplná záhada, jak se to tam objeví. Žáby, čolci, užovky obojkové, užovky hladké, zmije obecné, líni.

Mám hodně kamarádů, kteří jsou odborníci v různých oborech přírodních věd. Každou chvíli sem někdo z nich přijede na návštěvu, společně se procházíme, díváme se, co je tady zajímavého pro jejich konkrétní obor, a děláme monitoring. Všichni se shodují v tom, že tady žijeme v ráji. Že tu máme všechno, co chybí většině území České republiky, kde je krajina industrializovaná.

Proč vás, zodpovědných hospodářů, není víc?

Limity hospodaření si uvědomuje stále více lidí. Právě kvůli tomu v roce 2017 vznikl program Pestrá krajina, který jsem dostal na starost. Zapojila se do něj Česká zemědělská univerzita a osobnosti, které jsou ve svých oborech vážené a dávají mu punc odbornosti. Třeba rektor ČZU prof. Petr Sklenička, profesoři Bedřich Moldan a Jakub Hruška z Karlovy univerzity a celá řada doktorů přírodních věd. Společně jsme stanovili patnáct kritérií pro hospodáře, mezi kterými je třeba množ-

ství organické hmoty v půdě, způsob hnojení, diverzifikace zemědělské výroby, přítomnost krajinných prvků na zemědělských plochách, sociální vazby s širokou veřejností atd. Když taková kritéria hospodáři splní, obdrží bronzový, stříbrný nebo zlatý certifikát Pestrá krajina. Na statky jezdíme na přelomu července a srpna, probereme s majiteli všechna kritéria a pak se jdeme podívat přímo na hospodaření. Na podzim k tomu máme sezení, komise poznatky vyhodnotí a v prosinci vyhlásíme Farmu roku. Mělo to velký úspěch, tak jsme se po druhém ročníku rozhodli udělat konferenci, protože při vyhlašování v Divadle ABC na to není čas a hlavně je to jen pro členy asociace, takže to divadlo bývá narvané sedláky. Reakce byly velmi pozitivní.

Tito sedláci tedy vytvářejí pestrou krajinu?

Ano, tímto způsobem udržují stabilitu prostředí. My je pak jednotlivě prezentujeme jako příklady dobré praxe, které jsou hodně napodobení. Ukazujeme tak veřejnosti, že zemědělství není jen o velkých agrárních podnicích s rozsáhlými poli, ale že právě menší rodinné farmy dokážou hospodařit ohleduplným způsobem, který se adaptuje na klimatickou změnu a umí špatnou situaci mírnit.

Předplatte si

VITAL

276 Kč
4 čísla

ČASOPIS, KTERÝ SPOJUJE GENERACE

- Více než 80 stran čtení každé tři měsíce.
- Jen 276 Kč za rok.
- Témata aktuální pro všechny generace.
- Píšeme o stáří takovém, jaké je, ale i takovém, jaké být může.
- Obsah, který si rádi přečtete i za pár let.
- Texty předních českých novinářů, spisovatelů a špiček napříč obory.
- Časopis vydáváme už 13 let.

Pořídte předplatné sobě, svým rodičům, prarodičům nebo oblíbené sousedce.

Objednávejte na:

www.casopisvital.cz

vitalplus@elpida.cz

224 231 914

Časopis VITAL vydává Elpida, nezisková organizace pomáhající seniorům stát se sebevědomou a respektovanou součástí společnosti.

POKUD VYMIZÍ, BUDE TO ŠKODA

TRADIČNÍ DOVEDNOSTI SE VRACEJÍ V NOVÉM HÁVU

AUTOR: EVA MOŠPANOVÁ, DENÍK N

Umíte šít, pracovat se dřevem nebo opravovat věci a bojíte se, že je vám to v dnešním digitálním světě už k ničemu? Mýlíte se. Dovednosti, které doprovázely celé předchozí generace, se vracejí a nacházejí uplatnění i na místech, kde byste je nečekali. Na svědomí to má ekologie, ekonomika i obyčejná chuť mladých opět vzít věci do svých rukou.

Obvyklému návštěvníkovi PrusaLabu – dílny, kde si lze vyzkoušet práci s 3D tiskárnami – je něco mezi 25 až 45 lety. Na strojích,

kteří dokážou vytisknout prakticky cokoli, většinou vyrábí náhradní díly nebo drobnosti do domácnosti.

Roberto Baccarini nezapadá ani do jedné z těchto kategorií. Ve svých 69 letech je o generaci starší než ostatní v dílně a jeho plány daleko přesahují hranice domácnosti. Italský inženýr, kterého do Prahy přivedla rodina, chce totiž 3D tiskárny využít k výrobě protetických rukou pro lidi, kterým chybějí.

K velkému plánu jej nepřivedla žádná osobní ani rodinná zkušenost, ale prostá ná-

hoda. Když se technik, který léta strávil navrhováním a výrobou litinových dílů, ocitl v důchodu, celoživotní vášeň ho neopustila. Pro zábavu si dělal technické nákresy v počítačovém programu. Pak narazil na novinku – 3D tiskárny, které dokázaly jeho nákresy proměnit ve skutečnost. Nadšen tímto objevem si Baccarini postavil vlastní a začal se učit s ní pracovat.

„A pak přišla otázka, co s tím dělat. Nechtěl jsem vyrábět jenom hlouposti a hračky pro děti,“ popisuje své uvažování. V tom ča-

se narazil na informaci o americké společnosti, která vyrábí protézy pro děti narozené bez prstů nebo celých rukou. A dostal nápad – vyrábět na 3D tiskárnách vlastní náhrady končetin, které by díky levnému materiálu dokázal dostat k potřebným za pouhý zlomek ceny.

Na podzim roku 2018 měl za sebou Baccarini už jako nový obyvatel Prahy několik zkušeností s výrobou protéz, které začal posílat rodinám postižených dětí. Potíž byla ale v tom, že ruce neměly žádnou elektroniku ani motor a ovládání úchopu prstů vyžadovalo schopnost ohnout zápěstí přesně určeným způsobem. „Bylo to zajímavé, ale děti často neměly dostatečnou sílu na potřebný pohyb a byly z toho frustrované,“ popisuje Baccarini, který se začal zamýšlet nad tím, jak dovnitř protézy dostat elektrický motor s malinkým počítačem.

Pouhou náhodou v Praze narazil na dílnu výrobce 3D tiskáren PrusaLab a zde na jednadvacetiletého vedoucího elektrodílny Matěje Suchánka, jenž se s podobným projektem nikdy nesetkal. Společně ale v průběhu následujících měsíců vymysleli, jak ovládat ruku hlasem nebo senzorem, který zaznamená elektrické výboje na kůži od svalů.

„Poprvé v životě jsem musel kódovat, a učit se v mém věku takovou věc je velice těžké. Mohl bych se do toho pustit, ale dosáhl bych jenom velice nízké úrovně. Matěj je v kódování fantastický,“ popisuje dnes Baccarini část, se kterou mu pomohl jeho mladý kolega.

A pro Matěje Suchánka měly hodiny s bývalým inženýrem svůj vlastní přínos. „Strašně obdivuju, jak to měl namodelované,“ vysvětluje. Popisuje přitom systém šňůrek, pomocí kterých se ovládají v ruce články prstů, a nejvíce ze všeho mu připomíná mechanismus tradičních loutek. Nic podobného předtím při své práci s novými technologiemi neviděl, do budoucna se to ale může změnit. „Hodně mě to inspirovalo, jak řešit různé věci,“ říká Suchánek.

Projekt Roberta Baccariniho je ojedinělý, on sám ale není jediný zástupce starší generace, který do dílny zavítal. Ondřej Kašpárek, který PrusaLab vede, v ní obecně vidí zkušené lidi rád. „Hledáme kombinaci starého řemesla a digitální technologie. Předchází tomu příprava dat na počítači, nicméně nás baví diverzita a mezi členy máme i spoustu seniorů, kteří se toho nebojí,“ popisuje s tím, že kutilství se podle něj neomezuje jen na osamělou dílnu doma, ale umožňuje sdílet své schopnosti s ostatními.

„Říkáme tomu diverzita, dáváme tomu vzletná jména, nicméně předávání si znalos-

tí mezi mladými a starými je základní kámen společnosti. Jsou to věci, které pokud se ne naučíme teď, tak ze společnosti vymizí, a to je ohromná škoda,“ vysvětluje svůj pohled na věc Soňa Jonášová, ředitelka Institutu cirkulární ekonomiky. Ten se zaměřuje na podporu hospodářství, kde se suroviny nepoužijí pouze jednou na výrobu a pak skončí v odpadu, ale užívají se znova, věci se opravují a hledají nové využití nebo majitele. „Než si člověk něco koupí, měl by zvážit, jestli si to nemůže půjčit, opravit si staré, pronajmout nebo si koupit z druhé ruky,“ vysvětluje základní myšlenku.

Právě zde je podle ní velký prostor a potřeba po starší generaci, která výrobu i opravy ovládá. „Trend je naprosto zřetelný v mnoha oblastech. Vidíme to na počtu různých událostí, poptávek po přednáškách nebo opravách,“ říká.

Připadá mi, že předávání mezi generacemi je to jediné, co funguje.

Popisuje přitom webové stránky, které pomáhají najít opraváře v okolí, místa, kde lze opravovat sám, kurzy, kde se lze dovednosti naučit, a setkání, na kterých si lze vyměňovat věci i zkušenosti. Podle Jonášové lidi táhne ekonomická a ekologická stránka věci i chuť dělat po práci „něco“ rukama.

Jednou z oblastí, kde se podle ní cirkulární ekonomika rozvíjí nejvíce, je móda. Ona sama je hrdou majitelkou sukně přešité ze šatů levně koupených v second handu a řada dalšího jejího oblečené pochází ze „swapů“, akcí kde si lze vyměňovat nepotřebné oblečení. A část lidí se podle ní vrací i přímo k šití.

„Čím je konfekce a výroba masivnější a méně kvalitní, tím víc lidí má zájem si samo šít a vracet se k tradicím. V obchodech už neseženou oblečení v takové kvalitě, a jak nastupuje trend udržitelnosti a ekologických věcí, chtějí opravovat a šít si z lepších materiálů,“ potvrzuje její slova Kateřina Kartáková z ateliéru Rebelion, který nabízí kurzy šití.

S jistotou nedokáže říct, zda je rostoucí zájem o jejich kurzy způsoben i masovým nárůstem zájmu o šití, nebo šířícím se jménem salonu, faktem ale je, že před pěti lety začínal Rebelion v Brně s pár kurzy. Dnes má pobočky ve čtyřech různých městech a jen v Praze se odehrává denně minimálně pět kurzů.

Mezi lektory jsou mladí studenti oděvního designu i několik seniorů. Ti jsou podle Kartákové velkým přínosem. „Když člověk šije čtyřicet let, ví přesně, jak se který materiál chová, na všechno má fígl a vždy si poradí. Člověk, který šije pět let, toto ještě vědět nebude,“ vysvětluje s tím, že tradiční krejčovina se na spoustě škol už ani neučí.

Cesta k nabytí a předávání tradičních dovedností ale nemusí vést přes specializované dílny a kurzy. Pro řadu lidí se odehrává mnohem přirozenějším a nenápadnějším způsobem. Šestadvacetiletou Janu Tomešovou čekal letos pod vánočním stromčkem dárek jen o něco menší než ona sama. Učitelka za základní školy si totiž přála soustruh na dřevo a od přítele ho opravdu i dostala. Na stroji si zatím vyrobila dřevěnou nádobu na tužky a v plánu jsou dřevěné úchytky na kuchyňskou linku.

„Cokoliv doma potřebuji, udělám si raději sama,“ říká mladá žena s tím, že si dokáže bez větších potíží vyrobit poličku nebo vymalovat. „Okoukávala jsem to od dědy, když jsem byla malá. Měl malinký soustruh na dřevo, který nám půjčoval, ať si hrajeme,“ popisuje dnes kořeny ne zcela obvyklého dárku, které sahají jako u mnoha jiných k rodině a starším generacím.

„Připadá mi, že předávání mezi generacemi je to jediné, co funguje. Vrstevníci, kteří jsou schopni si sami něco udělat, to mají většinou od rodiny. A ti, kteří to v rodině nedělali, neumějí ani zatlouct hřebík,“ říká mladá učitelka.

Roberto Baccarini přesto doufá, že k tradičním dovednostem lze přivést lidi i jiným způsobem. Třeba inspirací a detailním návodem. Svůj projekt tištěných protetických rukou chce otevřít zdarma světu a umožnit tak, aby se levné pomůcky dostaly k těm, kteří je potřebují. „Snažím se lidi naučit, že takové věci jdou i s minimálními náklady. Chci, aby všichni věděli, že je to možné a také jak je to možné,“ popisuje. Kromě materiálu, 3D tiskárny a schopnosti pracovat s technickými nákresy v počítači je podle něj pro výrobu ruky potřeba i něco zcela obyčejného. Sednout si a zhruba pět dní věnovat tomu, co dobře znaly generace modelářů a kutilů – obyčejnému sestavování, broušení a leštění. To zatím nedokáže nahradit ani ta nejlepší 3D tiskárna.

OHROŽENÁ PLANETA JAKO VÝZVA

SOUČASNÁ KLIMATICKÁ KRIZE MŮŽE PŘINÉST I POZITIVA

AČ SE TO MŮŽE V KONTEXTU TOHO, JAK ČÍM DÁL VÍC LIDÍ BIJE NA POPLACH, ZDÁT ZVLÁŠTNÍ, SOUČASNÉ PROBLÉMY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ MOHOU PŘINÁŠET I POZITIVA. JAK VE SVÉM PROJEVU KE ZMĚNÁM KLIMATU ŘEKL UŽ PŘED DVĚMA LETY GENERÁLNÍ TAJEMNÍK OSN ANTÓNIO GUTERRES, „STRACH ZMĚNY KLIMATU NEVYŘEŠÍ“. STÁVAJÍCÍ TECHNOLOGIE ČEKAJÍ NA MASOVÉ VYUŽITÍ – ČISTŠÍ PALIVA, ALTERNATIVNÍ STAVEBNÍ MATERIÁLY, LEPŠÍ BATERIE A POKROKY V ZEMĚDĚLSTVÍ A VE VYUŽITÍ PŮDY.

TEXT: LENKA DOLANSKÁ

Stále víc studií upozorňuje na ekonomickou prospěšnost ochrany klimatu. Jen za poslední desetiletí vyčíslili Američané náklady na vypořádání se s extrémním počasím a dopady spalování fosilních paliv na nejméně 240 miliard dolarů ročně. V následujícím desetiletí by tyto výdaje měly stoupnout o 50 procent. Odhaduje se, že za deset let by pokles produktivity způsobený teplejším podnebím mohl globální ekonomiku stát dva biliony dolarů. Když se ale vydáme cestou ochrany klimatu, můžeme vydělat 26 bilionů dolarů do roku 2030. Tak

to alespoň tvrdí studie Globální komise pro ekonomiku a klima. Chytřejší investice do čistší energie, měst, potravin, využívání půdy, vody a průmyslu by mohly do deseti let vytvořit 65 milionů nových pracovních míst, což odpovídá síle Egypta a Británie dohromady. Přesun od fosilních paliv k čistším zdrojům, jako jsou větrná a solární energie, by zabránil 700 tisícům předčasných úmrtí v důsledku znečištění ovzduší. Každý dolar vložený do obnovy zničených lesů může být kompenzován ekonomickým přínosem a snížením chudoby v hodnotě až 30 dolarů.

Do role lídra v boji proti globální změně klimatu se teď pasuje Evropská unie. Budoucí rozvoj a růst unie, včetně energetiky, zemědělství a dopravy by měl být jednoznačně v souladu s udržitelností a ochranou klimatu. Plán nazvaný European Green Deal počítá například se zavedením uhlíkových cel a daní pro průmyslové producenty. Přerod ekonomik, které budou produkovat minimum jedů, si zatím málokdo umí detailně představit. Do roku 2050 chce každopádně EU dosáhnout uhlíkové neutrality – do vzduchu vypouštět jen tolik zplodin, kolik bude schopná zachytit.

Kde všude tedy může ekologická krize prospět?

ENERGETIKA

- Vymanění se ze závislosti na fosilních palivech už není tak drahé. Ceny solárních a větrných elektráren dlouhodobě klesají.
- Světová cena fotovoltaických panelů klesla za deset let od nástupu „solárních baronů“ na desetinu, zhruba ze **dvou dolarů na dvacet centů za watt**. Je to důsledek prudkého růstu výrobních kapacit. Podle stejného zdroje vzrostly roční globální solární instalace z 16 GW v roce 2010 na 105 GW v roce 2019, tedy více než šestkrát. V Česku přitom nevzrostly obnovitelné zdroje prakticky vůbec. Domácí plán počítá se zvýšením podílu obnovitelné energie ze současných necelých 13 procent na 16,9 procenta do roku 2030.
- Investice do obnovitelných zdrojů dosáhly minulý rok ve Spojených státech rekordních 55,5 miliardy dolarů (1,25 miliardy Kč), a to přes Trumpovu neustálou kritiku a snahu omezovat jejich podporu. Investice do větrných elektráren na pevnině a do slunečních elektráren se meziročně zvýšily o 28 procent. Výrazně totiž klesají náklady na obnovitelnou energii a investory také zajímají daňové úlevy, které jsou s ní spojené.
- Dostupnost solárních panelů může být brzy ještě lepší. Do komerční produkce by se měly po deseti letech výzkumu dostat panely z nových materiálů (např. perovskity), které výrazně zlepšují přeměnu energie.
- Největším světovým výrobcem tzv. zelené energie v přepočtu na počet obyvatel je Island. Levně vyrábět elektřinu z obnovitelných zdrojů (75 procent vodní zdroje,

25 procent geotermální) umožňují Islandu jeho unikátní geologické podmínky; 85 procent všech islandských domácností vytápí geotermální energie.

- V Číně a USA už nyní pracovní pozice v oblasti obnovitelných zdrojů předhánějí ty, které vznikly v ropném a plynářském průmyslu. V Německu obnovitelné zdroje zaměstnávají nejvíce lidí hned po automobilovém průmyslu.
- Pomoc nejchudším – v Bangladéši instalace více než čtyř milionů domovních solárních systémů vytvořila více než 115 tisíc pracovních pozic a venkovským domácnostem zachránila přes 400 milionů dolarů za znečišťující paliva.

KOMUNITNÍ ENERGETIKA

Rozmach obnovitelných zdrojů otevírá trh s výrobou elektřiny. Z občanů, podniků, škol a dalších veřejných zařízení, které sdílejí energii se svými sousedy, se stává v zemích severní a západní Evropy nový trend. Vlastní bioplynová stanice, větrná turbína nebo solární instalace přináší nejen energetickou soběstačnost, ale i peníze navíc. Komunitní energii od loňska nově podporuje i Evropská unie. České právní předpisy zatím tomuto trendu příliš vstřícné nevycházejí, ale právě díky nové evropské legislativě by se to v následujících letech mělo změnit. I přes současný nepříznivý stav se první vlaštovky začínají objevovat i u nás.

JAK TO FUNGUJE V ZAHRANIČÍ

Rakouská metropole **Vídeň** chce na výstavbu nových fotovoltaických a větrných elek-

tráren, solárních zařízení na veřejných budovách nebo navýšení produkce vodní energie vynaložit 1,2 miliardy eur. Kromě toho podpoří chytré projekty na využití tepla z čistírny odpadních vod pro vytápění domácností. Vyprodukovaný vodík společnosti Wien Energie má zas v budoucnu pohánět autobusy na vodíkový pohon vídeňského dopravce. Zdvojnásobit na dva tisíce by se také měl počet dobíjecích stanic. Ty by vedle MHD měla používat i taxislužba. Z kuchyňského odpadu už teď vzniká bioplyn k vytápění, zdvojnásobením výkonu by měl teplem zásobovat 900 domácností.

Šestitisícové městečko **Malaunay v Normandii** bývalo textilní velmocí a prošlo si érou průmyslového úpadku. Místní a občanské projekty zaměřené na obnovitelnou energii přinesly městu hospodářské oživení. Střechy několika místních veřejných budov zdobí fotovoltaické panely, které zásobují energií ostatní budovy a zařízení v okolí. Na instalaci se finančně podíleli samotní občané, což městu umožnilo získat přibližně 50 tisíc eur a současně poskytnout občanům 2,25procentní návratnost investic (více než v současné době nabízejí ve Francii spořicí účty).

Skandinávci už zkoušejí ukládat elektřinu do vodíku. Energeticky soběstačné bytové domy budují **ve švédském městě Vargarda**. Veškerou spotřebu elektřiny a tepla budou zajišťovat fotovoltaické panely. Přebytková energie vyrobená za dlouhých skandinávských letních dnů se bude ukládat do podoby stlačeného vodíku, ze kterého se bude naopak v zimě převádět zpátky do formy využitelné k vytápění a elektrické spotřebě.

KOMUNITNÍ ENERGETIKA PO ČESKU

KNĚŽICE na Nymbursku získaly označení ESO – energeticky soběstačná obec. Kněžičtí za pomoci dotací vybudovali celoročně pracující bioplynovou stanici s kombinovanou výrobou elektřiny a tepla, kotelnu na biomasu (slámu a štěpku) fungující v topném období a rozvod centrálního zásobování teplem po celé obci.

KARLE v Pardubickém kraji, jedna z mála českých obcí, která vlastní a provozuje větrnou elektrárnu. Zisky z prodeje elektřiny obec využívá pro investice do svého rozvoje.

BUDIŠOV nad Budišovkou, kde město na střechu kulturního domu instalovalo 10 kWp solárních panelů a do přilehlé školy a radnice vysoce efektivní kondenzační kogenerační jednotku, tedy kotel na spalování zemního plynu, který vyrábí současně elektřinu a teplo, moderní kotle na biomasu z okolních lesů, zásobník na teplou vodu, baterie a dobíječku sedmimístného obecního elektromobilu. Odhadovaná energetická soběstačnost základní školy, kulturního domu a radnice je 80 procent elektřiny. Ročně tak uspoří přibližně 300 tisíc korun a sníží emise CO₂ asi o 180 tun.

MIKOLAJICE nedaleko Opavy. Tam obec vybudovala ve spolupráci s Univerzitním centrem efektivních budov při ČVUT v Praze topný systém na pelety, který zajišťuje teplo a elektřinu pro obecní úřad, prodejnu potravin a požární zbrojnicu. Na střeše prodejny jsou také solární články a v budově jsou baterie.

CIRKULÁRNÍ EKONOMIKA

K výrobě využívat jen nezbytně nutné množství materiálu a jen takový, aby bylo možné výrobky znovu recyklovat nebo opětovně využívat. Jeden ze základních principů tzv. cirkulární ekonomiky je součástí nové „zelené“ politiky Evropské unie. V následujících letech tak budou muset firmy reagovat nejen na svá čísla v účetnictví, ale i na výzvy ekologického charakteru.

Jak ukázal průzkum mezi firmami u příležitosti letošního zasedání Světového obchodního fóra v Davosu, z celkem osmi tisíc firem je jen 179 v environmentálních otázkách transparentní a aktivní. Sázka na ekologii se přitom fir-

mám vyplácí. Podle průzkumu vnímá až 62 procent spotřebitelů jako atraktivní firmy, které investují do redukce plastů a zlepšování životního prostředí. Většina lidí (73 procent) je ochotná změnit své návyky, aby snížili svůj negativní dopad na životní prostředí. Tři čtvrtiny nakupujících (72 procent) pak upřednostňují ekologicky balené produkty.

Značky budou spotřebiteli čím dál víc hodnoceny na základě jejich přístupu k udržitelnosti. Výrobci omezují jednorázové plasty, vymýšlejí způsoby, jak obaly celkově redukovat – například tím, že nabízejí možnost zvonaplnění.

Některé módní a nábytkářské řetězce vybízejí své zákazníky, aby do obchodů nosili použité oblečení či nábytek, které recyklují.

Týká se to všech odvětví: výrobců kosmetiky, kteří hledají způsoby, jak nahradit hojně využívané mikroplasty; výrobců nápojů, kteří se pídí po tom, jak snížit množství jednorázových odpadů, například opětovným zavedením vratných obalů či využívání druhotných surovin (recyklátů) ve výrobě; v České republice je to například platforma Cyrkl.cz.

Cirkulární může být i doprava. V Brně jezdí autobusy na CNG, na biometan ze zpracování čistírenských kalů.

ZELENÁ MĚSTA, ZELENÁ DOPRAVA

Investiční banka Goldman Sachs předpovídá, že ruku v ruce s klimatickými změnami půjde celosvětově i o největší rozmach stavební infrastruktury. Se vzrůstajícími hladinami moří a častějšími záplavami budou města muset investovat do protipovodňových opat-

ření, budou muset zpevňovat mosty, kvůli zvyšujícím se teplotám upravovat například plochy silnic, letišť, tratí. Architekti a stavitelé budou muset klást důraz na „zelené stavitelství“, v budovách totiž lidstvo spotřebovává 40 procent celkové energie. Renovace

budov tak, aby byly co nejméně energeticky náročné a zároveň připravené na stupňující se změny klimatu, je dokonce jedním z klíčových programů „zelené dohody“, akčního plánu EU Green Deal.

REVOLUCE V DOPRAVĚ

Letošní rok by měl být zlomový pro automobilový průmysl. Poprvé se bude muset vypořádat s přísnými limity oxidu uhličitého. Kvůli přísnějším emisním limitům tak na trh míří čím dál víc modelů na alternativní pohon. Do deseti let bude třetina vyrobených automobilů muset mít nízkemisní pohon, elektřinu nebo vodík. V návaznosti na rozmach elektromobilů se v zemích EU počítá do pěti let s vybudováním milionu veřejných nabíjecích stanic. Bezemisní elektrický pohon začíná zasahovat i do nákladní a městské dopravy, startují první elektrické trajekty, vlaky, kamiony, trolejbusy, a dokonce i elektrické letouny. Svoje místo si elektromobilita stále častěji nachází i v oblasti městské mobility.

Elektrobuses a autobusy na stlačený zemní plyn nejedí v Česku jen ve velkých městech ja-

ko Praha nebo Brno, ale jsou k vidění stále častěji i v menších městech, jako je například Trutnov, který loni získal ocenění Chytré město pro budoucnost. Mezi průkopníky elektromobility v hromadné dopravě patří také krajská města Hradec Králové a České Budějovice.

72 milionů eur (v přepočtu dvě miliardy korun) chce do elektromobility investovat Rakousko. Jde o peníze na státní podporu nákupu elektrických vozů, výstavbu nabíjecích stanic a zvláštní typ státní poznávací značky pro elektromobily.

Elektromobilům bude moci brzy konkurovat vodík. Ten má během pěti let zlevnit natolik, že se má stát běžným palivem. Na vodík sázejí zatím hlavně japonské automobilky, např. Toyota, v plánu ho mají třeba BMW ne-

bo Mercedes. Auta na vodíkové články na rozdíl od elektromobilů nebudou muset čekat hodiny, než se dobijí. Ceny vodíkového paliva do aut by se v příštích letech měly především díky navyšování objemu výroby snížit zhruba o polovinu.

Autobusy na vodík chce v nejbližších letech začít používat pražský dopravní podnik. Používat by se měly na nejvytíženějších linkách. Do deseti let pak nahradí většinu dosavadních autobusů elektrické nebo ty s kombinovaným pohonem.

První vodíkové double-deckery na světě si již objednala britská metropole. Autobusy, které budou první svého druhu na světě, by měly začít vozit cestující v Londýně během příštího roku, a to na třech linkách.

UHLÍKOVÁ NEUTRALITA – MILIARDOVÉ INVESTICE

Evropa se zavázala dosáhnout uhlíkové neutrality do poloviny tohoto století. Řada evropských měst (např. Helsinky do roku 2035), a dokonce i některé státy chtějí tohoto cíle dosáhnout dřív.

UHLÍKOVĚ NEUTRÁLNÍ OLYMPIÁDA

Letošní letní olympijské hry v Tokiu budou mimořádné, co se ekologie týče. Na výrobu pěti tisíc medailí se použijí kovy z 80 tisíc tun recyklované elektroniky, včetně zhruba šesti milionů mobilních telefonů. Olympijská pochodeň, symbol her, vznikala částečně z hliníkového odpadu a poprvé v historii se bude zapalovat pomocí vodíku. Stupně vítězů jsou vyrobeny z plastového odpadu z domácností a z moří. Celou akci budou pohánět obnovitelné zdroje energie, sportoviště mají využívat dešťovou a odpadní vodu. Olympijská vesnice vyrostla pomocí udržitelně získaného dřeva, které se má po hrách využít na výstavbu laviček nebo veřejných budov. Sportovci budou spát na postelích z papírové lepenky, které jsou odolné, ale zároveň se dají po skončení her snadno recyklovat.

STÁTY, KTERÉ JIŽ PŘEDSTAVILY KONKRÉTNĚJŠÍ PLÁNY

DÁNSKO

2050

Od roku 2030 chce např. zakázat prodej nových aut poháněných benzinovým či dieselovým motorem.

NORSKO

2030

Součástí plánů Norska jsou i projekty v zahraničí. Prostřednictvím mezinárodních kreditů by se tak uhlíková stopa Norska kompenzovala například na druhé straně planety.

FINSKO

2035

ŠVÉDSKO

2045

PORTUGALSKO

2050

Strategie zahrnuje změny v řadě sektorů – energetice, lesnictví či zemědělství.

ŠPANĚLSKO

2050

Předběžný plán počítá se zvýšením podílu obnovitelných zdrojů energie na pětadevadesát procent během příštích dvaceti let, dekarbonizací dopravy a zemědělství i zapojením občanů do rozhodovacího procesu.

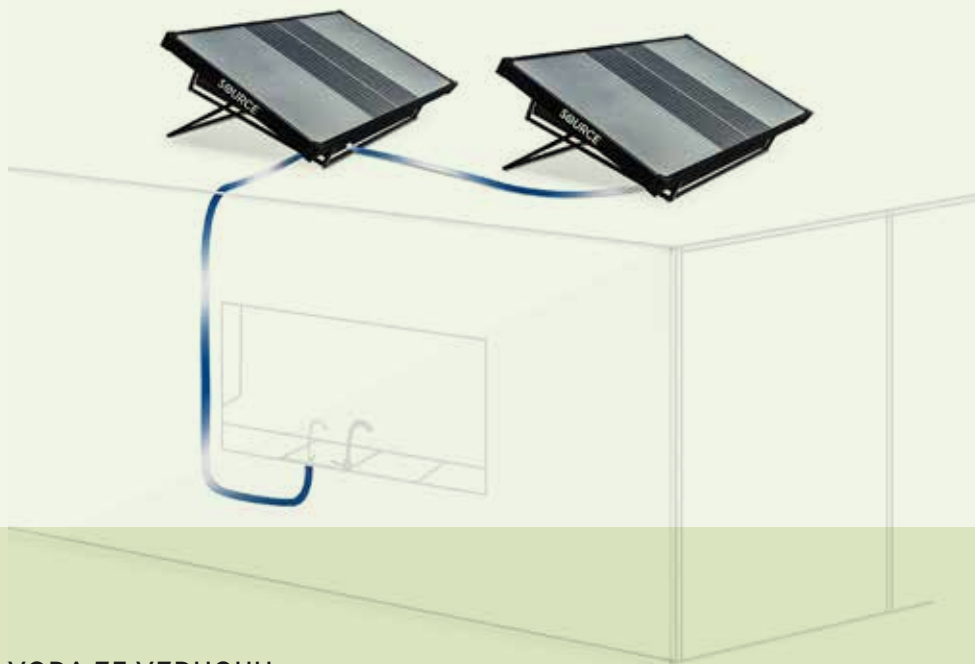
BRITÁNIE

2050

Pokud jde o výrobu elektřiny, sází Londýn hlavně na vítr. Do roku 2030 by měly větrníky zajišťovat třetinu energie, kterou Britské ostrovy spotřebují. Spalování uhlí je naopak na ústupu. Před pěti lety na něm britská energetika stála z třiceti procent, loni už jen z pěti a půl a uhelné elektrárny se postupně zavírají. Od roku 2035 by stejně jako v Dánsku měla být všechna nová auta na elektřinu, klesnout má i spotřeba masa nebo teplota, na kterou lidé v zimě vytápějí domovy. Emise z továren, které se bez nich neobejdou, chce Londýn kompenzovat vysazováním stromů, mechem na stěnách nebo i průmyslovým čištěním vzduchu tak, jak už to dělá Island za pomoci atmosférických vysavačů.

POLSKO

Jako jediná členská země EU se zatím nepřipojilo k závazku uhlíkové neutrality.

VÝZKUM, VÝVOJ, INOVACE

Více než třetina rozpočtu unijního programu Horizont Evropa ve výši 100 miliard eur, který se mezi lety 2021 a 2027 zaměří na výzkum a inovace, bude směřovat do klimaticky pří-
větivých technologií.

VODA ZE VZDUCHU

Učebnicovým příkladem projektu, který pomáhá v boji s klimatickými změnami, konkrétně s nedostatkem vody, je unikátní vzdušná pumpa. Jde o vodní kolektory, které jsou schopny sbírat vodu ze vzduchu, a to i v těch nejvyprahlejších oblastech. V současnosti se testují v Dubaji, Austrálii a Arizoně. Samotný panel ke svému fungování nepotřebuje žádný energetický vstup, potrubí ani spe-

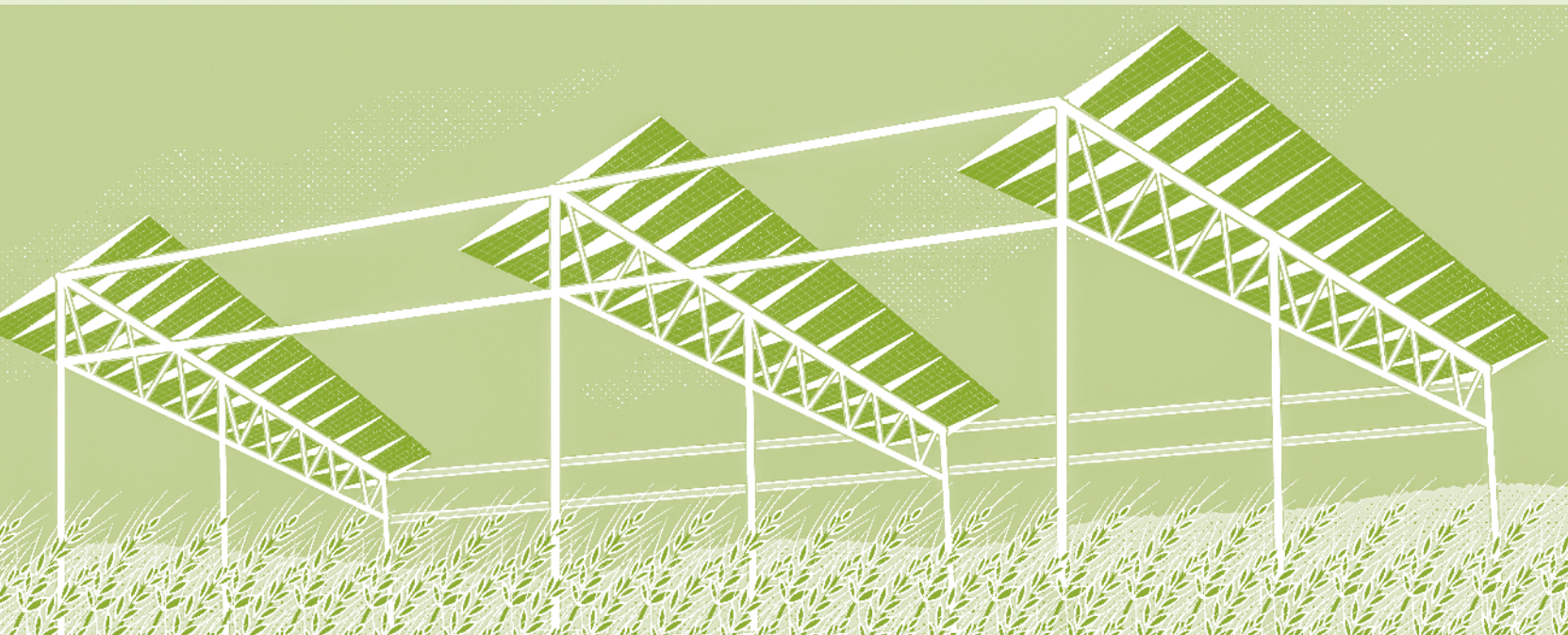
ciální infrastrukturu. Hydropanel funguje na bázi hygroskopie, tedy procesu, kdy je vodní pára absorbována ze vzduchu pomocí hygroskopického materiálu a solární energie. Jeho výhodou je schopnost vázat na sebe jen molekuly vody, což znamená, že voda, která je díky následné kondenzaci vodní páry sbírána a ukládána do rezervoáru pod panelem, je stoprocentně čistá.

ZMĚNA ZPŮSOBU ZEMĚDĚLSKÉHO HOSPODAŘENÍ

Cílem má být zelenější a zdravější zemědělství. Je součástí plánu EU na boj s klimatickými změnami (EU Green Deal). Počítá s výrazným snížením využívání pesticidů, hnojiv a antibiotik. Každý členský stát musí vytvořit národní akční strategii, která má být v souladu s cíli dohody.

AGROVOLTAIKA – SPOJENÍ SOLÁRNÍ ENERGIE SE ZEMĚDĚLSTVÍM

Celosvětovou poptávku po elektřině by v kombinaci s dobře vyřešenou otázkou akumulace elektřiny mohla uspokojit solární energie, pokud by se pouhé jedno procento zemědělské půdy začalo využívat pro takzvané agrivoltaické systémy – tedy solární elektrárny speciálně upravené tak, aby dále umožnily využívat půdu pro pěstování rostlin. Poloprůsvitné či klasické fotovoltaické panely rozmístěné s většími rozestupy několik metrů nad zemí zabírají méně plochy, dosahují vyššího výkonu, a navíc přistiňují plodiny, které ohrožuje sucho. Úspěšně už je používají Němci.

DARAMIS – DEVELOPER S MNOHALETÝMÍ ZKUŠENOSTMI

Daramis je realitní a investiční společnost, která se zabývá nákupem, výstavbou a správou rezidenčních a komerčních nemovitostí. Vznikla v roce 2000 v České republice a trvale usiluje o vytváření nadčasových hodnot prostřednictvím realizace vysoce kvalitních projektů s vlastním inovačním know-how a zákaznický orientovaným přístupem. Daramis již úspěšně dokončil 26 projektů, které zahrnují více než 3400 bytů, a v současné době pracuje na třech nových rezidenčních projektech a připravuje dalších pět.

Zelené město 3

Třetí fáze bytového komplexu Zelené Město přímo navazuje na předchozí dvě etapy tohoto velmi unikátního projektu. Zelené město 3 nabízí lukrativní bydlení v Hrdlořezích, Praha 9. V blízkosti je kompletní občanská vybavenost, tramvajová zastávka, ale také dva parky. Projekt je koncipován pro rodiny vyžadující dobrou dostupnost do centra města, ale přesto s výhodami klidného a tichého prostředí plného přírody.

Unicity Plzeň

V Plzni Daramis realizuje projekt Unicity Plzeň, jehož první fáze byla dokončena v roce 2018 a který dále rozvinula projektem nájemního bydlení Unicity Living cílený na studenty Západočeské univerzity, která je v pěší vzdálenosti od projektu. Nyní přichází s nabídkou bytů o dispozici 2+kk až 4+kk v rámci 3. etapy.

Beránka

Tento projekt nabízí 87 rodinné domy ve velmi vyhledávané oblasti Horních Počernic na Praze 9. Vyniká decentní moderní architekturou a promyšleným dispozičním řešením 4+kk a 5+kk, které respektuje charakter dané lokality i vysoké nároky budoucích uživatelů. Ke každému domku náleží zahrada od 100 do 300 m².

ZELENÁ LINKA

800 226 223

www.daramis.cz

DARAMIS

Stavíme pro vás.

AŽ DO POSLEDNÍHO KOUSKU

PRAKTICKÉ RADY A RECEPTY, KTERÉ POMOHOU
EKOLOGII A ZÁROVEŇ VAŠÍ PENĚŽENCE.

TEXT: ZUZANA PELKOVÁ FOTO: ŠTĚPÁN LOHR, DANIEL VČELIŠ

Možná si říkáte, že kvůli ztvrdlému chlebu nebo shnilé zelenině u vás doma v kuchyni se svět nezboří. Ale právě my spotřebitelé jsme zodpovědní za největší část vyhozeného jídla. Nabízíme praktické nápady, které vám nezaberou příliš času nebo námahy, a ještě k tomu pár tisícovek ušetříte. Stačí málo!

Pište si seznamy: koukněte se nejprve do ledničky a komory, co vám tam přebývá, abyste zbytečně nekoupili stejnou věc. Udělejte si seznam a při nákupu se ho držte. Když budete mít rozmyšlené, co s jídlem pro-

vedete, je větší šance, že ho skutečně sníte.

Vybírejte si sezonní produkty: snažte se nakupovat na trhu nebo od místních zemědělců – ať produkty nemusejí cestovat přes půl světa a nezatěžují tak planetu.

Nakupujte méně a častěji: lepší je nakupovat menší množství jídla vícrát než udělat jeden velký nákup na týden dopředu. Při delších intervalech se potraviny více kazí.

Nechodte nakupovat hladoví: platí totiž pravidlo „velké oči, skončí to v koši“. V supermarketu se také snažte odolat slevovým ak-

cím. Cenově výhodné nabídky nemusejí být tak skvělé, pokud se vám jídlo zkazí.

Polotovary jen minimálně: nakupujte suroviny s jasně čitelným složením a původem a snažte se vyhýbat polotovarům. Stačí trocha času a připravíte si zdravé a plnohodnotné jídlo doma sami.

Mějte doma dostatek krabiček: díky uzavíratelným dózám či krabičkám budete mít mnohem lepší přehled o tom, co máte doma ve spíži. Vyhněte se tak plýtvání jídlem a penězi.

VÝVAR ZE ZBYLÉ ZELENINY

Vývar je nejlepší doplněk stravy! Postará se o kvalitní vlasy, nehty, kůži i zdravé kosti, sílu, zažívání a dobrou náladu. Klidně ho můžete popíjet jen tak – v oblíbeném hrnečku místo čaje. Pokaždé bude chutnat úplně jinak, ale vždy nesrovnatelně lépe než kupované bujony. Zkuste to! Prozkoumejte lednici, která zelenina se blíží ke svému konci, pečlivě ji očistěte a proměňte ve vodě v lahodný základ vaření. V lednici vydrží vývar 5–7 dní, na delší dobu ho zmrazte – třeba v tvořítkách na led nebo sáčcích. Trpělivě počká na svůj okamžik slávy, kdy doladí chuť třeba italského rizota, omáčky nebo jiné polévky.

6 porcí

Doba přípravy: 1,5 hodiny

Ingredience:

Libovolný počet přísad z následujícího seznamu:

cibule včetně suché zdravé slupky
ovadlé, ale zdravé kusy kterékoli zbylé zeleniny

„bubáci“ i stonky z rajčat

zdřevnatělé konce chřestu

tvrdý košťál brokolice, kvěťáku, zelí

řapíky špenátu nebo kapusty

čisté slupky z mrkve, petržele, celeru

kořínky pórků

1–2 druhy bylinek (stonky koriandru, petržele, stonky, tymián, rozmarýn, bobkový list, šalvěj)

1–2 druhy koření (zázvor, česnek, nové koření, celý pepř, badyán, skořice, muškátový oříšek)

2,5 l studené vody

2 lžice zvětralého vína nebo vinného octa

Postup:

1. Odkrojky zeleniny očistěte, pokrájejte na menší kousky a včetně bylinek a koření vložte do velkého hrnce, zalijte studenou vodou a přiveďte k varu. Křehké bylinky přidejte až v závěru. Ztlumte teplotu na nízkou a nechte vývar tzv. táhnout pod bodem varu alespoň hodinu. Z menších kousků zeleniny přejdou minerály a živiny do vody rychleji a čím kratší dobu vývar vaříte, tím méně energie spotřebujete.

2. Víno nebo vinný ocet přilijte až před koncem vaření, sladkému vývaru přidá příjemnou kyselost. Tu dodají i rajčata.

3. Hotový vývar sceďte, podle chuti osolte a podávejte.

DOMÁCÍ ZELENINOVÝ BUJON

Při vaření se rychle nashromáždí spousta odřezků a slupek. Pokud nemáte v úmyslu přidat je k ostatní zelenině do vývaru, domácí bujon je skvělou možností, jak podpořit chuť jídla a zároveň omezit plýtvání. Dochutíte jím polévky, rizoto, omáčky a zeleninové směsi. Navíc víte, že váš výrobek je zcela přírodní, bez přidaných látek zvýrazňujících chuť a vůni. Zpracovat můžete téměř kteroukoliv zeleninu a bylinky a kombinovat je dle libosti.

Na 1 skleničku

Doba přípravy: zhruba 3,5 hodiny

Ingredience:

60 g mrkve

25 g řapíkatého celeru

15 g cibule

1 hrst listové petržele včetně stonků

2 snítky tymiánu

2 snítky rozmarýnu

20 g soli

Další ingredience

– česnek, rajčata, hrášek, paprika, pórek, bazalka, šalvěj, oregano

Postup:

1. Umyjte, osušte a jemně nakrájejte nebo rozmixujte zeleninu, zeleninové odřezky a bylinky. Zvažte je a rozložte do středně velké pánve.

2. Navažte sůl, která by ve směsi měla tvořit 20 procent hmotnosti zeleniny. Přidejte ji do pánve k rozmixované zelenině a sušte za občasného míchání přibližně dvě hodiny při nízké teplotě.

3. Až se tekutina vypaří, rozložte směs na plech vyložený pečicím papírem.

4. Pečte ji v předehřáté troubě na 150 °C zhruba 1 a 1/4 hodiny, až směs bude úplně suchá a lehce křupavá. Čas od času promíchejte.

5. Směs nechte zcela vychladnout a rozmixujte ji na prášek. Přesypete ho do vzduchotěsné nádoby a skladujte bez přístupu světla a vlhkosti, vydrží zhruba tři měsíce.

OVOCNÝ OCET ZE SLUPEK, ODŘEZKŮ A JÁDŘINCŮ

Doma připravený jablečný ocet je mnohem chutnější než ten kupovaný. Vyniká množstvím zdraví prospěšných látek a povzbuzuje trávení. Výborně se hodí do čatní či salátů, neobejdete se bez něj při nakládání zeleniny nebo ho můžete použít jako základ osvěžujícího zdravého pití třeba s medem a citronem. Příjemně si tak posílíte imunitu.

Ingredience:

jablečné nebo hruškové jádřince

slupky

odřezky (nahnědlé, potlučené a přezrálé)

jsou v pořádku, plesnivé vyhodte)

medová voda (v poměru 60 ml medu na 1 litr filtrované teplé vody)

Vybavení

čistá sklenice

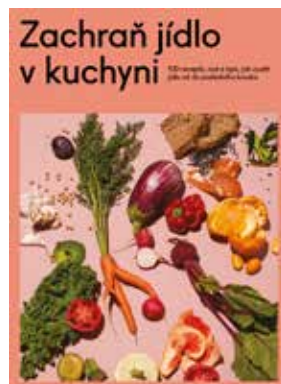
plátýnko

gumička nebo provázek

Postup:

Jádřince, odřezky a slupky nasekejte nahrubo, vyskládejte je do poloviny sklenice a přelijte medovou vodou tak, aby vše bylo zcela ponořené. Sklenici překryjte plátýnkem a nechte fermentovat (kvasit) při pokojové teplotě mimo přímé slunce.

Jednou denně promíchejte. Přibližně za 10 dní tekutina ztmavne. Ovoce sceďte a šťávu přelijte do čisté sklenice. Nechte ještě 2–3 týdny kvasit ve sklenici. Pravidelně promíchávejte a ochutnávejte. Jakmile vám ocet chutná, přecedte jej přes jemné sítko nebo plátýnko, rozlijte do čistých lahví, zazátkujte a uložte do chladu.

ZACHRAŇ JÍDLO V KUCHYNI

Informace k článku jsme čerpali z této velmi návodné a nápadité kuchařky, která obsahuje 100 receptů i praktické rady a tipy, jak využít jídlo až do posledního kousku. Recepty se zaměřují na suroviny, které v českých domácnostech nejčastěji zbývají. Více se o knize dozvíte na www.zachranjidlo.cz.

1/3 vyprodukovaných potravin na světě se vyhodí
8 % emisí skleníkových plynů je z jídla, které se nesní
70 % vody se používá v zemědělství

Fotoeditorial s paní Anežkou z NILAtýmu. Na sobě má trendy overal od značky Lanius, přírodní kabelka je od Sans Arcidet.

FASTFOODOVÝ ŠATNÍK NECHCEME

NAKUPOVAT S ROZMYSLEM NEZNAMENÁ VZDÁT SE NÁKUPNÍHO ZÁŽITKU, NEDĚLAT SI RADOST ČI IGNOROVAT TRENDY. NAOPAK, ZNAMENÁ TO PLÁNOVANĚ SI NAKUPOVÁNÍ UŽÍT STEJNĚ, JAKO KDYŽ SE JDEME NAJÍST DO DOBRÉ RESTAURACE, NAMÍSTO ABYCHOM SI KOUPILI HAMBURGER U BENZINKY.

TEXT: EVA URBANOVÁ FOTO: ELIŠKA KUBÍKOVÁ

Je móda důležitá? Myslím si, že ano. Ob-lečení je odnepaměti naší druhou kůží. Ať už nás oslovují trendy, fandíme pařížské krejčovně, nebo jen hledáme pracovní uniformu, to, co si ráno oblékneme, vyjadřuje náš postoj k životu. Estetický, politický i hodnotový. Móda přináší radost, podněcuje kreativitu i dává práci mnoha milionům lidí na naší planetě. V tomto kontextu se v posledních pěti letech stále výrazněji mluví o fenoménu fast fashion („rychlé“ módy) a v protikladu k ní vzniklé alternativě slow fashion. Tento termín je často překládán jako „pomalá“ móda. Pro mě osobně je to spíše móda etická, smysluplná či zkrátka skutečná. Jsem ráda, že dnes už nejsem sama, koho zajímá. Stejně jako chápeme rozdíl mezi fastfoodem a skutečným jídlem, stále víc lidí hledá alternativu ke krátkodechým hadříkům a touží po troše obsahu, kvalitě a hlubším smyslu. Právem nám vadí obrovský dopad textilního průmyslu na životní prostředí a osudy lidí. A chápeme, že méně je více. A tak zajímá-li toto téma i vás, ráda bych vám přiblížila, jak fast fashion vlastně funguje, i podala jednoduchý recept na to, jak na módu pohlížet jinak. Nikoli tím, že vám budu opakovat hrozné statistiky dopadů na životní prostředí a skličovat vás příběhy z továren. Jistě jste již obojí zaznamenali. Spíše bych vám ráda dala jednoduchý návod, jak přemýšlet o ceně oblečení, jaké materiály volit a jak si sestavit šatník, který bude nejen funkční, ale i trvalý a krásný. Doopravdy „slow“ a hlavně zcela unikátně váš.

Fenomén fast fashion za posledních dvacet let radikálně proměnil způsob, jak oblečení vnímáme a jaký má vliv na nás i na naše sebevědomí. Tato móda je založena na vytváření rychlých a do velké míry umělých trendů, jejich konstantní změně, opakování a prezentování módy jako ryze spotřebního a cenově dostupného zboží. Každý měsíc řetězce představí kompletně novou kolekci, která je navíc týdně obměňována tak, aby si zákazník prakticky neustále mohl koupit něco nového. Zásadně se neukazuje kontext, v jakém

móda vzniká, výrobní proces ani zapojení lidí. Zákazník tak ztrácí ponětí o tom, jaká je či má být reálná hodnota věci, kdo ji vyrobil, z čeho, odkud a kam cestovala. K nákupům ve velkém objemu je zapotřebí nízká cena. Ta je jednou z hlavních zbraní rychlé módy, neboť umožní zákazníkovi, který by jinak pochyboval o smysluplnosti svého nákupu, si ho ospravedlnit a svou aktuální chuť k nakupování uspokojit. Nízkou cenu doprovází nízká kvalita i trvanlivost a ty dovedou zákazníka brzy zase zpět do obchodu, pokud tak neučiní další změna trendu ještě dřív. V celkovém součtu pak za konkrétní období běžný zákazník utratí v řetězcích mnohem více, než tuší, a troufnu si říci, že často i podstatně více než ten, kdo nakupuje s rozmyslem módu o řád kvalitnější a dražší.

Skvělou pomůckou je se namísto jednorázové částky zamýšlet nad cenou za jedno nošení. Tomuto konceptu se v zahraničí říká „Cost per wear“ neboli CPW a lze ilustrovat třeba takto: Po delším váhání si koupíte vybrané šaty za 3500 korun. Pět let je nosíte každé léto minimálně dvacetkrát a cítíte se v nich skvěle. Pět let krát 20 nošení = 100 nošení. Cena za jedno nošení je tedy 35 korun (3500 / 100), a dokud je nosit budete, bude dál klesat. Jiný den si chcete udělat radost. Bez zkoušení si koupíte tričko za 390 korun, které vidíte za výlohou. Moc vám neseď, po dvou praních to není ono, skončí na dně skříně a po roce už prakticky ani nevíte, že ho máte. Cena za jedno nošení je tedy 390/2 = 195 korun a už moc klesat nebude. Jakého CPW dosahují kousky ve vašem šatníku? Zkuste si s kalkulačkou v ruce projít svůj šatník. Které modely vám systematicky dlouho vydrží? V čem (třeba opakovaně) děláte chybu? Módní pomíjivost? Mizerná kvalita nebo špatně zvolená velikost? Možná zjistíte, že žádný problém nemáte a že až na výjimky nosíte své oblečení šťastně roky. To je ideální stav. Právě na vaší ochotě nosit oblečení opakovaně záleží, jak nízké ceny za jedno nošení budete dosahovat.

Druhou silnou zbraní při sestavování šatníku na míru je základní znalost textilních materiálů. Ty se dělí na přírodní, polosyntetické a syntetické. Přírodní materiály jsou pak buď rostlinného, nebo živočišného původu. Mezi ty rostlinné patří například bavlna, len a konopí. Stejně jako u jídla mohou být přírodní materiály bio (organic), nebo mohou být produkovány s hojnou přísadou pesticidů a hnojiv. Otázka způsobu pěstování je nejpálčivější u bavlny, kde proto doporučuji nosit oblečení v biokvalitě. Mezi přírodní materiály živočišného původu patří vlna, hedvábí, kašmír či alpaka. Vlna je materiál přirozeně samočisticí a odolný pachu a na rozdíl od jejích syntetických náhražek (akryl) ji tedy budete mnohem méně prát. Hedvábí poznáte podle charakteristického hedvábného lesku, mělo by být přirodně i vonět, podobně jako vlna. Taktéž má výborné termoregulační schopnosti (v létě chladí, v zimě hřeje), a tak modely z hedvábí můžete s obměnami nosit celý rok. Mně osobně přijde jako nepřekonatelný materiál na šaty, protože nádherně splývá, nemačká se a dýchá. Vlněné a hedvábné kousky v dobré kvalitě jsou vždy nejen investicí, ale i skvělým základem šatníku.

Polosyntetické materiály jsou přírodního původu, ale je nutné je upravit za účelem získání vláken k výrobě oblečení. Mezi tyto materiály patří například viskóza, modal, rayon (umělé hedvábí). Vyrábějí se ze dřeva, což z ekologického pohledu představuje problém. Každoročně je pokáceno obrovské množství stromů právě za účelem výroby textilních vláken, k přeměně tvrdého dřeva na jemnou viskózu se dále používají chemikálie škodlivé pro vodu a ovzduší. Světovou výjimkou je viskóza podobný lyocell, taktéž prodáváný pod registrovanou značkou Tencel, vyráběný udržitelným způsobem z eukalyptu či ekologickým způsobem zpracovávaná viskóza prodáváná s ochrannou známkou Ecovero.

Syntetické materiály jako polyester, nylon nebo akryl (náhražka vlny) se nevyskytují v přírodě, ale vyrábějí se v továrnách z ropy.

Pohodlné šaty ve skvěle padnoucím střihu od Kowtow byly láska na první pohled.

Nejsou dobrou volbou pro váš šatník z pohledu ekologie a až na výjimky (oblečení do extrémních podmínek či plavky) ani z pohledu užitnosti a trvanlivosti. Například polyester se vyrábí z úplně stejného materiálu jako plastové lahve: polyethylentereftalátu neboli PET za použití fosilních paliv. Při spalování fosilních paliv se tvoří oxid uhličitý, skleníkový plyn, který je hlavní příčinou klimatických změn. Při praní umělých vláken se uvolňují mikroskopické částičky plastu do vody a tím do našeho potravního řetězce. Jsou usazené doslova všude a pro environmentalisty jsou tikající bombou. Jak víme všichni, umělá vlákna se na skládkách nerozloží.

V šatech a tunikách z polyesteru není nikomu zvlášť příjemně, často žmolkuje, zadržávají se, elektrizují a absorbují pachy. Zvýšené pocení pak zákazník kompenzuje častým praním, neboť materiál „nevyvětrá“, a tak rychle klesá jeho životnost. Jako výhodu můžeme vnímat nižší mačkovatost než u přírodních materiálů, proto se často objevuje ve směsích, například s vlnou. Akryl je náhražkou vlny. Je lehký, rychle schne, nemačká se a nekouše. Je to však taktéž plně syntetický materiál, takže absorbuje pachy, místo aby je odpuzoval jako vlna. Opět se tedy častěji pere, žmolkuje, vytahává, elektrizuje. Je zcela neekologickou volbou a dle mého názoru není ani vhodnou alternativou pro vegany či ty, kdo vlnu nesnášejí dobře. Těm jako alternativu doporučuji svetry biobavlněné či s příměsí konopí.

Když to shrnu, z pohledu funkce, kvality i trvanlivosti vám doporučuji volit tyto materiály: len, konopí, biobavlnu, hedvábí či ekologicky zpracovanou viskózu a vlnu, případně směsi těchto materiálů. Z umělých materiálů, jsou-li potřeba, pak recyklovaný polyester či recyklovaný nylon.

Nyní, když víme, jak investovat a jaké materiály volit, jak přistoupit k protřídění a sestavení svého šatníku? Složitě to není. První, co musíme udělat, je přestat nakupovat impulzivně. Narychlo v polední pauze, když máme hlad. Nakupovat s rozmyslem znamená vzdát se nákupního zážitku, nedělat si radost či ignorovat trendy. Naopak, znamená to plánovaně si nakupování užít stejně, jako když se jdeme najíst do dobré restaurace, namísto abychom si koupili hamburger u benzinky. Naším cílem by mělo být nakupovat oblečení méně často, ale s větší přípravou a radostí a s vědomím, čeho chceme dosáhnout. Neznamená to nikdy si již nekoupit nic, co vám za výlohou padne do oka. Podobně jako u jídla: chceme-li dokonale uvařit, jdeme nakupovat se seznamem. Někdy však narazíme nečekaně na krásnou ingredienci. Jde jen o to rozmyslet si, jestli ji doma budu mít s čím hodit na pánev.

Znáte dobře sami sebe? To je pro správné nákupy klíčové. Mnoho z nás tíhne ke konkrétnímu sebevyjádření či je nám zkrátka v něčem dobře, ale pod vlivem reklamy a trendů se pokoušíme stylizovat do něčeho jiného. Doslova každý má však svůj vlastní styl. Poznávat jej můžete třeba tak, že si zakroužkujete, cokoli se vám líbí při brouzdání na internetu či v oblíbených časopisech jakéhokoli data. Srovnáte si oblíbené barvy. Možná budete překvapeni, že jste mnohem vyhraněnější, než jste si mysleli, že na vás působí stejné barvy, stejné tóny, stejné věci. Pravděpodobně vám z takového cvičení vypadne velmi konzistentní mozaika. Dalším krokem je vytvořit si seznam toho, co vlastně v šatníku potřebujeme mít. To je individuální a každý správný šatník by měl být šatníkem na míru. Odvíjí se to zejména od činností,

kteří během týdne děláme, zda a jak je jejich výsledek závislý na tom, co máme na sobě, a také v čem se cítíme dobře a do jaké míry má naše oblečení být funkční. Udělejte si proto zcela jednoduše seznam: večerní šaty 1x, běžné šaty 3x, džíny 2x atd. Jakmile je hotov, pročistěte nemilosrdně svůj šatník. Cokoli nevyhovuje průniku množin „potřebuji to“ a „odpovídá to mému stylu“ (a proto to pravděpodobně ani nenosíme), radím odložit. Je-li vám to líto, zabalte to alespoň do krabice a slibte si, že pokud do nich nebudete mít po dobu několika týdnů potřebu jít něco hledat, poté to pošlete dál.

Aby tento text nepůsobil asketicky: pravděpodobným výsledkem průvanu v šatníku bude, že si musíte šatník doplnit, aby fungovat začal a jednotlivé prvky se propojily. To je skvělá zpráva, ne? Znamená to však, že také budete vědět přesně, co to má být. Tím jste se vymanili z diktátu manipulativních trendů a další nákupy již budou cílené a smysluplné. Neznamená to, že budou rychlejší, neboť konkrétní věc budete hledat delší dobu nebo se po ní průběžně dívat. Nebo si ji zkrátka necháte ušít přesně tak, jak chcete. Váš šatník a styl je nově ve vašich rukou. A již nejste tak bohatí, abyste si kupovali levné věci.

O Evě: Eva je spolu se svým mužem zakladatelka obchodu Nila. Její vášní je krásný design, etická móda a respekt k přírodě. Proto v Nile najdete jen oblečení a doplňky vyrobené z ekologických materiálů a za spravedlivých pracovních podmínek. Je také aktivní bojovnicí za zlepšení podmínek v textilním průmyslu a zachování tradičních řemesel.

Umění

v kině

IKONICKÁ A NEZÁVISLÁ ŽENA
UMĚLKYNĚ TÝRANÁ AGONIÍ A LÁSKOU

FRIDA

VIVA LA VIDA

V KINECH
OD 6. DUBNA 2020

Partneři:

GALLERIE / ARTS

ARTS

LUXOR

G. HMP

Radiožka.cz

NG

MATROUSKÁ / GOLFIER

ELPIDA

Mediační
partneři:

Vltava

art

XANTYPA

Echo24.cz

INTERVIEW

www.umenivkine.cz

IVANA CHÝLKOVÁ

JIŘÍ LANGMAJER

LUCIE ŽÁČKOVÁ

CHLAP NA STRÍDAČKU

V KINECH OD 13. ÚNORA 2020

ENVIRONMENTÁLNÍ ŽAL

SMUTEK SPOJENÝ S PŘÍRODOU

TEXT: KLÁRA GRAMPOVÁ JANEČKOVÁ

Každý den kolem sebe potkáváme spousty smutných lidí. Někdy ztratili blízkého, někdy prožívají velké zklamání, někdy jsou nemocní nebo prožívají strach ze smrti. A potom tu máme ty, jejichž žal je, nebo možná není nový. Říká se o nich totiž, že prožívají takzvaný environmentální žal, smutek způsobený strachem o přírodu.

Environmentální žal je nový pojem, jež se v Česku začíná pomalu, ale jistě prosazovat. Definuje smutek spojený s tím, že něco nevratně zaniká. Jsou to pocity ztráty a úzkosti spojené se změnou klimatu, s vymíráním druhů a s nevratným zhoršováním životního prostředí na naší planetě.

Bioložka, socioložka a environmentalistka Hana Librová před třemi lety vydala knihu Věrní a rozumní: kapitoly o ekologické zpozdilosti. Je to třetí díl trilogie, která se na základě terénního výzkumu zajímá o ekologicky příznivé způsoby života. K termínu environmentální žal se staví pozitivně a uvádí, že tento termín není ani póza, ani výkřik fanatiků. Je to diagnóza. Popisuje emoční strádání způsobené ztrátou části přírodního světa a může jím trpět kterýkoliv milovník přírody. Environmentální žal podle Librové nebývá méně silný než žal osobní. Liší se ale v tom, že je trýznivější, protože současnému tragickému vývoji bylo možné zabránit. Smrt se člověku nevyhne, ale za vymření jednoho celého

LINKA SENIORŮ 800 200 007

je anonymní a bezplatná linka krizové pomoci pro seniory, osoby pečující o seniory a osoby v krizi. Je k dispozici volajícím z celé České republiky. V provozu je každý den od 8 do 20 hodin. Obrátit se můžete také na e-mailovou poradnu linkasenioru@elpida.cz. V blízké době spustí Linka seniorů také chatové poradenství.

zvířecího druhu mohou jen a pouze lidé. A to vede k pocitu viny: jde o důsledek lidské nepozornosti a bezohlednosti.

Environmentální žal pociťují lidé všech věkových kategorií. Najdeme mezi nimi mistry šetrného způsobu života a milovníky přírody, kteří nikdy nepropadli nakupování. Stejně strach rezonuje u mladých, jak to potvrzuje mladá učitelka Tannia Rios, aktivní členka skupiny Extinction Rebellion (v překladu Rebelie proti vyhubení). Hnutí se snaží apelovat na světové vlády, aby začaly řešit problémy spojené s životním prostředím. Na otázku, jestli je české hnutí jen skupinkou mladých zlobících se na starší generace za to, že ničili životní prostředí, odpovídá, že tak to není. „Kolem mě jsou lidé nejrůznějšího věku. Například můj nejbližší spolupracovník je

senior, který dokonce převzal veškerou moji práci, když jsem vyhořela a nemohla nějakou dobu pokračovat. Je to hlavně otázka informovanosti. Je dobře, že se v poslední době o udržitelnosti a klimatické krizi hodně mluví. Záleží na tom, do jaké míry si to dotýčný člověk připustí, do jaké míry může a chce něco dělat. Například ve Velké Británii existuje celá báječná seniorská skupina aktivistů, kteří si říkají Grey Power (Šedá síla) a jsou naprosto úžasní.“

Environmentální žal není nový fenomén. Některá hnutí na problém upozorňují už třicet let. Nyní se podařilo dostat téma do povědomí širší veřejnosti, a proto se objevil i pojem environmentální žal. „Myslím, že každý člověk, který je informovaný, ho má. Já ho prožívám, ale daří se mi ho proměnit v energii chtít něco změnit, dělat věci lépe, cítím to jako povinnost,“ říká Rios.

Oproti strachu ze smrti jako takové má smutek spojený s přírodou nesporné výhody. Máme možnost zasloužit se o zmírnění jeho příčin. Věcí, na kterých lze pracovat, je spousta. A vtipné je, že nemusíme být ani naivní optimisti či věřící ve svoji všemocnost změnit svět. Právě naopak. Protože tam, kde je optimista a nadšenec zklamán, že se na poprvé nepodařilo, pesimista nic nečeká, a tak ho drobná změna k lepšímu příjemně překvapí. A pomůže nám všem.

Změny, o nichž se předpokládalo, že nastanou až v roce 2070, prožíváme teď: ledovce po celém světě tají rychleji, Antarktida láme teplotní rekordy, denně vymírá 200 živočišných druhů, přírodní katastrofy sílí a my toho též nebudeme ušetřeni.

10!

PĚVECKÝ SBOR ELPIDA JE NA SCÉNĚ UŽ DESET LET. ZDALEKA ALE NEJDE JEN O ZPÍVÁNÍ.

TEXT: JIŘÍ HRABĚ, VERONIKA ZAVŘELOVÁ FOTO: JAN BARTOŠ, MARTIN FALTEJSEK

Co má společného Pavel Bobek, Jiří Suchý, Jan Burian, Václav Havelka s Please The Trees nebo třeba Načeva, Martin Tvrdý aka Bonus a Never Sol? Všichni si za posledních deset let zazpívali se sborem Elpida, který tvoří dvacet čtyři dam v seniorském věku, ale s mladou rockovou duší.

Celé to začalo kampaní Nech mou babičku na pokoji!, která měla ukázat, že senioři nejsou jen lidé, kteří chtějí pustit sednout v tramvaji, ale že mají společnosti co nabídnout. V kampani se objevil se svým „dědečkem“, newyorským zahradníkem Johnem Raynoldsem, i frontman kapely Please The Trees Vašek Havelka. „Po kampani jsme si říkali, co dál, proč nevyjet i mimo Prahu? V Elpidě na nástěnku napsali, že dávají dohromady sbor, ať se přihlásí, kdo chce zpívat. A byly to samé dámy! Při prvním turné jsme objeli šest měst, a najednou z nich byly „rockové babičky“. Začali jsme se vzájemně sbližovat, koncert od koncertu byla atmosféra euforičtější. Fungovalo to! Dokonce jsem pro sbor složil dvě písničky v češtině, které jsme pak přidali na společnou desku, jež jinak obsahuje anglické texty. Vždycky jsem se dámám snažil zhruba přeložit, o čem ta která píseň je, a ony na to říkaly: „To nám snad ani nepřekládej, to my známe, to je o lásce,“ vzpomíná Václav Havelka, který se sborem odehrál desítky koncertů, třeba i na festivalech jako Colours of Ostrava, United Islands of Prague, Kmočův Kolín, O2 Open Air a mnoho dalších.

I když se jedná o pěvecký sbor, o zpěv jde až v druhé řadě. Euforie z toho, že vlastně dokázaly překonat samy sebe a ve starším věku vystoupit na pódiu s rockovou kapelou, zpívat v angličtině a získat z publika pozitivní zpětnou vazbu, byla obrovská a vedla k rozhodnutí zkoušet a hrát pravidelně. Z dam se stal se-

mknutý kolektiv, kamarádky. Obrovskou zásluhu na tom má Zuzka Seibertová, která do toho šla s osobním nasazením a opravdu si z „holek ze sboru“ udělala své babičky. „Na jednu kóuku jako blázen, jsme spolu deset let a máme za sebou stovku odehraných koncertů. Stále nás baví, že děláme něco, co ve společnosti pořád není běžné – tedy dávat prostor seniorům tam, kde jsme obvykle zvyklí vidat jen mladé lidi,“ říká Broňa Hilliová, která má v Elpidě na starost kulturní projekty.

Její slova potvrzuje Věra Fišbachová, která ve sboru zpívá téměř od začátku. Přivedla ji do něj sestřenice. Věře to přišlo jako výborný nápad, jak se dostat mezi lidi a „něco dělat“. Nezůstalo však jen u zpěvu. Každý spolek potřebuje někoho, kdo zaznamenává dny všední i sváteční, významné a radostné chvíle, vnímá čas snad i trochu jinak, aby se později vybavily společné chvíle i ostatním a přenesl kouzlo sdíleného i těm, kteří na místě nebyli. I v době sociálních sítí je v takovém spolku důležitá role kronikáře, kterou na sebe Věrka vzala. „Zkusila jsem psát kroniku na internetu. Psali mi, že stačí pár kliknutí a je to. To byla výzva! Zkusila jsem a šlo to. Největší radost mám, že se mi daří zapsat společné zážitky ze zkoušek, ale hlavně z různých vystoupení, koncertů. Každé je jedinečné, má svoje kouzlo, atmosféru, proto ta kronika. A pak ještě nějaké fotografie, opravdu pomohou při vzpomínání.“ Důvodů, proč se vracet a stále zpívat, je naštěstí stále dost. „Ve sboru je krásné cítit sounáležitost s celkem, společné zážitky, problémy, radosti. Tu největší mám, když se nám vystoupení podaří a když nás nadšené obecenstvo dostane do takové nálady, že ze sebe dáváme to nejlepší. Třeba loňské vystoupení v divadle Venuše ve Švehlovce. Všechny nás to nabí-

jí úžasnou energií, je to skvělý pocit. Kdo to nezažil, těžko pochopí.“

Příkladem toho, že vztahy ve sboru jsou skutečné, živé a procházejí napříč generacemi, je i současná sbormistryně, letošní maturantka Eliška Radíková. „Když jsem po letech začala chodit na sólový zpěv, potkala jsem skvělou Zuzanku Seibertovou, která sbor Elpida od začátku vedla. Shodou okolností čekala miminko a hledala za sebe náhradu. Domluvily jsme se tedy, že si půjdu její pozici vyzkoušet. A v Elpidě jsem k mému štěstí už zůstala. Je krásné slyšet, jak se písničky, které byly ještě minulou zkouškou jen na papíře, postupně vyvíjejí až do finální podoby. Když se pak líbí divákům a užívají si je stejně jako my, je to ta největší odměna. Kromě té hudební stránky je to však také skvělá zkušenost. Člověk se pohybuje v trochu jiném kolektivu, než je zvyklý, a pozná spoustu neskutečně pozitivních lidí. Největším zážitkem pro mě byl náš třídní výlet do Bratislavy, kde jsme si zazpívali v rámci festivalu Old's Cool. Zpívalo se i ve vlaku, měli jsme spontánní koncert na bratislavském hlavním nádraží a celý výlet jsme zakončili společným koncertem s Janou Kirschner a užili si spoustu legrace. Bylo úžasné, že jsme se mohli poznat trochu lépe než jen ze zkoušek,“ říká Eliška, kterou doplňuje Vašek Havelka: „Myslím, že se nám podařilo vytvořit něco, co naplňuje a zkvalitňuje naše životy. Neznám lepší pocit než být na pódiu společně s dámami a synem Šimonem, kterému je dvanáct a už několik let nás doprovází na bicí,“ dodává Havelka.

Energie sboru na vás jistě zapůsobí i z fotografií, které mapují jeho desetiletou cestu. Pokud ji chcete zažít na vlastní kůži, sledujte Facebook Elpidy a začněte se těšit – sbor totiž k letošnímu výročí chystá šňůru koncertů.

ZUZANA SEIBERTOVÁ, SBORMISTRYNĚ

Sbor Elpida mi změnil život. Doslova. Získala jsem díky němu hromadu babiček, poznala kopu přátel a seznámila se se spoustou zajímavých lidí, ale hlavně mi dal mého manžela a krásnou dcerku. Ve sboru jsem zmoudřela, zestárla, našla životní jistotu i partnera a stala se maminkou. Jen nechápu, že ty holky ve sboru vypadají pořád líp a líp! Čím to je? Holky, miluji vás!!! Díky Broňo, Ivčo, Martinko, Vašku, Jirko, Davide, Honzo!!! A díky vám, holky moje milované, že jste makaly a dotáhly to až sem – k desátému, cínovému výročí.

EMÍLIE CICVÁRKOVÁ

Do Elpidy jsem přišla původně na výtvarné kurzy. Sbor pro mě znamenal velký životní posun. Bez něj a bez Elpidy bych chodila od ničeho k ničemu, úplně bych zakrněla – a to toho mám jinak hodně! Když vidím, kolik je kolem toho práce, to není legrace. Jsme už staré, často nemocné, ale moc si to užíváme. Často se o nás všichni starají jako o malé děti, mluvím za sebe, protože už jsem stará. A můžu jen děkovat. Díky, díky! Všem bych doporučila, pokud mohou, ať se něčeho chopí.

MILENA KRÁSOVÁ

Ve sboru jsem od úplného začátku, pamatuji si na první koncert s Pavlem Bobkem. Těch deset let je pro mě prostě život s partou. Kolikrát mi není dobře, ale manžel mi říká, jen jdi. No a pak jsem ráda, že jdu.

IVA FENGLOVÁ

Kolem zpívání se motám celý život, ale z druhé strany, jako členka sboru. Posledních šest let jsem si na střídačku se Zuzkou, nyní s Eliškou, mohla vyzkoušet, jaké to je sbor vést. Nejde jen o to odzpívat, naučit se to, trefit aranže, ale hlavně dát do toho duši. Protože ta potom září z pódia a dělá rozdíl mezi hlasově brilantním sborem a příběhem sboru Elpida.

EVA PŠENIČKOVÁ

Deset let. To je hlavně spousta zážitků! Například už na ně můžu vzpomínat, i kdyby se stalo cokoliv. Jsme kolektiv, takže spolu často diskutujeme a říkáme si i osobní problémy. Ze začátku nás bylo jen několik, ale postupně jsme každá někoho přivedla, no a teď je nás čtyřicet! Samozřejmě se to mění, některé holky vydržely jen chvíli, jiné skončily, protože už nemohly jezdit na zájezdy, ale tak to zkrátka je. To je život.

VĚRKA FIŠBACHOVÁ

Daly jsme se dohromady i pěvecky, ze začátku jsme nebyly schopné zazpívat dvouhlasně lidovky.

MARIE PODROUŠKOVÁ

Pro spoustu holek je velkou motivací vystupování. Jsou rády, když mohou ukázat, že ještě za něco stojí. Do práce už nechodíme, a tak těch příležitostí, kde nás může někdo ocenit, moc není.

Please The Trees a Elpida v Dalejském údolí, únor 2016.

*Na turné Please The Trees a Elpidy hostovali Jaromír Švejdlík
a Dušan Neuwirth. Hradec Králové 2012.*

Na festivalu Rock for People.

*Sbor Elpida a Never Sol zahajovali Prague Pride 2019.
Na fotografii s polskou DJ Wikou.*

Zahájení Old's Cool 2019. Sbor Elpida
a Načeva v pražském Kayak Beach Baru.

*Papírna Plzeň, 2015.
Sbor Elpida a Jan Burian & synové.*

*Václav Havelka a společné sázení stromu
před vystoupením na Kmochově
Kolíně v roce 2015.*

Old's Cool 2017, Elpida a Never Sol, Studio Hrdinů, Praha.

Please The Trees a Elpida, Elpida s Bonusem 2014, Podnik, Praha 7.

Old's Cool 2017, Elpida a Bonus, Mary C, Jazz Tibet Club, Olomouc.

První koncert Please The Trees a sboru Elpida se uskutečnil v roce 2011 v kostele sv. Šimona a Judy v Praze. Speciální hosté: Pavel Bobek a Jaromír Švejdlík.

TAKŘKA NULOVÁ MORÁLNÍ INTEGRITA

ORGANIZÁTOR FRIDAYS FOR FUTURE VYSVĚTLUJE BABIČCE,
PROČ SE ZAPOJUJE DO STÁVEK ZA KLIMA

TEXT: VÍT SPRINGORUM

MILÁ BABIČKO,

potřebuji se Ti s něčím svěřit. Jistě víš, že se angažuji ve středoškolském hnutí Fridays For Future (v překladu *Pátky pro budoucnost – pozn. red.*), které organizuje studentské stávky za klima. Chtěl bych se s Tebou podělit o to, co mě k tomu vede.

Už dlouhou dobu jsem si vědom změny klimatu a jejích nepříznivých dopadů. Nicméně jsem této problematice věnoval odjakživa málo pozornosti a mnohdy jsem byl vystaven názorům, které mě od tématu odrazovaly. Počítám, že jsem nebyl jediný, kdo změnu klimatu zařadil do vlastního pomyslného šuplíku hluboko v podvědomí. Často jsem se utěšoval frázemi jako „bude to problém až pro příštích generací, nás v České republice neohrozí, stejně s tím sám nic nenadělám“, nebo „sám tomu nerozumím, je to zodpovědnost expertů a politiků“.

Poté, co se téma změny klimatu koncem roku 2018 rozšířilo do světových médií, jsem si uvědomil, že je načase, abych se sám informoval o současné situaci, a tak jsem si udělal vlastní rešerši této problematiky a jejích souvislostí. Po přečtení několika vědeckých prací jsem skutečně pochopil, že nás toto téma bude provázet čím dál intenzivněji po zbytek našeho života. Byl jsem konfrontován s nejhoršími scénáři, ve kterých jsem se dočetl, že se možná vrháme do neznáma. Je možné, že posouváme klimatický systém k bodu zvratu, kdy setrvačnost klimatické změny bez ohledu na naše úsilí sklouzne do takového stavu, ve kterém se nacházela před více než 17 miliony lety, a to vše možná už do konce století. Zjistil jsem, že v takovém klimatu by globální průměrná teplota byla minimálně o 4 až 5 °C teplejší a hladina oceánů více než o deset metrů vyšší než dnes. I kdyby byla pravděpodobnost naplnění takového scénáře pod jedním procentem, není přece přípustné, abychom to tak nechali být. O to víc mě znepokojilo, když jsem slyšel českého klimatologa hovořit o tom, že pravděpodobnost takového

oteplení do konce století je okolo 40 procent za předpokladu, že se nebude výrazně omezovat produkce skleníkových plynů.

Jistě už rozumíš, proč je pro mě rozpor mezi současnou situací a ambicemi globální politické reprezentace do očí bijící. Vždyť vývoj změny klimatu byli schopni předpovědět vědci už před 40 lety a jejich závěry se dnes potvrzují, či se ukazují dokonce jako moc mírné. Mezitím světové klimatické vyjednávání probíhá už 30 let a koncentrace skleníkových plynů, tedy příčina změny klimatu, po celou tu dobu nadále roste, a navíc zrychleně. Určitě budeš souhlasit, že výrok Alberta Einsteina „definice šílenství je dělat stejnou věc znovu a znovu a očekávat jiné výsledky“, je zcela namístě.

Česká situace je v tomto ohledu taktéž tristní. Patříme mezi státy s nejvyšší produkcí emisí na hlavu a s výrazným historickým podílem na změně klimatu. To však očividně není dostatečný důvod k tomu, aby se u nás respektovaly limity těžby uhlí. Uhlé elektrárny přitom produkují 41,5 procenta celkových emisí skleníkových plynů v České republice. Investujeme velké množství financí do zastaralého fosilního průmyslu namísto do inovací, zefektivnění průmyslu a čistých zdrojů energie. Jistě jsi slyšela našeho premiéra prohlašovat, že splňujeme evropské závazky, už ale nedodal, že to jsou závazky, které jsme si sami nastavili a které nejsou v souladu s Pařížskou dohodou (udržení nárůstu průměrné globální teploty výrazně pod hranicí 2 °C v porovnání s obdobím před průmyslovou revolucí a usilování o to, aby nárůst teploty nepřekročil hranici 1,5 °C), kterou Česká republika ratifikovala. Nechápu, jak mohou politici opakovat, že hlavním emitentem je Čína, ale to, že jsme jako součást vyspělého globálního Severu přesunuli velký podíl svých emisí do Číny v důsledku našeho konzumu, už očividně nestojí za zmínku.

Zkrátka se mi zdá, že způsob, jakým k této problematice přistupujeme, vykazuje takřka nulovou morální integritu. Jakožto sou-

část vyspělého globálního Severu, který má z historického hlediska největší zodpovědnost, musíme jít celému globálnímu společenství příkladem.

Nedávno jsem narazil na studii, která zmiňuje několik set milionů lidí, kteří budou nuceni do konce století přímo či nepřímo kvůli změně klimatu migrovat. Kolik z nich dorazí na hranice Evropské unie? Pro mě osobně už není změna klimatu otázkou záchrany ledních medvědů, ale otázkou bezpečnosti lidské civilizace tak, jak ji známe, s tradičně zakotvenými hodnotami a demokratickou politikou kulturou.

Moje aktivita vychází z přesvědčení, že současná politika potřebuje pomoc a že bez společenské podpory nebude dostatečně včas schopna učinit potřebná opatření v boji proti změně klimatu. Tak ostatně vnímám roli hnutí Fridays for Future. Jde nám o to proaktivně ovlivňovat veřejné mínění a vytvářet impulzy, které povedou k hmatatelnému pokroku v řešení této problematiky. Samozřejmě někdy narážíme na odpor i ze strany klimaskeptiků, ale to je dobře. Skepse je ostatně od podstaty dobrá vlastnost, která nám umožňuje sebereflexi. Možná může mít někdo obavy, že propagujeme konkrétní politickou ideologii, jako je komunismus, to ale není pravda. Naším cílem je přispět k nalézání udržitelného stylu života na této planetě.

Řeknu Ti, že to není vždy jednoduché, někdy si připadám, že jsem ve společenství mravenců, kteří těžko mohou pochopit, že jim začíná hořet okraj lesa. Někteří mohou říkat, že z nás mluví mladistvá naivita a optimismus, ale myslím si, že i tak se každá snaha počítá. Doufám, že máš pochopení. Rád se s Tebou sejdu u oběda a popovídám si o tom všem podrobněji. Tvůj názor je pro mě moc důležitý.

S láskou,
Tvůj Vítek

YVONNA GAILLYOVÁ & LUCIE SMOLKOVÁ

MALÁ NADĚJE TU JE

SEŠLY JSME SE S YVONNOU NA OBĚDĚ NA DOMINIKÁNSKÉM NÁMĚSTÍ V BRNĚ. DOCELA DLOUHO JSME SE NIKDE NEPOTKALY, COŽ JE ZVLÁŠTNÍ – DÍKY SPOLEČNÉMU TÉMATU ZMĚN KLIMATU SE POTKÁVÁME ČASTO. OSOBNĚ SE ALE VLASTNĚ MOC NEZNÁME, DEBATA PROPÍRÁ VŽDY VELKÉ OTÁZKY A NA TY OBYČEJNÉ NEZBYDE ČAS. JEN CO JSME USEDLY K POLÉVCE. POSTĚŽOVALY JSME SI NA LETOŠNÍ BÍDNOU ZIMU BEZ SNĚHU, PROBRLY RODINNOU SITUACI A PAK SE UŽ PŘESUNULY DO PROSTOR BRNĚNSKÉHO SÍDLA EKOLOGICKÉHO INSTITUTU VERONICA.

TEXT: LUCIE SMOLKOVÁ, YVONNA GAILLYOVÁ FOTO: JAN BARTOŠ

Lucie: Čemu všemu se vlastně věnuješ, Yvonne?

Yvonna: Tak to teda babo rad' (smích). Víš, já mám tendenci o sobě mluvit jako o tom, co budu mít na parte, takže: maminka, manželka, babička, ředitelka, teta, ekoložka a nevíme co ještě. Jeden velký díl mezi těmi, kam je potřeba rozprostřít energii, je rodina. Jsem ze sendvičové generace, mám devadesátiletou maminku a dvouměsíčního vnoučka. Ten je zatím poslední z pěti vnoučat od našich dvou synů. Další velký díl je ekologie, tedy ta „moje“ Veronica, celá třicetiletá porevoluční kariéra. Předtím jsem byla nastupující vědkyně

YVONNA GAILLYOVÁ (21. LISTOPADU 1955)

Vystudovala fyziku na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně. V roce 1991 po návratu z mateřské dovolené začala profesionálně spolupracovat s Českým svazem ochránců přírody Veronica, a to založením první ekologické poradny v Československu. Díky kombinaci přírodovědného vzdělání, znalosti několika jazyků a zkušenosti s prací v neziskovém sektoru se prosadila jako člověk přinášející do Česka celou řadu ekologicky příznivých inovací a důležitých kontaktů. Jedním z velkých úspěchů byl zákaz fosfátů v pracích prostředcích. Od roku 2000 je ředitelkou Ekologického institutu Veronica. Yvonna je laureátkou Ceny Josefa Vavrouška za „výjimečné přispění k rozvoji ekologického poradenství v České republice a aktivní propagaci principů udržitelného rozvoje a udržitelné spotřeby v každodenním životě a za obrovskou energii, kterou dává do realizace unikátních modelových projektů v obci Hostětín“. Energetické projekty představovala i princí Charlesovi při jeho návštěvě v Hostětíně.

LUCIE SMOLKOVÁ (4. ZÁŘÍ 2000)

Veřejně známá se stala díky účasti na klimatickém summitu OSN v NYC (září 2019), kam byla pozvána mezi stovkou mladých aktivních lidí z celého světa. Je bývalou členkou studentského hnutí Fridays for Future, organizovala v Brně akce pod Platformou pro udržitelný rozvoj a etiku, koordinovala celostátní projekt Týden pro klima (2019). Dříve se věnovala tématu péče o životní prostředí spolupřipádáním pracovně zážitkových akcí pod Hnutím Brontosaurus. Nyní pracuje v Nadaoci Partnerství na projektu Sázíme budoucnost, studuje na Mendelově univerzitě v Brně a hledá nové cesty k smysluplnému aktivnímu zapojení.

ve fyzice a v zásadě pro ochranu přírody jsem tuto sféru opustila. Teda mentálně jsem fyziku nepustila a nemám k tomu nejmenší potřebu (smích). Navíc jsem si tam našla svého muže – astronoma Jeníka Hollana, který u fyziky zůstal – a společně se věnujeme osvětě o klimatické změně.

L: Jak ses dostala k tématu změn klimatu a ekologie?

Y: O změnu klimatu se zajímáme s mužem od roku 1984, kdy jsme o tom slyšeli poprvé. To jsme ještě byli oba fyzici a vyrazili jsme na konferenci evropských fyziků, která se ten rok konala v Praze, takže jsme tam všichni zpoza železné opony mohli být, což byl tehdy výjimečný okamžik. Ani nevím, z jakého důvodu jsme tam šli na sekci nazvanou globální problémy, kde profesor Heinloth mluvil o své práci pro anketní komisi „Změna klimatu“ německého parlamentu. Už tehdy jsme se bavili o budoucích scénářích vývoje změn, které samozřejmě nevypadaly zdaleka tak hrůzostrašně jako nyní. A nějak se to tak stalo, že jsme u toho tématu už zůstali.

L: Zmiňovala jsi už Veroniku, ekologický institut, který je přece jen více zaměřen na udržitelnost, ekologii a ochranu životního prostředí. Vnímáš nějaký rozdíl mezi těmito tématy a tématem změn klimatu?

Y: Mně už to definitivně splynulo. Téma klimatické krize se pro mě stalo zcela integrující a vidím jej jako propojovací linku ve všem. Populárním vyjádřením udržitelnosti je ono „Jednej lokálně, myslí globálně“. Dokud se klimatická změna tak mocně neprojevovala, soustředili lidé pozornost na to místní – minimalizaci odpadu, čistotu vody a vzduchu. Ovšem globální změna klimatu dává drsně pocítit, jak naše nešetrné chování dopadá na přírodu a lidi na celém světě. Navíc bohužel nespravedlivě, nejvíce tam, kde zdaleka ne-spotřebovávají a historicky nespotřebovávali tolik jako my v bohatých zemích.

L: Základnou Ekologického institutu Veronica je centrum Hostětín, které je pěkným příkladem udržitelnosti v praxi. Jak to tam vlastně začalo?

Y: Hostětín je malá vesnička v Bílých Karpatech – však jsi tam za námi byla o prázdninách přednášet na letní škole –, která se po revoluci vydala vlastní cestou do značné míry kvůli nutnosti řešit tamější problém s odpadní vodou. Jeden ze zakladatelů Veroniky, náš spolužák z fakulty, geograf, vizionář a hostětínský rodák, přivedl do obce řadu odborníků, kteří navrhovali možná řešení. Díky našemu přispění se obci podařilo vy-

budovat kořenovou čistírnu odpadních vod. Vzápětí, protože místní lidé tento ekologický vývoj přivítali, jsme začali na střechy domů montovat sluneční kolektory. Následně obec postavila biomasovou výtopnu, která vytápí všechny domy a spotřebovává odpadní dřevo z nedaleké pily. Čili obnovitelný zdroj, který nepoškozuje globální klima a přispívá i k čistotě ovzduší v obci. Stavba výtopny byla vyvrcholením dlouhého procesu s mezinárodním rozměrem, ale to by bylo dlouhé vyprávění. Zároveň nám tam běžela druhá linie – péče o sady a přírodní dědictví Bílých Karpat završená otevřením Hostětínské moštárny. Takže Hostětín se najednou stal místem, kde se v ekologickém směru děje víc než jedna věc. Je to nosný komplex, na kterém se dá hodně učit, poukazovat na výhody místní ekonomiky, stavění pasivních domů i pěstování tradičních odrůd ovoce. To vše se stalo přirozenou součástí našeho vzdělávacího centra Veronica Hostětín.

L: Příklad praxe je lepší než tisíc slov. Dění v Hostětíně je velmi zajímavé a může pomoci přiblížit, co si máme představit pod pojmem udržitelnost.

Y: Ano, je tam ovšem obrovské ale. My tady nejsme od toho, abychom vypíplali jednu vesnici tak, že z toho všichni padnou na zadek. Jeden takový Hostětín svět nezachrání, je zanedbatelný. V udržitelnosti nemá žádný smysl soutěžit s ostatními o první místo. Naučili jsme se říkat: *Kdyby tisíc Hostětínů*. Naše práce je zaměřena na to, abychom povzbudili a podpořili další. V Hostětíně totiž není vůbec nic, co by nemohlo být kdekoli jinde. Dobře postavené domy, obnovitelné zdroje, co nejvíce lokální soběstačnosti, zapojení místních lidí. Všechno, co je potřeba, je už vynalezené, jde o to, realizovat věci s pocitem, že je to báječné, a ne, že to je nějaké odříkání. Hlavně to má hluboký smysl...

L: Jak ty, tak Jeník aplikujete ekologická opatření do každodenního života. Co jste změnili a nyní to je součástí vašeho životního stylu?

Y: Jsme docela posedlí kritikou „českého“ přetápění. Z dostupných dat, ale hlavně z rozhovorů se známými z jiných evropských zemí vím, že leckde se topí méně. Vedro doma, v divadle, ve škole, ve vlaku je nepříjemné. Přitom topení v budovách je zodpovědné za 40 procent spotřebovaných paliv – uhlí a plynu. Teď v lednu máme doma 15 °C. Prostě se více oblékáme. Také jsme se už před deseti lety zbavili auta, ale to je samozřejmě možné i díky tomu, že žijeme ve městě s báječnou hromadnou dopravou.

Y: My dvě jsme se poprvé setkaly loni 15. března na první české studentské klimatické stávce. To byla pro mě a tuším, že pro všechny, co tam byli, přelomová událost. Ty ses podílela nejen na organizaci, ale také jsi stávku moderovala. Obdivovala jsem, jak umíš vystupovat. Jak ses vlastně dostala k boji za ochranu klimatu a kde ses to všechno naučila?

L: Kde jsem se naučila vystupovat? Já ani nevím. Asi prostě časem. Myslím, že tomu dost pomohlo organizování brontáren, hraní různých rolí. Ono když má člověk zodpovědnost za program, skupinu účastníků, zadávání práce a podobně, tak se musí naučit vystupovat sebejistě, přijmout roli, kterou zrovna má, a do jisté míry ji prostě zahrát tak, aby si to sám věřil a věřili tomu i ostatní. Důležitým faktorem je ale i to, že jsem sdílela věci, které považuji sama za důležité a smysluplné. Když člověk ví, co chce říci a proč, tak to, že mu někdo naslouchá a souhlasí, je vlastně odměna.

Y: Určitě je v tom i nějaký talent. Máš rodiče herce?

L: Ne, táta je železniční inženýr a máma je v domácnosti.

Y: Mě to naprosto fascinuje... My jsme totiž generace, která převážně mluvit neumí, neumí vystupovat, a je mi proto ohromně příjemné, že vaše generace se umí ujmout slova a zřetelně sdělit, co jí přijde důležité. Nevím, je to takový jiný přístup, sebevědomí... Vlastně si myslím, že je to spíš zodpovědnost.

L: (smích) Ó děkujeme, to je pocta.

Y: Vy nás vysvobozujete od pocitu marné práce. Občas mi něco, co dělám, jde špatně a hodně pomalu, i když mě to ještě pořád těší. Ale pocit, že není nikdo jiný, že ty prostě musíš, i když víš, že to děláš blbě, je hrozný. Teď najednou přibývá lidí, kteří se o naše téma zajímají a starají gramotně, s velkým nasazením a čerstvými silami. To je opravdu velké osvobození. Jen se trochu obávám, zda je to dost a včas.

Y: A zrovna ke klimatu ses dostala jak?

L: Nebylo to rozhodně hned a do značné míry to navazuje na moje předchozí aktivity spoje-

né spíš s ochranou životního prostředí. Obecnější hnací silou je prostě zájem o svět kolem, fascinace jeho fungováním a smutek, když to člověk kazí. Pojem globální oteplování jsem znala ještě před studiem v Americe, ale aktivně jsem se zapojila až po návratu. Doslechla jsem se o Gretě, o stávkách a rozhodla se zapojit. Přišlo mi totiž neuvěřitelné, že tak závažné téma, jako jsou změny klimatu – změny podmínek k životu na Zemi – se ve společnosti takřka neřeší, a stávka byla zajímavým nástrojem, jak se toto pokusit změnit.

Y: Žila jsi nějakou dobu v Americe, ovlivnilo to tvůj náhled na situaci s klimatem?

L: Odjela jsem do Ameriky studovat po prvním roce střední školy v Česku. Přiřadili mě do rodiny na Floridu. To byl značný kulturní i klimatický šok a upřímně řečeno, sama bych si Floridu určitě nevybrala, na druhé straně škola byla výborná. Asi první výraznou stopu na mě zanechala samotná cesta, vůbec poprvé si sáhnout na měřítko světa. I když jsem z atlasu samozřejmě chápala, že svět je velký, mozek vždy dokázal pracovat dostatečně konkrétně jen s tím, co znal. Česká republika,

maximálně EU, všechno ostatní bylo někde tam. Myslím, že jedním z problémů při uvažování o řešení a dopadech změn klimatu je právě ten nepředstavitelný rozměr a logický pocit většiny z nás, že jsou to věci někde daleko tam, netýkající se nás, takže ani necítíme akutní potřebu je řešit. Pak se nedá nezmínit můj problém s tamější absencí veřejné dopravy, bez které se můj životní prostor smršknul asi na okruh o velikosti dvouhodinové dochozí vzdálenosti. Ze všeho nejvíc mi ale vadila povrchnost většiny lidí. Za celý rok, krom malých dětí, které jsem hlídala, jsem si s nikým nevytvořila reálný vztah. Všichni se sice pořád usmívali a tvářili, že vše je v pořádku, i když zdaleka nebylo, a ani v rámci rodiny takřka nebylo možné vést normální rozhovory, nedej bože řešit problémy postupně ještě před tím, než eskalují. To má k řešení problémů změn klimatu také jistou paralelu.

(Do naší debaty se zapojuje fotograf Jan Bartoš): Možná to s tím úplně nesouvisí, ale mně přijde, že je na spadnutí otázka nějaké nové etiky. Že úplně nejde o to, jak často se v rozhlase objeví slovo environmentální, ale jak si to lidi přeloží do dennodenního života. Co každý z nás může vložit do tématu, kde je jeho osobní zodpovědnost...

L: Ano, to je opravdu hodně zajímavé a komplikované téma, zvláště pokud jej chce člověk vnášet do české společnosti. Do velké míry, minimálně v pohledu z Česka směrem ke globálu, je individuální environmentální chování čistě otázkou osobní zodpovědnosti, morálky a pocitu smysluplnosti. Protože i kdyby celé Česko udělalo víceméně cokoliv, tak si nemůžeme namlouvat, že to v globálním měřítku něco zásadně změní. Na druhé straně o adaptačních opatřeních se vůbec není potřeba bavit kvůli tomu, jak moc pomůžou v globálu se změnami klimatu, protože mají celou řadu pozitivních přínosů tak jako tak. Ať už je to vodou nasycená krajina a funkční malý vodní oběh, úrodná půda a podpora dlouhodobě udržitelné péče o ni, decentralizovaná energetika a soběstačnost regionů, funkční lesnictví, v létě se nepřehřívající města, recyklace odpadu, zrušení skládek, šetření přírodních zdrojů a mnoho dalších. To všechno je pro nás podstatné řešit, nehledě na CO₂. Navíc my tu nebojujeme tak úplně se světem někde tam venku, ale s člověkem a jeho neudržitelným přístupem ke světu. A jak spravovat zlomené lidství, přitom v reálném čase, který nám limitují stupňující se změny

klimatu? To není jen oříšek, to je obr ořech s pěkně tvrdou skořápkou.

Y: Problém má velmi mnoho vrstev. Jedna je mezigenerační. Vidím, že mé generaci, řekněme důchodové, se nedaří vysvětlovat, že ústup od fosilních paliv – nelétat, méně jezdit autem, šetřit energií – se týká i jich. Zdá se mi, že se mnozí o tom ani dovídat nechtějí. A představa, že by se měla společnost proměňovat rychleji, je pro ně (tedy pro nás, pro mou generaci) v zásadě nepřijatelná. Jako by se netýkala našich vnuků, kterým v roce 2050 bude třicet čtyřicet. Rok 2050, to je rok, kdy bychom už neměli používat žádné uhlí, žádný plyn. Co se týče individuálního příspěvku, tak věřím, že je to skutečně otázka nějaké nové etiky. Klasické vyšílování z brček a víček, to je něco, co nesnáším. Výborně je to řečeno v knize Davida McKaye: „Když každý uděláme maličko, tak se dohromady stane maličko.“ Tohle lidé neslyší rádi. Většinový přístup ale je, že teďka to ještě nějak dojedeme, a ono se to pak nějak udělá.

L: Souhlasím, ale myslím, že je potřeba rozdělovat. I individuální změna může mít znatelný efekt. Pouze velké systémové změny nás samy o sobě nespasí, změna přístupu lidí je opravdu zásadní. Individuální změny mohou být významné ve změně společenských norem – toho, co považujeme za normální. Není dávnou historií, kdy bylo normální věci vyrábět tak, aby vydržely. Třeba boty. Lidé o ně pečovali, nechávali je opravovat, aby nemuseli brzy kupovat nové. Reklama a trh nás postupně naučily, že je normální boty vyhodit poté, co se poškodí, a koupit nové. Krom zániku řemesla živícího řadu lidí vznikla společenská norma, nad kterou se dnes málokdo pozastaví. A jak to změnit? Ze strany trhu se toho těžko dočkáme, tam je nová etika v nedohlednu, kompas je magnetický na peníze. Možná skrze legislativu – nařízení, zákazy, podpory alternativ. Ale to se také samo od sebe nerozjede, a už vůbec ne, pokud pro to bude nulová občanská podpora. Proto mi přijde skvělé, když vznikají zespoda alternativy, třeba skupiny, které opravují a přešívají oblečení, nebo některé osobnosti vytvářejí nové trendy v módě založené na nakupování v secondhandech. Trendy v oblékání a výživě už začínají pomalu (samozřejmě zatím jen ve větších aglomeracích) vytvářet poptávku pro nový sektor produkce, a ovlivňovat tak trh. Dostat ohleduplnost k životnímu prostředí zpět do společenské DNA zespoda bude náročný a dlouhotrvající proces, na druhé straně bude mít řádově dlouhodobější efekt.

V tom vidím jednu z drobných šancí, jak i jednotlivec, pokud se rozhodne pro změnu, komunikuje ji svému okolí a opravdu ji žije, vytváří potenciál znatelného dopadu.

Y: Já vidím naději, když se bavíme o změně dopravních návyků ve městech. Ano, dříve pro lidi bylo auto statusová záležitost, ale pro dnešní mladé už jsou to chytré telefony.

Jan Bartoš: Takže to prostě znamená, že se lidi musejí omezit.

Y: Tak to nesmíme nikdy brát. Člověk se toho nesmí předem bát a vnímat to jako omezení. Jak jsem říkala, že netopíme, tak jakmile se to začne brát útrpně, je to v pytli. Že někdy nepoletím, neuvidím korálové útesy, nejím maso každý den, to může přinášet dobrý pocit. A myslím si, že to trochu znám. V roce 1997 jsme se začali sprchovat solárně ohřívanou vodou. Člověk vůbec nemusí být duchař, a to já opravdu nejsem, já jsem fyzik, a stejně z toho mám výborný pocit a ty molekuly vody jako by byly úplně jinačí. Když pojedete vlakem, tak z toho také máte dobrý pocit. Ne z „dobře vykonané úspory“, prdlajs, máte dobrý pocit, že to je příjemné.

L: Ano, to bych kvitovala. Třeba už jen schopnost si něco málo vypěstovat. My máme zahrádku, vypěstujeme si tam brambory tak na pět večerů, pár rajčat a zeleninu, není to moc, ani omylem by nás to neuživilo. Ale už jen ta zkušenost, to, že si člověk sáhne na půdu, že ví, co stojí něco vypěstovat, je skvělá. Nedělám to proto, že bych tím chtěla zachránit svět, ale protože z toho mám dobrý pocit, přijde mi to smysluplné a obohacující.

L: To je sice rozměr, který se docela obávám do debat vnášet, protože ho sama nemám úplně zpracovaný, ale kdybych vzala úplně do důsledku, co mě hnalo k tomu se nějak aktivovat, tak to, že si říkám, jaký má smysl má existence, pokud tu jen spotřebitelsky hniju a nepřímo se podílím na plundrování planety. Já mám svět opravdu ráda a přijde mi strašně nesmyslné a nespravedlivé k ostatním tvorům ničit jejich prostor pro život.

Jan: Máš můj obdiv, že ve 20 letech už máš takhle srovnaný rejstřík hodnot. Když si vzpomenu na mě, když mi bylo dvacet let...

Y: Jsou to už hotoví lidi.

L: (smích)

Y: Opravdu, není jich málo, kteří mají úplně jasno, to vůbec není zlatá mládež. Taková ta „žít a užít“.

Jan: Takže malá naděje existuje.

Y: Ano, je to malá velká naděje. Ale je to velká práce, která je čeká.

SCAN quilt®

www.scanquilt.cz

49 prodejen v ČR

NOVĚ možnost vyzvednutí e-shop objednávky na prodejně

NEVIDITELNÉ HROZBY

LIDÉ BUDOU KVŮLI CHŘADNOUCÍ PLANETĚ VÍC NEMOCNÍ

TEXT: LUDMILA HAMPLOVÁ

Co spojuje nový typ koronaviru, který se objevil v Číně, česká klíšťata a stav ovzduší v indickém Dillí? Na první pohled nic. Ve skutečnosti mnoho: příčinou je stav životního prostředí a zásahy člověka do něj.

Epidemii typu koronaviru Covid-19 můžeme sledovat doslova online v přímém přenosu z jakéhokoli místa na planetě. Vědce nepřekvapilo, že se objevil zrovna v Číně. „Lidé žijí ve velkých koncentracích na malých prostorách světových velkoměst, v jihovýchodní Asii navíc v těsném kontaktu s živými nebo polomrtvými zvířaty, a to jak prasaty, tak i ptáky nebo netopýry,“ přibližuje docent Jan Konvalinka, profesor pro vědeckou činnost Univerzity Karlovy, který zároveň působí na Přírodovědecké fakultě UK a Ústavu organické chemie a biochemie Akademie věd ČR a k jehož odborným specializacím patří právě viry.

Podmínky jako ty v Číně pak fungují jako „velký virový inkubátor“. Člověk se dostává do mnohem těsnějšího kontaktu se zvířaty, tedy i jejich nemocemi, a právě původně různé zvířecí viry tak mají skvělou příležitost napadnout člověka. Zvlášť pokud se tam příliš nedbá na hygienu.

Také další ze zdravotních hrozeb současnosti v podobě viru Ebola přímo souvisí s chováním člověka. Původně se jednalo jen o onemocnění, které se týkalo jen určitého druhu netopýrů a několika dalších savců žijících v jeskyních uprostřed Afriky. Jenže člověk se dostal do jejich blízkosti, zvířata lovil, nakazil se a výsledkem nakonec byla epidemie, která mezi lety 2013 až 2016 stála více než 11 tisíc lidských životů.

Podobné epidemie se bezpochyby objeví i v budoucnu. Třeba když se kácení deštné pralesy, aby se změnilo v pole, a na nich se

pak přemnoží hlodavci přenášející různé infekce. Svět je propojenější než kdy dřív, a tak se snadno taková infekce může dostat z rozvojových zemí i k nám. To není důvod k panice, ale spíš k ostražitosti.

Přímo s klimatickými změnami, kdy zažíváme stále častěji horká a suchá léta a ve srovnání s minulostí teplé zimy, souvisí i šíření dalších infekčních chorob. Příkladem je původně exotická západonilská horečka. Pro komáry, kteří ji přenášejí, už je „dostatečně teplo“ i mimo tropy. Současně se severněji stěhují klíšťata způsobující klíšťovou encefalitidu, v jejímž výskytu je Česko v Evropě na špici. V roce 2019 bylo u nás podle údajů Státního zdravotního ústavu hlášeno 774 případů. Jenže tato nemoc není vnímaná jako přímé nebezpečí, a právě to z ní činí ještě větší ohrožení. „Klíšťová encefalitida představuje závažnou akutní neuroinfekci, která může vést k ochrnutí. Její výskyt je už plošný, zasahuje také horské oblasti a městské parky,“ říká Jan Kynčl, vedoucí Oddělení epidemiologie infekčních chorob Státního zdravotního ústavu. Právě klíšťová encefalitida podle něj patří k u nás vůbec nejpodceňovanějším infekcím. „I když proti tomuto onemocnění máme účinnou, bezpečnou a dobře tolerovanou vakcínu, která v praxi prokázala účinnost 96 až 99 procent, proočkovanost je v České republice velice nízká,“ dodává.

Změny klimatu rozhodně nebere na lehkou váhu Světová zdravotnická organizace (WHO), která je dokonce v roce 2019 označila za nejnebezpečnější z deseti největších zdravotních hrozeb, jímž lidstvo v současnosti čelí. Podle údajů WHO devět z deseti osob dýchá znečištěným vzduchem, což pochopitelně negativně ovlivňuje jejich zdravotní stav. Pří-

kladem je indická megapole Dillí a její okolí, které patří k vůbec nejznečištěnějším místům planety. „Mikroskopické znečišťující látky mohou pronikat do dýchacího a oběhového systému, poškozovat plíce, srdce a mozek a předčasně zabíjet sedm milionů lidí v důsledku chorob, jako jsou onkologická onemocnění, cévní mozková příhoda a choroby srdce a cév,“ varuje WHO. Naprostá většina těchto úmrtí, konkrétně 90 procent, připadá na málo rozvinuté nebo rozvojové země světa. Navíc primární příčina znečištění ovzduší v podobě spalování fosilních paliv, jako jsou uhlí a ropa, přímo souvisí s další zdravotní hrozbou v podobě změny klimatu. Ta ovlivňuje zdraví lidstva mnoha způsoby.

Podle údajů WHO lze očekávat, že klimatická změna mezi lety 2030 až 2050 způsobí až 250 tisíc úmrtí ročně v důsledku podvýživy, průjmových onemocnění, malárie a tepleného stresu. Pro rozpočty zdravotnických systémů to pak každoročně bude znamenat dva až čtyři triliony amerických dolarů výdajů na řešení těchto problémů. Česko pravděpodobně nebude zemí, kterou toto postihne nejvíce, ale nemůže zůstat stranou.

Jak to řešit? Základem je podle WHO uvědomit si, že snížení emisí skleníkových plynů je něco, co pozitivně ovlivní zdraví lidské populace. Právě dopady na zdraví lidí by pak měly být jedním ze zásadních argumentů pro to chovat se na úrovni států a obrovských nadnárodních firem ekologicky. „Některé současné zdravotní hrozby se zintenzivní a další nové hrozby se objeví,“ upozorňuje americký Úřad pro kontrolu a prevenci nemocí s tím, že ne na každého tyto změny dopadnou stejně. Záleží na věku, místě, kde člověk žije, i jeho ekonomickém zázemí.

OD 65 LET ZDARMA!

Nedopust'te, aby zápal plic pokazil vaše plány

**Chraňte se proti
pneumokokovému zápalu
plic očkováním!**

Požádejte svého lékaře o vakcínu proti pneumokokovým infekcím.

**1 dávka vakcíny Prevenar 13 přispívá
k dlouhodobé ochraně, nutnost
přeočkování nebyla stanovena!**

Ve zvýšeném riziku onemocnění
jsou především pacienti s:

- chronickým onemocněním srdce,
- chronickým plicním onemocněním (astma, chronická obstrukční plicní nemoc),
- diabetem,
- nádorovým onemocněním,
- a dále kuřáci a lidé starší 65 let.

Prevenar 13

Pneumokoková polysacharidová konjugovaná vakcína (13valentní, adsorbovaná)

Prevenar 13 je registrovaný léčivý přípravek (vakcína proti pneumokokovým infekcím), jehož výdej je vázán na lékařský předpis. Přečtěte si, prosím, pečlivě příbalovou informaci. Prevenar 13 neposkytuje 100% ochranu proti typům pneumokoka, které vakcína obsahuje, a nechrání před typy neobsaženými ve vakcíně ani jinými mikroorganismy, které způsobují zápal plic.

Pfizer PFE, spol. s r. o., Stroupežnického 17, 150 00 Praha 5
tel.: +420 283 004 111, www.pfizer.cz

KŮŽE, KTERÁ ZLOBÍ

LUPÉNKA OPLÝVÁ NEKONEČNÝM MNOŽSTVÍM MÝTŮ

TEXT: ZDENA TOMÁŠOVÁ

V poštovní schránce mi přistál pohled z Ostrožské Nové Vsi. Kamarádka psala: „Jsem tady v lázních, doufám, že mi pomůžou.“ Dost mě to překvapilo. Netušila jsem, že je nemocná. Stačil internetový klik a bylo jasno, sirné lázně rovná se lupénka. Teď teprve mi došlo Janino nezvyklé chování z poslední doby. Přestala chodit do bazénu, při cvičení se stydlivě převlékala v koutě, nešla s námi do kina, a když už, tak se pořád ošívá v křesle. Vlastně už ani nevím, kdy naposledy jsem ji viděla oblečenou v jejích oblíbených kraťasech a tričku. Jana k lupénce přišla až ve čtyřiapadesáti po klimakteriu.

Odhaduje se, že lupénkou – psoriázou – trpí v České republice až 300 tisíc lidí. Laické vysvětlení? Postiženým se splašil imunitní systém. Buňky zvané T-lymfocyty se dostaly do kůže, kde uvolňují zánětlivé látky. Zánět vede k nadměrné tvorbě nových kožních buněk, ty dramaticky rostou, nestačí zrohovatět a kůže na povrchu zčervená a začne se loupát. Zatímco normální kožní buňka zraje a na povrch se dostává za 28 dnů, u lupénky to zvládá za pouhé čtyři dny. Výsledkem je vysoce svědivá, loupající se kůže plná pupínků. Ne nadarmo dostala své pojmenování po řeckém slovu psora – svědění. Na pohled nic hezkého. Zpravidla se objevuje na loktech a kolenou, odtud se šíří na nohy, paže a záda, často bývá postižená i vlasová část, pokožka

pod ochlupením, v tříslech, pod prsy. Někdy poškozuje i nehty. Jsou tuhé, zažloutlé, s drobnými jamkami, které připomínají dírký náprstku. Takřka u 40 procent pacientů s lupénkou se časem objeví i psoriatická artritida, což je zánět, který napadá klouby. Bolí, otékají, deformují se, může dojít k utržení vazů a šlach.

Lupénka patří k nemocem, které se přenášejí z generace na generaci. Je dědičná, což ovšem neznamená, že ji dostane každý, kdo ji jednou v rodině měl. Spouštěčem jsou častá virová onemocnění, hormonální změny jako už zmíněné klimakterium, stres, nesprávně užívané léky, obezita, cukrovka, dna, nezdravá výživa, nedostatek spánku či prudké změny teplot. Málokterá nemoc je ale opředena tolika mýty. Mnozí si myslí, že na vině je nedostatečná hygiena, že onemocnět se dá i kontaktem s takto postiženou osobou. Lidé se jich straní, často dojde k narušení partnerských vztahů a třeba i ke ztrátě zaměstnání. Což platí zejména o práci v potravinářském průmyslu, v restauracích a obchodech. Ačkoli mají hygienický průkaz a nejsou infekční, estetické hledisko rozhodne. Je to ale začarovaný kruh. Svědí nejen kůže, ale šrámy se dějí i na duši. Ztráta sebedůvěry, špatná nálada, deprese a sebevražedné sklony se u této choroby vyskytují dost často.

Medicína umí odlehčit. Mnohdy postačí lokální opatření, tedy potírání postižených míst

léčivými krémy, mastmi, roztoky či pěnamí. Většinou obsahují kortikoidy a vitamin D. Dříve se hojně používal i černouhelný dehet, který zmírňuje svědivost. Pokud se účinnost této formy léčby neosvědčí, přistupují lékaři k léčbě systémové, kde ke slovu přicházejí tablety a injekce. Úspěch slaví léčba biologická, která dokáže tlumit zánět už v počáteční fázi. Dobré výsledky má fototerapie, ozařování pokožky UVB složkou ultrafialových paprsků, dále fotobalneoterapie, kde se blahodárné ozařování kombinuje s koupelí se solemi z Mrtvého moře či výtažky z aloe vera. Je to ale běh na dlouhou trať, přičemž závodit může i pacient. Třeba změnou jídelníčku, v němž by měla převažovat zásaditá strava, ryby, rýže, ovesné vločky, krůtí a kuřecí maso, ořechy, avokádo, borůvky, lněné semínko, probiotika, čistá voda. Nejíst rajčata, ostrá a horká jídla, rafinovaný cukr, alkohol. Úlevu přináší koupel v teplé slané vodě, mytí neparfémovanými mýdly a koupelovými oleji, jemné osušování a promazávání postižených míst, vzdušné, volné, bavlněné oblečení. Pro zlepšení psychiky udělá hodně jóga, meditace, pravidelné cvičení.

Jana se vrátila z lázní odpočatá, usměvavá a já jí mohla říci, že o její nemoci už vím a že není zač se stydět. Naopak. A kromě vlídného slova a pochopení jsem jí doporučila webovou stránku cistakuze.cz, kde jí v případě potřeby poradí a nasměrují k odborníkům.

ČAGA – PŘÍRODNÍ POKLAD ZE SIBIŘE PRO VAŠE ZDRAVÍ

Mezi léčivými houbami a rostlinami existuje několik druhů, jejichž účinné látky či komplex účinných látek je natolik unikátní a potvrzený i vědeckými studiemi, že je právem můžeme vyzdvihnout na pomyslný stupínek vítězů. V poslední době se do povědomí i u nás stále více dostává léčivá dřevokazná houba **čaga**. Jméno čaga pochází z Ruska, kde se také nejvíce vyskytuje a odnepaměti je neoddělitelnou součástí přírodní medicíny místních lidí. Čaga obsahuje širokou řadu účinných látek. Tato houba má velmi významné postavení v ruském přírodním léčitelství.

Čaga obsahuje mnoho účinných látek, z nichž nejčinnější jsou polysacharidy z řady glukánů, které podporují naši imunitu. Z minerálů můžeme jmenovat křemík, železo, hliník, vápník, hořčík, sodík, zinek, měď, mangan nebo draslík. Mezi obsaženými vitaminy najdeme vitaminy B1 (thiamin), B2 (riboflavin), B5 (kyselina D pantothenová), B6 (pyridoxin), B9 (kyselina listová), D3 (cholecalciferol). Nejvýznamnější je ale čaga z po-

hledu antioxidačních účinků. Obsahuje nejen fenolické sloučeniny a chinony, což jsou samy o sobě silné antioxidanty, ale především enzym **superoxiddismutázu** (SOD). Tento enzym byl objeven v roce 1969 a v současné době patří k enzymům, jimž je mezi vědci věnována mimořádná pozornost. Jedná se patrně o jeden z nejsilnějších antioxidantů, který přeměňuje tzv. superoxidový radikál a přeměňuje ho na molekulární kyslík a méně škodlivý peroxid vodíku. Podobně jako další enzymy i SOD se přirozeně vyskytuje v těle, ale s věkem se jeho produkce výrazněji snižuje. Vůbec nejvyšší koncentrace tohoto enzymu je v houbě čaze. Je to dáno tím, že strom napadený dřevokaznou houbou aktivuje své vlastní obranné mechanismy, aby dokázal agresivní účinky houby eliminovat. Boj je to předem prohraný. Čaga se dosti rychle rozrůstá a ve finálním stadiu dochází k odumření stromu.

Kromě antioxidačních účinků jsou **významné protinádorové účinky** vůči různým typům nádorových buněk (především při ná-

dorových onemocněních trávicího traktu, rakoviny prsu a ženských orgánů), aniž by byly zasaženy buňky zdravé. Čaga je nejvýznamnější zejména jako prevence proti vzniku rakoviny, protože její antimutagenní účinky zabraňují vzniku nádoru. Dále čaga **snižuje nežádoucí účinky chemoterapie** a může tak být vhodným doplňkem ke standardní onkologické léčbě. Dále výrazně posiluje imunitní systém, zvyšuje chuť k jídlu, čistí krev, regeneruje činnost základních čističů – jater a ledvin, **potlačuje negativní působení chemických léků**, aditiv i pesticidů na organismus. Její užívání je díky obsahům enzymů vhodné při potížích se slinivkou, zánětech žaludku, vředech i u ulcerózní kolitidy a Crohnovy choroby.

Pokud navíc čagu spojíme s dalšími významnými přírodními zázraky, jako je třeba houba **reishi nebo rakytník řešetlákový**, získáme skutečně „magickou“ směs čistě přírodních látek, jež si umějí v našem těle poradit s mnoha problémy, které už nás trápí nebo by nás v budoucnu mohly potkat.

INZERCE

Přírodní antioxidant ze Sibiře

- s vitaminem E, který chrání buňky před oxidativním stresem
- s významným enzymem superoxiddismutázou
- s reishi a rakytníkem na podporu imunity
- s deklarovaným obsahem betaglukanů

Doplňek stravy

TEREZIA

srdcem z přírody

Výrobce: TEREZIA COMPANY | www.terezia.eu

Žádejte v lékárnách nebo na bezplatné lince 800 72 72 72

NOVINKA

ROZMARÝN

JEHO DOMOVINOU JE STŘEDOMOŘÍ, ODKUD POCHÁZÍ I JEHO POETICKÝ NÁZEV ODVOZENÝ Z LATINSKÝCH SLOV **ROS MARIS** – MOŘSKÁ ROSA. JE SPOJOVÁN S ENERGIÍ ZIMNÍHO SLUNOV RATU. MÁ ČISTICÍ, LÉČIVÉ A OBNOVUJÍCÍ ÚČINKY. OD STAROVĚKU SE POUŽÍVÁ V LIDOVÉM LÉČITELSTVÍ. HOŘÍCÍ ROZMARÝNOVÝ OLEJ VYDÁVÁ SILNÉ OČISTNÉ VIBRACE.

TEXT: MIROSLAVA HEJNOVÁ

LÉČIVÉ ÚČINKY ROZMARÝNU

Obsahuje vitaminy a minerály, mezi něž patří vitamin A, C, thiamin, riboflavin, kyselina listová, flavonoidy, diterpenové hořčiny či prvky jako železo, hořčík, fosfor, zinek a měď.

Používá se na potíže dýchacích cest, působí antisepticky, povzbuzuje činnost mozku, (posiluje paměť), pomáhá proti stresu a úzkosti. Řadí se mezi nejúčinnější přírodní antidepresiva. Pomáhá v prevenci Alzheimerovy choroby. Má močopudné účinky a podporuje činnost jater. Pozitivní vliv má na imunitu. Používá se k hojení ran a léčení ekzémů. Zvyšuje tvorbu žaludečních šťáv a harmonizuje trávení, zlepšuje vylučování žluče, pomáhá při nadýmání, snižuje pocety únavy, zvyšuje krevní tlak, zlepšuje krevní oběh a prokrvení končetin, pomáhá při rýmě a kašli, na revma, dnu a artritidu, podporuje prokrvení pánevního dna, čímž usnadňuje otěhotnění, užívá se jako prevence před nádorovými onemocněními. Neměly by jej užívat kojící ženy, děti do šesti let či lidé s vysokým krevním tlakem.

ROZMARÝNOVÝ ČAJ

Lžička sušených nebo čerstvých lístků se přelije 250 ml vroucí vody a 10 minut se louhuje. Doporučuje se pít 2x až 3x denně. Působí na jmenované potíže a upravuje hladinu cukru v krvi.

NÁLEV

Půl lžičky sušených či čerstvých lístků na šálek vroucí vody; upravuje trávení a pomáhá při nadýmání.

ROZMARÝNOVÉ VÍNO

75 g rozmarýnu louhujte týden v litru kvalitního bílého vína. Doporučuje se pít denně 40 až 50 ml vína, je ideální např. na nízký krevní tlak.

ROZMARÝNOVÝ OLEJ

Vložte několik větviček do olivového oleje a dva týdny je louhujte na tmném místě. Užívá se i vnitřně, ráno jedna lžička posílí imunitu, upraví trávení a pomůže při žlučkových potížích. Několik kapek do vody je vhodných k inhalaci při rýmě, kašli nebo na suchou kůži či ekzémy.

VYUŽITÍ V KUCHYNI

Rozmarýn zvyšuje chuť k jídlu a patří mezi nejaromatictější bylinky. Využívá se především v italské, španělské nebo francouzské kuchyni, a to samostatně, nebo jako součást koření směsí, z nichž nejznámější je tzv. provensálské koření. Díky své intenzivní chuti a vůni má široké uplatnění. Jeho použití by se nemělo přehánět, mohl by přebít chuť jídla. Hodí se k úpravě různých druhů masa, do salátů, nádivek, polévek, omáček, zeleninových směsí a zapečených brambor. Příjemné spojení vytvářejí rajčata, rozmarýn a česnek v těstovinách či v polévce. Ozvláštní limonády, citronády i alkoholické koktejly. Největší kouzla však dokáže s jehněčím a skopovým. Můžeme ho přidat mnohem víc než do jiných jídel. Zvláště v kombinaci s česnekem chutná přímo božsky. Nikdy nepoužívejte rozmarýn spolu s bobkovým listem, může dát jídlu hořkou chuť.

BYLINKOVÉ MÁSL

Sušené či čerstvé lístky rozmarýnu smícháme s drobně nakrájenou zelenou petrželkou a utřeme s máslem. Máslo se vtírá před pečením nebo dušením pod kůži drůbeže.

HOVĚZÍ NA MRKVI S ROZMARÝNEM

500 g hovězího masa, 200 g mrkve, 30 g špeku, olej, 1 velká cibule, 50 g rajského protlaku, sůl, pepř mletý, 1 necelá lžička rozmarýnu, hladká mouka, vepřový vývar nebo bujon

Cibuli a špek osmažíme, přidáme na kostky pokrájené, osolené, opepřené, moukou zaprášené maso a osmažíme dozlatova. Pak přidáme protlak s rozmarýnem a krátce osmahneme. Zalijeme vývarem a dusíme doměkka. Před koncem vaření přidáme očištěnou nakrájenou mrkev. V malé dávce vody rozmícháme hladkou mouku, omáčku zahustíme a krátce provaříme. Podáváme s knedlíkem, rýží nebo těstovinami.

GRILOVACÍ POMERANČOVÁ MARINÁDA S ROZMARÝNEM

½ lžičky soli, ½ lžičky mletého pepře, 1 lžička bylinkového octa, 15 g rozmarýnu, 2 lžičky hořčice, 2 stroužky česneku, 2 lžíce olivového oleje, 200 ml pomerančové šťávy

Použijte šťávu z pomerančů. Česnek prolisujte. Rozmarýn nasekejte. Ingredience dejte do mísy a promíchejte. Maso do marinády naložte den předem (ryby postačí marinovat kratší dobu) minimálně šest hodin. Před grilováním maso z marinády vyjměte a ubrous-kem očištěte. Pokud marinádu neodstraníte, zcela přebije chuť masa.

VYUŽITÍ V KOSMETICE

Rozmarýnová voda se používá k čištění problematické pleti, ke kloktání a vyplachování úst. Mast z rozmarýnu má antiseptické účinky, zabraňuje svědění pokožky hlavy, podporuje růst vlasů a ničí lupy. Nálev působí jako kondicionér pro tmavé vlasy, zvýrazní barvu i lesk.

Rozmarýn odpuzuje hmyz a v sáčku ho lze vkládat do prádla.

KVĚTA PACOVSKÁ

UMĚLEC JE DÍTĚTEM AŽ DO SMRTI

KVĚTA PACOVSKÁ TVOŘÍ S MILANEM GRYGAREM UŽ SEDMDESÁT LET MIMOŘÁDNOU VÝTVARNOU A MANŽELSKOU DVOJICI. SAMA ŘÍKÁ, ŽE V UDRŽENÍ KONDICE JÍ POMÁHÁ SE NA SVĚT STÁLE DÍVAT STEJNÝMA OČIMA, JAKÉ MILUJÍ JEJÍ KNÍŽKY PRO DĚTI.

TEXT: JAN H. VITVAR FOTO: JAN BARTOŠ

Jakou barvu má pro vás dnešní den?

Takovou stříbrošedou. Barvy dne na mě docela psychicky působí, ale hezké je to právě v tom, že má každý den jinou barvu, jak se mění počasí. V Praze mně to vyhovuje, je to mé město, ve kterém jsem se narodila a ve kterém žiju, takže by bylo divné, kdybych jeho barvy neměla ráda.

V Colloredo-Mansfeldském paláci Galerie hl. města Prahy jste se rozhodla vystavit své čtyřicet let staré grafiky. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let jste je jako matka dvou malých dětí tiskla ve sklepech na zinkové desky, které jste si kupovala ve sběru. Přitom jste vystudovaná malířka. Proč jste si tehdy zvolila tuto techniku považovanou umělci na rozdíl od malby za špinavou?

Protože grafika pro mě byla kombinací špíny, se kterou jsem musela pracovat, a toho nesmírně krásného, čistého papíru, když grafika vyjede ze satynírky poté, co se zatočí jejím válcem a papír se z ní opatrně nadzvedne. Navíc mě lákalo, že je to vlastně otisk nalezenného. Všechno, co bylo na použité desce, když jsem ji koupila, se obtisklo na papír. I to, čeho jsem si ani nevšimla. Já k tomu dávala kousek ze sebe, něco jsem zdůraznila, něco naopak potlačila. Mohla jsem si koupit krásně vyleštěnou desku a na ní udělat všechno od základu, ale k tomu bych musela mít víc odvahy, a tu jsem tehdy neměla.

Proč jste pracovala ve sklepech pod vaším bytem a ne v ateliéru?

S mým manželem Milanem Grygarem jsme ateliér dostali po velkých peripetiích až na konci šedesátých let, ale byl maličký. Navíc jsem měla malé děti, takže mně vyhovovalo, že jsem mohla pracovat víceméně doma a postarat se o ně.

KVĚTA PACOVSKÁ (91)

Pražská rodačka vystudovala Umprum v malířském ateliéru Emila Filly. Na škole poznala spolužáka Milana Grygara, kterého si vzala a s nímž má dva syny. Od šedesátých let proslula jako autorka knížek pro děti, díky jejímu experimentálnímu přístupu kombinovanému se svérázným smyslem pro humor se její věhlas postupně rozšířil do celého světa. Z řady ocenění jmenujme Cenu Hanse Christiana Andersena z roku 1992 a o rok mladší Zlatou literu za nejkrásnější knihu světa, jíž se v roce 1993 stal titul Papier Paradise. Její volná grafická tvorba byla letos k vidění v Colloredo-Mansfeldském paláci Galerie hl. města Prahy na výstavě Utíkejte na konec.

Milan Grygar je zvyklý pracovat o samotě a v tichu. Proto jste vždycky pracovali zvlášť?

Myslím, že soustředění na práci potřebuje každý člověk. Také já jsem ráda, když jsem ve svém domácím prostředí, když můžu přijít do ateliéru, kde si nechávám rozdělanou práci. Jdu do něj s touhou něco dodělat, dokončit, změnit. A když tam přijdu, najednou vidím, že ani nic dokončovat nemusím, protože už je to hotové. Takové neopakovatelné momenty mám velmi ráda a potřebuji na ně mít klid.

Dodnes máte oba své vlastní ateliéry?

Ano. My si přes ramena nekoukáme, oba respektujeme práci druhého. Je to tak v pořádku. Navíc když pracujeme každý zvlášť, tak už se večer na sebe těšíme, a to je taky moc hezké.

KRÁSNÉ SE NEVYLUČUJE S NESNADNÝM

První výtvarné práce jste prý dělala se svou babičkou ještě před válkou. Co to bylo?

Ona mně ukazovala různé možnosti rukodělné práce, která je nesmírně krásná a při které můžete přicházet i na věci, jež je velice těžké si jen tak abstraktně vymyslet. Když to zkusíte, přijdete na to, jak to udělat jinak nebo že to vůbec dělat nemáte. Takže jsme zkoušely třeba dělat cukroví, které jsem velmi ráda ochutnávala. Cukroví má oproti umění tu výhodu, že se z něj můžete těšit, ale také ho můžete sníst. Jak konkrétně ale vypadalo, to už vám dneska nemůžu říct.

Jak šel postupně život, objevovala jsem v něm věci, a když jsem na něčem dělala, myslela jsem si, že je to dobré. Pak jsem přišla na to, že je to třeba trochu pozměnit a až pak to můžu nechat být. Ono by se řeklo, že je to takové filozofování o ničem. Ale právě třeba ona barva konkrétního dne vytváří moment, ve kterém můžete určitou věc udělat tak, abyste na ní už nic nemuseli měnit.

Když jste po válce po dvouletém studiu střední grafické školy přešla na Umprum do malířského ateliéru Emila Filly, potkala jste se tam se spoustou později slavných spolužáků. Jaké to bylo studovat třeba s Jitkou Válou?

Nebo s Liborem Fárou. Filla už byl velmi nemocný a do školy často nechodil. Studenti tam ostatně také často nechodili, já patřila mezi ty spořádanější. Myslím, že Filla ani přesně nevěděl, kolik žáků má a jaké. Každopádně jsme se se spolužáky hodně kamarádili.

Poznala jste, jak výrazný jste ročník?

Některé spolužáky jsem měla velmi ráda. Ale druhé jsem moc nesledovala, nehodnotili

jsme se vzájemně a neřešili, kdo z nás je větší umělec. Na škole jsme byli celkem svobodní, chodili jsme tam, kdy jsme chtěli, a dělali si, co jsme chtěli. Jediné, co po nás Filla vysloveně vyžadoval, byla kresba podle modelu, tu on považoval za základ. A já to také považuji za velice důležité. Základní je naučit se kreslit, i když to nyní studenti už považují za zbytečné. Jenže teprve když se to naučíte, můžete si pak dovolit udělat něco, co třeba neodpovídá realitě nebo si jde jinou cestou. Je to podobné, jako když se dítě učí chodit: musí přesně vědět, jak se kroky dělají, jinak se rozplácne na zemi. To se často stává dětem i výtvarníkům.

Když jste v šedesátých letech začala dělat knížky pro děti, brala jste to jako obživu, nebo možnost si i za totality poměrně svobodně dělat, co jste chtěla?

Nejdřív to byl pro mě způsob, jak si vydělat peníze. Ale rychle jsem zjistila, že je to nesmírně krásná a odpovědná práce, neřekla bych, že je lehčí než volná tvorba, naopak je podle mě mnohem těžší se v ní pohybovat v daných mantinelech. Když děláte obraz, můžete si na něj namalovat, co chcete, když jste natolik dobrý umělec, že si to můžete dovolit. Omezuje vás akorát hranice formátu obrazu. Kdežto u knížky máte takových mantinelů strašně moc: kolik chce nakladatel za knížku utratit, jaký má mít knížka formát, rozsah, druh papíru a použitou techniku. Tohle všechno před vámi stojí. Leckdo si myslí, že když pracujete pro děti, můžete si leccos dovolit. Ale pokud máme o knize hovořit jako o umění, je to velice těžké. A současně krásné. Neznamená to, že by se krásné vylučovalo s nesnadným.

Ty mantinely ale tvorbě zároveň dávají řád.

Ano, musíte se podřídit také třeba dané knižní edici. Já měla štěstí, že jsem většinou měla nakladatele, u kterých jsem mohla navrhnout různé možnosti zpracování knížky, které oni uvítali nebo se to stalo předmětem našeho diplomatického jednání a závěrečné dohody.

Zlomem v knižní tvorbě se pro vás v roce 1964 staly Pohádky z bramborových řádků, které jsou i z dnešního pohledu neskutečně obrazotvorné. Bylo pro vás těžké vcítit se do toho, jak dítě vnímá svět?

Umělec je dítětem až do smrti. Takže aniž by se tomu snažil nějak přizpůsobovat, dívá se na svět dětskýma očima. Ne snad v naivitě, ale ve schopnosti objevovat věci, jejich krásu, barvu, tvar, všechno. Neustále objevuje svět a nechává se jím překvapovat.

Byla jste jedním z prvních umělců, kteří knížky vytvářejí jako objekty. Jako něco,

na co se nejen dívá, ale s čím se dá i hrát. Nebála jste se jako autorka, že děti vaše knížky zničí?

Vůbec ne. Já mám zkušenost s dětmi, že když jim řeknete, aby na knížku dávaly pozor, tak na ni pozor dávají. To je naopak kolikrát dospělí zničí, když se je snaží honem rozdělat. Děti jsou velice opatrné, váží si knížek a mají je rády. Mému vnoučkovi se třeba stalo, že chtěl jednou rozdělat knížku, trochu se mu na ní něco natrhlo a byl z toho hrozně nešťastný. Řekla jsem mu, že to vůbec nevadí, knížku jsme spravili a měl ji pak nejradši ze všech. Já jsem knížky nedělala, jako když ilustrátoři dělají obrázky do hotového tvaru. Vždycky jsem se knížku snažila vytvořit jako celek, to znamená, že jsem vytvořila i způsob, jakým se jí má listovat nebo jak se má rozkládat jako papírový objekt na stole. Udělala jsem dokonce i knížky velkého formátu, kterými se dá procházet, to jsem uskutečnila na některých svých výstavách.

U Pohádek z bramborových řádků mě těšil také ten půvabný text Carla Sandburga s velkou uměleckou hodnotou. To je pro mě od té doby velmi důležité. Ne všechny knížky pro děti mají totiž literární kvalitu, kterou by měl mít.

Proč je vaše tvorba pro děti uznávaná víc než vaše volná tvorba?

Nevím, ale nikdy mně to nevadilo. Jestli jsem brána jako autorka tvorby pro děti, to na hodnotě mých věcí vůbec nic nemění. Každý si může vybrat, co má z mé tvorby rád. Já neurčuji, co ho nejvíc osloví, ani mé umění to neu-

rčuje. Je prostě tady a buď si ho někdo vezme a bude to pro něj mít přínos, nebo ne, to záleží jen na něm. Teď v Galerii hl. města Prahy byla řada lidí z mé výstavy překvapená, že je to právě volná tvorba. I já sama jsem z ní byla překvapená, grafiky jsem měla v šuplíku a každý den jsem je z něj nevybírala. Je to určitá část mé tvorby, mého já, takže jsem vděčná galerii, že jsem ji mohla vystavit. Plánujeme ještě další výstavu, na které ukážu své málo známé kresby. To by bylo tak za rok, dva, když se toho dožiju.

VELKÁ HRA

V osmdesátých letech jste se svými knížkami pronikla i na Západ, jak se vám to podařilo?

Dneska mladí lidé jezdí na světové knižní veletrhy, obcházejí se svým portfoliem nakladatele a nabízejí se jim. To jsme my dělat pochopitelně nemohli. Ale měla jsem štěstí, že jsem v roce 1983 na bienále ilustrací v Bratislavě vyhrála Zlaté jablko, tam jezdili i západní nakladatelé. Seznámila jsem se s jedním německým nakladatelem, pro kterého jsem pak začala pracovat. Řekl mi, že by se mnou rád udělal knížku a že ji vydá tak, jak budu chtít. Začala jsem knížkou Eins, fünf, viele, protože jsem si uvědomila, že má každý rád počítání. A tím také začala moje zahraniční kariéra.

Knižka měla mimořádný úspěch, vyšla pak v řadě cizích jazyků, v čem spočívá její univerzálnost?

Vymyslela jsem pro ni takový koncept. Každá dvoustrana ukazuje tvar číslice a zároveň množství, které si můžete na vyražených puntíčkách dotykem i se zavřenýma očima spočítat od jedné až do deseti. Panáčci vytvářeli formu číslice i její obsah. Také tam byla nakreslená ruka, na jejíchž prstech si děti mohly počítat jako na vlastní ruce. To byl princip, kdy jsou rozhodující barvy a tvary, kdy vůbec nemusíte znát danou řeč. Knižka taky vyšla v téměř dvaceti jazycích. Pak jsem také přišla na princip prořezávání, díky kterému bylo vidět, co bude na další stránce, a tím se vytvářela větší zvědavost čtenáře.

V devadesátých letech jste tři semestry vedla malířskou školu v Berlíně. Bylo něco, v čem jste si se zahraničními studenty nerozuměla?

Ani ne. Přišla jsem tam po sjednocení Německa, takže tam byli východní i západní studenti. Ti ze Západu si hlavně chtěli vydělat peníze, ti z Východu byli větší idealisté. Ale všichni jsme si dobře rozuměli, byla jsem jejich kamarádka a knížky jsme vytvářeli společně. Všechny je moc bavilo dělat a vymýšlet si, i studenty z Ameriky.

Umění je pro vás hlavně hra?

Velká hra.

Po revoluci jste v Japonsku dokonce navrhla celý park, kde se dá hrát. Sledujete, jaká hřiště se stavějí dnes?

Nesleduji. V Japonsku jsem dělala velmi ráda, vytvořili jsme tam dva rybníčky, červený a černý, jeden má na dně číslice, druhý panáčka, to bylo moc hezké. Také tam mají vystavené v Chihiro Art Museum Azumino mé grafiky. Povahou jsou Japonci hraví, ale oproti nám ukáznění.

Sledujete s pravnoučaty současnou knižní produkci pro děti?

Dneska vychází spousta knížek a mají vyšší úroveň, než měly dříve. Ale snažím se to příliš nesledovat, protože sama pro děti pracuji a nechci se nechat tou stoupající úrovní ovlivňovat. Dnes se ta hravost rozkládacích knížek tak rozvíjí, že až nevím, jestli je dobře v tom neustále pokračovat. Někdo by měl také přijít na něco úplně nového, aby se pořád neopakovalo to samé.

JAK TRÉNOVAT MOZEK

Retrospektivu jste měla před pěti lety v Galerii hl. města Prahy, váš muž nedávno vystavoval v Národní galerii. Ta pro vás není uměleckou metou?

Vůbec ne. Až budou chtít, tak ať u mě zaklepají, já nejsem člověk, který by se někam prolamoval. Prolamování je důležité v umění, které vytvářím, ne v jeho prezentaci. Ať už je to knížka, obraz, nebo socha.

Pro děti vzniká spousta knížek, nezapomíná se ale na knížky pro seniory?

Já myslím, že když je knížka dobrá, líbí se maličkým i seniorům. Vůbec nerada rozděluji svou tvorbu na tvorbu pro děti a pro dospělé, jde jenom o to, aby to mělo kvalitu, hodnotu, kterou jim dávám. Lidé by se neměli moc rozlišovat. Když přijedu do Německa, říkají mi, že jsem mladší a mladší. Samozřejmě žertuji, ale stáří opravdu nepoznáte podle fyzické kondice, ale podle procesu myšlení. Je to, jako když netrénujete běh. Když nepřemýšlíte a netrénujete mozek, tak vám také odumírá.

Jak ho trénujete vy?

Svou tvorbou. Pro každého člověka je umění důležité, i když ho nevytváří. Měl by chodit na výstavy, dívat se a těšit se z nich. Sama se na výstavy snažím chodit, nejraději tam, kde očekávám nějaké překvapení. I u nových věcí, proč ne. Nemůžete samozřejmě vidět všechno, stejně jako nemůžete k obědu sníst všechno, co před vás postaví, přestože to krásně voní a chutná.

Co vás na výstavách mile překvapilo v poslední době?

Objíždím pracovně pravidelně veletrhy, nejvíc se těším z frankfurtského, pak hrozně ráda jezdím do Paříže. Od rána tam podepisuji knížky a pak se těším na večeri. Ale když je čas, zajdu na výstavu. Paříž je pro mě vysněné město umění, vždycky tam najdu něco dobrého, stačí obejít jen ty hlavní galerie. O víkendu chodím do velkých institucí a těším se z toho, že jsou hodně navštěvované. Takové Centre

Pompidou je otevřené až do desíti do večera a v jakoukoli denní dobu je tam plno. To se mi strašně líbí a přeju si, aby takový zájem o výstavy byl i u nás.

Baví vás stále cestování?

Mám ho moc ráda. Do Paříže se často těším i na děti, které na veletrh přijdou a které jsou z našeho pohledu až neukázněné. Válejí se po zemi, prohlížejí si knížky a mají to tak rády. A já to mám také ráda – po zemi se sice neválím, ale s nadšením přihlížím.

Srší z vás energie a optimismus. Je to důležité i proto, aby člověk vydržel v manželství tak jako vy neuvěřitelných sedmdesát let?

Myslím si, že u nás je dobré, že máme každý svou práci a oba pro ni máme své místo. Důležité je nežít ve stereotypu, tvořit, cestovat, pro mě se vlastně odchodem do důchodu vůbec nic nezměnilo, je to pořád stejné.

Nerada mluvíte o osobních a negativních věcech, například nechcete vzpomínat na válku, kdy váš otec zahynul v koncentračním táboře. Proč se těmto vzpomínkám vyhýbáte?

Ne, že bych to špatné chtěla vymazat, špatné věci se bohužel dějí a je jich čím dál víc. Já ale hledám pozitivní věci, pokud můžu, v tvorbě i v životě.

PRÁČE

Vše, co chcete vědět
o Praze a jejím
rozvoji.

Galerie
Knihovna
Kavárna
Kino

Vstup zdarma

Centrum Architektury a Městského Plánování
Na Karlově náměstí v areálu Emauz
úterý – neděle, 9.00 – 21.00, vstup zdarma
Vyšehradská 51, Praha 2, www.praha.camp

NEUMĚLE O UMĚLÉ INTELIGENCI

Fejeton Rudolfa Křest'ana

Za mého mládí se v oficiálních projevech obraceli rétoři k „dělníkům, rolníkům a pracující inteligenci“. Kdyby zmínění řečníci přetrvali, museli by se nyní v oslovení obracet nejen k pracující inteligenci, nýbrž i k inteligenci umělé.

Ano, i ona vstupuje stále výrazněji do hry. Včetně her doslovných. Například u šachů, v nichž zdárně vítězí i nad špičkovými borci.

Jeden z nich, velmistr Peter Heine Nielsen, prohlásil: „Vždycky jsem chtěl vědět, jaké by to bylo, kdyby na Zemi přistály nějaké vyšší druhy a ukázaly nám, jak se hrají šachy. Teď po utkání s šachovým počítačem to už vím.“

Stále úspěšnější začínají být také robotická auta. Předpokládá se, že budou schopna spolehlivě řídit sama sebe. O této souvislosti se nezmiňuji v časopise Vital náhodou, neboť je periodikem určeným pro seniorskou tematiku.

Právě řízení auta ve vyšším věku bývá pro někoho problémem z různých zdravotních důvodů. Bez náležitého povinného lékařského potvrzení je pak řidičák na houby a s lítostí dochází k rozloučení se službami automobilu.

Leckdy je to docela náročný problém nejen praktický, ale i psychologický. Jde o zvláštní přelom v životě. Člověk přichází o něco, co pokládal za každodenní samozřejmost, jenže ono to tak není. Podrobně mi o tom vyprávěl Miroslav Horníček v jednom z bývalých vysílaných Seniorských klubů České televize. Uvedl, že si náhle připadal jako okradený.

Dodávám, že v případě automobilu, který by vše ovládal sám a byl nám ochotně k službám coby samořidič, by bylo po zmíněném seniorském problému.

Někteří mladší šoféři o takovém typu vozu neradi slyší, neboť by jim ubral na možnostech silničních honiček a předjíždění za každou cenu. Jedním z naprogramovaných prvků takových aut by totiž byly i náležité bezpeč-

nostní postupy a trvalé vyhodnocování dané situace.

Zde jsou slova Karla Haupta ze společnosti Continental:

„Se softwarem, který bude vybaven umělou inteligencí, dokáže auto správně vyhodnotit i komplexní a nepředvídatelné dopravní situace. Nebude se rozhodovat jen podle toho, co se děje před vozem, ale vezme v úvahu i to, co by se vůbec mohlo odehrát. Je to součást budoucnosti automobilismu.“

Umím si představit, že někdo se nad takovou prognózou jen skepticky pousměje, a to i s odkazem na to, že ne všechny dosavadní zkušební jízdy takových aut s umělou inteligencí byly bez problémů.

Navíc si přiznejme, že v naší zemi bývaly v padesátých letech minulého století časy, kdy se oslovení „Ty inteligentní!“ rovnalo nadávce.

Leč nabízím ponor do historie ještě o století dálnější.

Coby celoživotní fejetonista odkazuji na legendárního mistra tohoto žánru, Jana Neruda. Dokázal jasně a prozíravě věřit ve vidinu budoucí techniky.

V roce 1877, kdy u nás ještě nebylo ani slechu o televizi, předjímal v souvislosti s tehdejšími nástupem telegrafu její vznik. Vyjevil, že by měl vzniknout i „telegraf optický“. Prozíravě dodal, že by se mohl jmenovat nějak jako „tele“. A dodal: „Eh, ať se jmenuje to moje telátko už, jak chce!“

Podobně se mohou vyvinout i zatím ještě někdy zpochybňovaná auta na vlastní ovládní. Mimochodem – mezi námi – i v současnosti mám rád, když coby spolujezdec jedu ve voze s řidičem, který se umí ovládat.

Možnosti umělé inteligence jsou nedozírné. V některých případech se uplatnila už i ve sférách zdánlivě překvapivých a šokujících.

Vloni vytvořila umělá inteligence z fragmentu skladby Antonína Dvořáka patnácti-

minutovou skladbu o třech větách. Složil ji systém AIVA.

Vše bylo úspěšně představeno na koncertě v Rudolfinu. Stojí za zopakování, co o té „umělé“ skladbě, která vznikla na základě analýzy různých Dvořákových partitur, publikoval můj ctěný novinářský kolega Petr Koudelka:

„Možná jí chybí emoce, tvrdili Humpl a Stiebitz z agentury Wunderman, ale mě tato skladba emotivně chytla. Byl to opravdový Dvořák, romantický, harmonický, malebný, dojmavý...“

Jak znám Petra Koudelku, určitě si za svými slovy stojí. A rozhodně nejde o nějaké mladické nadšení z momentální novinky – Petr je ročník 1942.

V dějinách umění existuje určitě nemálo autorů – a nejen hudebních –, jejichž některá díla zůstala z různých příčin nedokončená.

Jak známo, ani Švejk nebyl Haškem dokončen. A tak by se mohla někdy v budoucnu objevit i dotvořená varianta konce pomocí nějakého programu z lůna umělé inteligence.

Když ne z jiného důvodu, tak aspoň pro následné porovnání s Vaňkovým (ne zrovna zdařilým) přídatným dokončením 4. dílu, který už nemocný Jaroslav Hašek nestačil diktovat.

Zatím je však leccos ještě jen v oblasti fantazie. Ale ta je vždycky příslibem, a to přinejmenším tak významným, jako kdysi býval příslib devizový pro cestu do zahraničí.

Zároveň je mi sympatické, že i ti největší příznivci umělé inteligence jsou nejdříve sebekritičtí a nepřeceňují stávající možnosti předčasně a přespříliš.

Viz upřímný výrok Janelle Shaneové, jedné z významných a respektovaných odbornic v oboru umělé inteligence. Na svém blogu se svěřila: „Trénuji neuronové sítě, typ počítačových algoritmů, aby psaly i vtipy. Výsledky jsou však zatím velmi nevtipné. Až je to k popukání.“

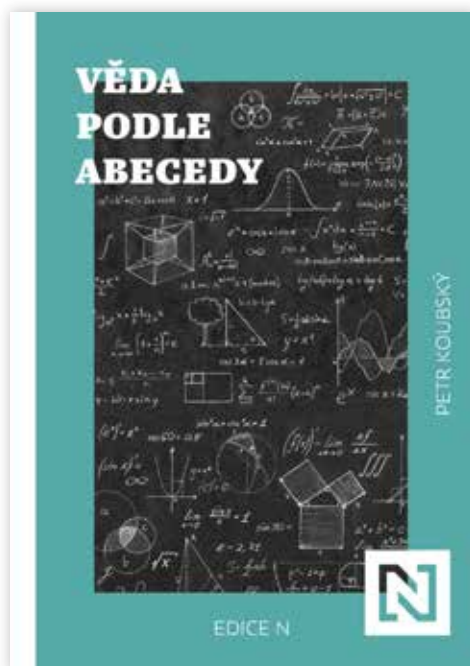
VĚDA PODLE ABECEDY

TEXT: PETR KOUBSKÝ

Byl jsem počat na horské louce kdesi pod Velkým Rozsutcem, a to kvůli selhání antikoncepce. Mým rodičům, jinak dost zdrženlivým, připadala tato historka kdovíproč zábavná a rádi mi ji vyprávěli. Netěšilo mě to a netěší mě to ani teď, kdy mám k návratu do neexistence daleko blíž než od příchodu z ní.

Co sám nechceš, nečiň jinému. Knihy mám odedávna za bytosti bezmála lidské, a proto přiznávám neochotně, že jsem Vědu podle abecedy vůbec napsat nechtěl. Vznikla spíš nedopatřením; jenže mám-li vyložit její příběh, nelze se této okolnosti vyhnout.

Úkol sepsat knihu mi uložil šéf mého šéfa jménem Ján Simkanič. Odmítl jsem, což svědčí o demokratických poměrech u nás v podniku, neboť nadřízený to akceptoval. To je tak: pracuji jako redaktor novin Deník N, zmíněný Ján je ředitelem celého vydavatelství a pojal myšlenku založit knižní edici,

do níž jsem měl přispět. Jenže já nemám rád knížky poskládané z novinových článků, a to ani od daleko lepších autorů. Zdá se mi, že je na takových textech vždy až příliš patrný spěch, s nímž byly sepsány, a okamžitá nutnost, jež jejich vznik zapříčinila. My novináři dodáváme spotřební zboží, což nemíním ani trochu hanlivě – noviny jsou potřebné stejně jako rohlíky, tedy velmi. Rohlíky jsou však k jídlu, a to hned. Rohlík si nedáte do spíže na příští týden, ledaže chcete strouhanku, což je důkaz, že s metaforami se to nemá přehánět – zkrátka a dobře, knižně vydané sbírky novinových článků sám nečtu a psát něco, co byste nechtěli číst, je úkol, do nějž se nepohrnete, a mimo pracovní dobu už vůbec ne.

A pak se mi to rozleželo v hlavě, jak už to s činy vedoucími k početí někoho či něčeho často bývá.

Napadlo mě, že bych koneckonců nemusel knihu poskládat z novinových článků. Že bych ty články mohl předělat a nějaké připsat, aby vznikl slovníček pojmů z přírodních věd. Co heslo, to jakýsi miniaturní esej inspirovaný výchozím pojmem. Četl jsem tou dobou zrovna cosi o chemickém prvku jménem astat a napadlo mě, že ten by byl vhodným začátkem takové knihy – ne něco zjevnějšího jako automat, antihmota či dokonce atom. Astat vzbudí zvědavost, protože nikdo neví, co to je, a každý bude chtít přezkoumat, zda mu skutečně uniká z přírodních věd cosi tak důležitého, že to patří mezi jejich třicet nejdůležitějších pojmů, či zda je autor prostě hlupák neznající svou věc.

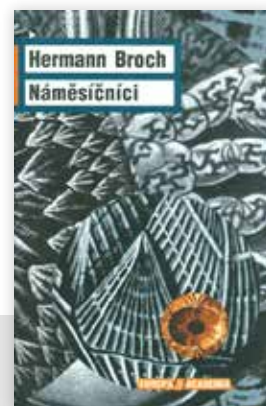
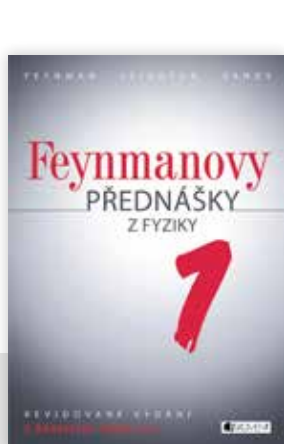
Otázal jsem se tedy, zda návrh stále platí. Platil. Tak jsem šel a sepsal to. Což bylo jednoduché i obtížné.

Jednoduché proto, že jsem zvyklý psát, dělám to denně už léta, a jsa novinářem, dívám se na to jako na řemeslo. Naštípeš denně tolik a tolik dříví; váha sekery ti dávno nevádí, díky letitému zvyku ji nevnímáš; polínka umíš pěkně úhledná a nelituješ, že shoří a nezbude po nich ani vzpomínka; vždyť proto to děláš. Kromě toho jsem byl obdarován dvěma nesmírně užitečnými vklady: maturitou na výtečné střední škole a docela dobrou pamětí. To plus celoživotní záliba v matematice a fyzice mi umožnilo ledacos sepsat skoro z paměti, ledacos po prolistování knih, o nichž jsem věděl, kde je hledat a kde otevřít. Se zbytkem pomohli vzdělanější kamarádi, internet a městská knihovna.

Složitě proto, že jsem si uložil povinnost srozumitelnosti. Chtěl jsem, aby knihu mohl s prospěchem číst každý, kdo sám má

před maturitou, nebo naopak už dávno po ní. Chtěl jsem, aby byla pochopitelná sama o sobě, abyste se při jejím čtení obešli bez haldy jiných knih a Wikipedie. A zároveň jsem nechtěl, aby obtíže obcházela, aby nabízela podlézt latku namísto skoku přes ni; s odpovědí, kterou si tam přečtete, byste u maturity měli obstát. Hle, jak nenápadně jsme se dostali od knížky esejí k učebnici! Věda podle abecedy toužila být obojím.

Splnit tolik cílů zároveň by vyžadovalo autora mnohem zdatnějšího. Mně stačí, že jsem se od nich neodchýlil k nerozpoznání, že je z knihy snad poznat, oč šlo. Některá hesla se povedla méně, některá více, osobně mám nejraději kapitulu Ťuhýk. Takhle to mělo vypadat celé. Příště, bude-li jaké, se dílo třeba zdaří lépe.

CO ČTE PETR KOUBSKÝ

NOČNÍ STOLEK NEMÁM. KDYBYCH MĚL, PATRNĚ BY SE NA NĚM PRÁVĚ TEĎ POVALOVALY TYTO ČTYŘI KNIHY:

FEYNMANOVY PŘEDNÁŠKY Z FYZIKY,

první díl. Čtu to pořád dokola. Nemyslím, že to je nejlepší učebnice fyziky na světě, je totiž ke čtenáři trochu bezohledná, chce, abyste se poddali svérázné osobnosti autora a vydali ze sebe maximum. Ale stojí to za to. A Richard Feynman je jedním z mých hrdinů.

MICHAEL TŘEŠTÍK: UMĚNÍ VNÍMAT UMĚNÍ PRO DĚTI A RODIČE.

Ne proto, že se mi dostalo cti tu knížku křtít a že je Michael Třeštík můj kamarád. To by nestačilo. Je na nočním stolku proto, že předvádí nesmírně velkou dovednost vysvětlovat něco – v tomto případě obrazy a sochy. A když někdo něco dobře vysvětluje, lhostejno co, bývám z toho nadšený.

PETER HØEG: CIT SLEČNY SMILLY PRO SNÍH

Thriller, který je zároveň hlubinou. Čtu to už léta pořád dokola po malých kouscích. Malou citaci jsem propašoval i do Vědy podle abecedy.

HERMANN BROCH: NÁMĚSÍČNÍCI

Pořád jsem se ještě nevzdal naděje, že to někdy dočtu a pochopím.

HUDBA PRO MOU RADOST

Tentokrát mají albová sóla jen zámořské legendy: Van Morrison, Joni Mitchellová, Bruce Springsteen, Leonard Cohen a Willie Nelson

TEXT: JIŘÍ ČERNÝ

Belfastský rodák **VAN MORRISON**, nazývaný někdy Lev z Caledonie, nikdy neměl problém s vydáváním nových alb. Do svých čtyřiasedmdesáti roků jich nazpíval a nahrál jednačtyřicet. Nejnověji **Three Chords and the Truth** (Tři akordy a pravda), v posledních čtyřech letech šesté. Až na jednu písničku si všechnu hudbu i texty napsal sám. Zpívá takřka se stejným napětím jako před pětadesáti lety na prvních snímcích se skupinou Them. Z mnoha žánrů, jimiž prošel, je tentokrát nejbližší blues. Má k tomu hrstku stejně citících muzikantů, především ale své pověstné osobité, okamžitě rozpoznatelné frázování. Ne nadarmo se o Morrisonovi říká, že patří mezi největší stylisty současného zpěvu. V jedné písničce sice zpívá, že „sláva pohltí duši“, ale na něho to neplatí.

Kanadská písničkářka a výtvarnice **JONI MITCHELLOVÁ** už léta veřejně nevystupuje. Tím víc se po ní stýská zpěvákům všeho druhu. Předloni v listopadu uspořádali v Los Angeles k jejím půlkulatinám koncert plný jejích slavných i méně známých skladeb. Ne každý záznam takové události přeroste hranice pouhé zdvořilosti. Albu **Joni 75, A Birthday Celebration**, se to podařilo dokonale od prvního snímku až po šestnáctý. Mě nejvíc chytli za srdce Rufus Wainwright (All I Want a Blue), Seal (Both Sides Now), Chaka Khan

(Help Me), Glen Hansard (Coyote), James Taylor (River a Woodstock) a skupina Los Lobos (Dreamland a Nothing Can Be Done).

Šéfa, jak zní americká přezdívka pro **BRUCE SPRINGSTEENA**, si střádám, jedno album za druhým, už od toho prvního z roku 1973. Pro své krajany se už od alba Born to Run (1975) stal kýmsi mezi Presleym a Dylanem. Pro mě dodnes zůstává jeho východoberlínský koncert z roku 1988 nejkrásnějším zážitkem z rokenrolu. Tehdy ho doprovázel jeho úžasný E Street Band. Ale stejný zápas cítím i z alb pojatých zvukově jinak, jako je například teď **Western Stars** (Západní hvězdy). „Tato deska je návratem k mým sólovým nahrávkám s rozsáhlými filmovými orchestrálními úpravami, je to klenotnice melodií,“ říká Bruce Springsteen. Opravdu je jich všech třináct, které člověka chytí na první poslech. A já jako vždycky, když se ozve Springsteen, musím vzpomínat na Otu Pavla a podobně nedolatelné hrdiny jeho sportovních povídek.

Jacques Brel, Johnny Cash, David Bowie a teď i **LEONARD COHEN**. Jak se stane, že zpěváci takřka na smrtelné posteli, sotva schopní pohybu, z posledního dechu nazpívají studiová alba, na kterých se vzepnou k nejsilnějšímu hudebním výpovědím o životech, nejen těch svých? Kdo to ještě čekal od toulavého Kanadana, když mu album You

Want it Darker vyšlo v roce 2016, devatenáct dní před jeho smrtí? Kdo mohl tušit, že Cohenův syn Adam s producentem Damienem Ricem a španělským kytaristou Javierem Masem dopracují střípky domácích nahrávek do podoby posmrtného alba **Thanks for the Dance** (Díky za tanec)? Nad čím se dá jen žasnout, to je Cohenova schopnost místy ještě dotvarovat melodii nejen procítěnou polorecitací. Je třeba dodávat, že i texty patří ke Cohenovým nejlepším?

Humorista Jaroslav Žák kdysi napsal, že cit nepotřebuje žádné logické zdůvodnění. Natož pak vyčíslení, jako třeba že texaský countryový písničkář **WILLIE NELSON**, loni šestaosmdesátiletý, tehdy vydal své šedesáté deváté studiové album **Ride Me Back Home** (Zavez mě zpátky domů), dostal za ně svou devátou cenu Grammy a tak dále. Nic z těch čísel přece nemohl dopředu tušit náš zvěčnělý countryový interpret Michal Tučný, když se před desítkami let tetelil štěstím, protože se dozvěděl, že Willie Nelson rozhřívá posluchače svých amerických koncertů tím, že jim pouští do reproduktorů Tučného album Poslední kovboj. Dávno taky víme, že právě odřené hlasy mohou mít svůj půvab, dobrotivost a moudrost. Ten Nelsonův je nejodřenější.

OLGA A KAREL

ANI SMRT BY MĚ NEDONUTILA ŘÍCI TI SBOHEM

TEXT: HELENA TYBURCOVÁ

O sudový, téměř dvacet let trvající vztah Olgy Scheinpflugové a Karla Čapka byl poznamenán bolestným hledáním vzájemného pochopení. Potkali se dva lidé s naléhavou potřebou sdílet své životy, dávat jeden druhému nahlédnout i do těch nejskrytějších zákoutí mysli a srdce.

Psal se rok 1920, když si třicetiletý žurnalista, prozaik, dramatik a překladatel počkal na osmnáctiletou herečku před Švandovým divadlem. S jejím otcem, spisovatelem a právníkem, se znal z Národních listů a půvabnou blondýnku se střapatými vlasy už nějaký čas na jevišti sledoval.

Čekával na ni pak pravidelně, aby se spolu do noci procházeli Prahou a řeč mezi nimi nebrala konce.

Niterně křehký Čapek, jemuž právě tento dar dával možnost tvořit, si dovolil vážně se zamilovat. Se všemi pochybnostmi kvůli rozdílu věku i chatrnému zdraví – trpěl revmatismem obratlových kloubů a lékaři mu prý nedoporučovali oženit se a založit rodinu. On, který se přes horečnatou práci na „všech frontách“ cítil nejšťastnější ve své samotě, kde mohl tvořit, rozvíjet vize o lepším světě obklopený rozepsanými rukopisy a knihami.

Olga si nesla vlastní traumata z dětství: smrt matky v osmi letech a dopad každo-

denní reality první světové války. Už jako dítě mívala srdeční potíže. Přecitlivělá, předčasně dospělá „stará duše“ utíkající před skutečností do snů. Vášnivě četla, psala básně, převtělovala se do vymyšlených postav. Otec ji vedl ke studiu jazyků a těsnopisu, ale ona jednoho dne zazvonila u dveří slavné divy Marie Hübnerové s prosbou, aby ji připravila na herecké zkoušky.

S Čapkem se vídali takřka denně, ale i tak si vyměňovali nepřetržitě dopisy. Pořád si měli co říci, ať se to týkalo umění, politiky, osobních věcí, zvláště pro Karla bylo psaní přirozené jako dýchání.

Je až neuvěřitelné, jak rozsáhlé dílo s přesahem hranic mladého státu i do budoucnosti dokázal jeden člověk vytvořit za osmačtyřicet let života. Při cestách po světě se Čapek setkával s významnými osobnostmi, všemi respektovaný, s vlivem na společenskou dění. V domě Na Strži u Dobříše hostil přátele nejzvučnějších jmen tehdejšího intelektuálního života.

Čapek Scheinpflugovou přitáhl k sobě a probudil v ní lásku, jak dokládá jejich rozsáhlá korespondence. Po čase se ale začal stahovat do ulity. Došel k přesvědčení, že by jí měl dopřát život s někým mladším, zdravějším. Nabádal ji, aby se obklopovala vrstevníky a přestala se kvůli němu trápit. Dával

jí volnost, přitom bez ní nemohl být. Chtěl ji vidět šťastnou.

I takto nějak může vypadat duševní zaplavení jednoho muže:

„Ty pláčeš a zahrnuješ mě hořkými výčitkami, když mluvíš o naší budoucnosti, a já větším hlavu a mlčím. Tvé představy o společném životě – kdybych měl víc „dobré vůle“. Mám strach před vším vášnivým, matoucím, tělesným a vzrušujícím. Holčičko, láska zůstává i pod studem a sebetřýzní. A roste soucitem. Věř, že taková láska je lepší než ohnivá a pošetilá milenectví.“

Co mne mučí, není nemoc těla, ale nemoc svědomí. Útěk do samoty, poustevnictví, hrůza z blízkosti. Olásku, já nevím, co je to být šťasten. Snad jsem nikdy nebyl schopen lásky. Jediné, čeho jsem byl schopen, byla strašná bolest z každé tvé bolesti.“

Takovým pohnutkám muže asi žádná milující žena nerozumí, natož aby je přijala.

Vzali se po patnácti letech po návratu z Alp. Zbývaly jim poslední společné tři roky.

Mnichovská zrada oslabeného Karla Čapka zlomila. Umírá na zápal plic 25. prosince 1938. Olgu zradí srdce v roce 1966 během divadelního představení dramatu Matka. Málo se ví, že autorkou námětu byla ona. Její Český román je svědectvím o době a silném poutu dvou vzácných lidí.

Děkujeme, že podporujete VITAL!

Vaše dary od minulého
vydání v číslech:

80 čtenářů přispělo

22 999 Kč celková částka z příspěvků

350 000 Kč tolik stojí vydání jednoho čísla

JAK ČASOPIS PODPOŘIT?

→ **PŘISPĚT LIBOVOLNOU ČÁSTKOU** – vždy, když dostanete nové číslo, pravidelným příspěvkem, nebo jednou ročně přiloženou složenkou či převodem na účet 283 842 5028/5500. Majitel účtu: Elpida, o. p. s., Na Strži 40, 140 00 Praha 4, do zprávy pro příjemce uvést „dar“ nebo adresu předplatného.

→ **PŘEDPLATNÉ** – časopis si můžete také klasicky předplatit. Cena předplatného je 276 Kč/rok. Pokud pošlete tuto částku přiloženou složenkou, automaticky poznáme, že chcete předplatné. Každý rok dostanete 4 čísla. Předplatné můžete uhradit přiloženou složenkou, nebo si ho objednat u společnosti SEND předplatné, která pro nás předplatné zajišťuje (www.send.cz nebo tel. 777 333 370).

→ **DÁRKOVÉ PŘEDPLATNÉ** – objednejte roční předplatné Vitalu za 276 Kč jako dárek pro

vaše blízké. Obdarovaný dostane krásný dárkový poukaz na jméno. Objednávejte telefonicky na tel. 272 701 335, online na casopisvital.cz či na www.send.cz.

→ **DÁRCOVSKÁ SMS** – časopis můžete podpořit odesláním DMS na číslo 87 777 ve tvaru DMS ELPIDA 30 nebo DMS ELPIDA 60 nebo DMS ELPIDA 90. Podpoříte nás tak jednorázově částkou 30, 60 nebo 90 Kč. Službu DMS provozuje Fórum dárců. Technicky zajišťuje ATS Praha. U dárcovské SMS v hodnotě 30 Kč obdrží Elpida 29 Kč, v hodnotě 60 Kč obdrží Elpida 59 Kč a v hodnotě 90 Kč obdrží Elpida 89 Kč. Více informací na www.darcovskasms.cz.

Od vydání minulého čísla do 17. února 2020 přispělo na časopis 80 čtenářů a podporovatelů (složenkou, převodem či DMS) celkovou částkou **22 999** Kč.

→ **SEZNAM DÁRCŮ 1/2020** – J. Bílková 1000 Kč, J. Fialová 150 Kč, M. Lešáková 1200 Kč, M. Wallenfelsová 1000 Kč, V. Ješátko 1500 Kč, Knihkupectví Otava s.r.o. 1000 Kč, A. Kratochvílová 100 Kč, L. Holeková 450 Kč, R. Marek 300 Kč, Dr. I. Rutarová 600 Kč, Ing. I. Tršová 1500 Kč, J. Žůrková 900 Kč, F. Povolný 1500 Kč, J. Friedlová 600 Kč, S. Červená 1000 Kč, Ing. J. Franta 500 Kč, S. Novotný 500 Kč, p. Valnohová 270 Kč, Mgr. P. Kupová 1000 Kč, M. Úlehlová 500 Kč, L. Kotoučková 25 Kč, Mgr. E. Dovoleov 500 Kč, J. Matoušek 500 Kč, M. Kovandová 250 Kč, Ing. J. Podlípny 300 Kč, M. Benediktová 500 Kč, L. Vondrušková 500 Kč, Ing. M. Klímová 300 Kč, P. Vávra 100 Kč, DMS Fórum dárců 762 Kč, D. Čechová 300 Kč, Anonymní dárci 892 Kč, J. Hanzlíková 500 Kč.

Máte předplatné Vitalu a nejste si jisti, zda vám již nevypršelo? Zavolejte nám do redakce na tel. 224 231 914, společně to zkontrolujeme.

VÁCLAV HAVEL: ŽEBRÁČKÁ OPERA

Hra o morálce a manipulaci natočená nově v Českém rozhlasu v roce 2019.

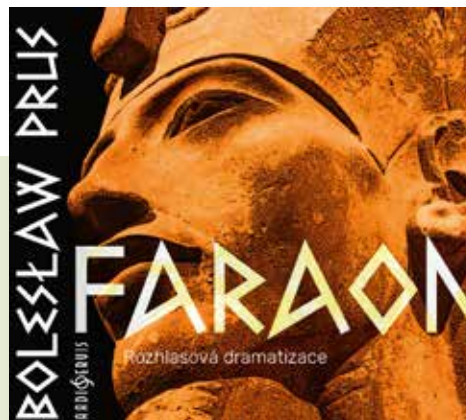
Účinkují: Jiří Dvořák, Jaromír Dulava, Tatjana Medvecká, Viktor Preiss, Tomáš Töpfer, Jitka Smutná, Jana Preissová a další.

ELENA FERRANTE: DNY OPUŠTĚNÍ Čte Lucie Žáčková

„Jednoho dubnového odpoledne, sotva pár minut po obědě, mi manžel oznámil, že mě opouští.“

Těmito slovy začíná román Dny opuštění italské spisovatelky píšící pod pseudonymem Elena Ferrante, autorky bestselleru Geniální přítelkyně.

BOLESŁAW PRUS: FARAON

Ramses je mladý následník egyptského trůnu, tak trochu horká hlava, zapálený válečník. Před sebou má vidinu trůnu, chce na něj usednout po svém otci, chce vládnout dobře. Jenže to, s čím se jako nový vládce Egypta musí utkat, je nepřehledný propletenec vztahů a vaze, machinací a korupce, soukolí moci, které neúprosně semílá prostý lid a upřednostňuje své „vyšší zájmy“. Ramses se snaží poznat realitu ze všech stran, ale všechny jeho zprvu ušlechtilé zájmy začínají tát jako jarní sníh...

Účinkují: Jiří Langmajer, Filip Blažek, Viktor Preiss, Martin Zahálka, Miroslav Etzler, Vladimír Javorský a další.

	Bývalý podnik zahranič. obchodu	1. část TAJENKY		Domácká podoba jména Anna	Forma pronájmu (např. auta)	Sibiřská řeka	Anglicky „ale“	Ode dne vydání	Plašit		Stepní trávy s dlouhými osinami	Slovensky „tento“	Iniciály herečky Žilkové	3. část TAJENKY	Sójový sýr
Iniciály herce Högera			Hliníková fólie							Pracovat se žhavým železem					
Typ pšeničné mouky			4. část TAJENKY List papíru							Jelikož Žlutohnědá barva					
Slovensky „dik“						5. část TAJENKY Značka astatu							Iniciály malíře a sochaře Filly Planetka		
Ozdoba							Rovněž (hovorově)					Slůvko rezignace Prrr			
	Dlouhý povzdech Krab. posl. záchrany			Kód pro itaštinu Kapr s jikrami			Bezcitnost								Získat množením
Značka kilometru			Nerudovy iniciály Značka kávy			TŘI VYLOSOVANÍ ZÍSKAJÍ JEDNO Z CD NA PROTĚJŠÍ STRANĚ.				Aljašská řeka					
Košikářský materiál											Umělecký sloh (-i-)	Symetrála Intenzita			
Plavecký styl					Natírat vápnem					Název souhlásky			Inic. zpěv. Martinové Nuže		
	Vjem vnímaný sluchem	Klep 2. část TAJENKY								Zamýšlen					
Klamný dojem										Bývalá 9. planeta sluneční soustavy					
Samohláska										Oslí hlas Zkratka cestovní kanceláře			Již Tvorba ka- menů v or- gánech těla		
Město ve starověké Mezopotámii			Nebo Orgán vidění			MPZ Albánie	Divadelní oblek	Omastek	Zvuk zvonku Identifikační číslo			Nepravdy Tkaním vpravit			
Sirný nerost				Odborník v taktice Arab. muž- ské pláště							Závit šroubu Svit				
	Ang. „pod-prsenka“ Čitoslovce prasknutí				Smolné svítidlo Vař. vepřové z hlavy					Vězti se Nevelké					Německy „úhoř“
Esperantsky „chlapec“						Sportovní zkratka Starší SPZ Prahy			Matematika (hovor.) Truhlářský tmel						
Často říkat								Stupňovitý vodopád Značka bismutu							
Univerzita Karlova (zkr.)			6. část TAJENKY								Útočiště				
Pozdrav na rozloučenou			Poustevníci (knižně)								Tahle			Nápověda: AAL; AKE; BUT; DADÁK; EREMITE; ISKO; KNABO; KYZ; LITIAZA; UR	

Vyluštěnou tajenku zasílejte nejpozději do **10. května 2020** na adresu redakce: Na Strži 40, 140 00, Praha 4 nebo na e-mailovou adresu: casopisvital@elpida.cz, do předmětu napište „**křížovka 1/2020**“.

Tři vylosovaní luštitelé získají jedno z CD na protějšší straně.

Tajenka z č. 4/2019: **Chtěl bych se smát s moudrými a jíst s bohatými.**

Ze správných odpovědí byli vylosovaní: **1. CENA** – CD Petr Vodička: Vraždy jako z pohádky – **Věra Vaňková, Brno**; **2. CENA** – CD Ladislav Grosman: Obchod na korze – **Věra Pojmanová, Havlíčkův Brod**; **3. CENA** – Anne Jacobsová: Panský dům – **Milena Janoščíková, Praha 4**. Výhercům blahopřejeme! Ceny poskytl **Radioservis, a. s.**

chceme
čistý
vzduch!

V ROCE 1989 ČEŠI A SLOVÁCI NEBOJOVALI JEN O SVOBODU, ALE TAKÉ O ZÁCHRANU KRAJINY BEZ SIŘIČITÝCH EMISÍ A SMOGU, ZA ČISTÉ ŘEKY A ZEMI NEPONIČENOU TĚŽBOU UHLÍ. BYL TO REVOLUČNÍ ROK, KDY SE NAPŘÍČ ČESKOSLOVENSKOU SPOLEČNOSTÍ ZVEDLA VLNA EKOLOGICKÝCH PROTESTŮ, KTERÉ POMOHLY ZBOŘIT KOMUNISTICKÝ REŽIM.

TEXT: ONDŘEJ NEZBEDA FOTO: LUDVÍK HRADÍLEK

„Z komína se kouří, slunko oči mhouří. Mhuří si oči, mhuří, kdyby se z nich nekouřilo, bylo by nám hůř,“ veršoval František Hrubín ve sbírce *Je nám dobře na světě* v roce 1961. Generální tajemník KSČ Milouš Jakeš v nechvalně proslulém proslovu na Červeném Hrádku už ale o 28 let později mluvil méně nadšeně a poněkud nesouvisle: „Vždyť my víme, že v Praze nebo v Plzni či jinde, kolik je tam špíny, tedy ve vzduchu mám na mysli, kolik je tam kyslíčnicku siřičitého, to můžeme změřit, víme to. No k tomu nepotřebujeme, aby nám to někdo říkal. Mám na mysli různá ta ekologická hnutí. Ale my potřebujeme, aby vzali, prostě aby se sebrali řekněme a šli vyčistit konečně ten potok, pomohli a ne dělali demonstrace, chodili po náměstích a křičeli.“

Obě uvedené citace výmluvně ukazují, jak se za necelých třicet let změnil postoj komunistické strany k industrializaci krajiny a českého venkova a snům o ovládnutí přírody shrnuté pod heslem „Poručíme větru, dešti“. Takzvaná železná koncepce, která byla v Československu indoktrinována po roce 1945 a 1948 a která znamenala orientaci na železo, výrobu oceli a následně vojenský průmysl a k tomu potřebné energetické zdroje, si vybírala svou daň. Především severní Čechy a Ostravsko zahalovaly na celé týdny smogové mlhy, lékařské ordinace plnily děti s astmatem, atopickými ekzémy nebo alergiemi, zavíraly se školy, doporučovalo se nevycházet do ulic. Kvůli špatným životním podmínkám se tyto regiony i vylidňovaly, protože odsud odcházeli lékaři, učitelé a další vzdělané vrstvy, které si uvědomovaly rizika špinavého ovzduší a zničené krajiny.

A byl to právě rok 1989, kdy se ekologický stav ovzduší a krajiny nevyhnutelně stal politickým tématem, vyvolával rozpory i uvnitř komunistické strany a byl jednou z významných příčin pádu komunistického režimu.

PRVNÍ BYLY PRAŽSKÉ MATKY

V severních Čechách totiž už od začátku roku, téměř celý leden trvala smogová situace. Ulice Teplic, Mostu, Litvínova a dalších severočeských měst zahalovala barevná mlha. Zpravodajství z regionu se dostalo i do te-

levizního vysílání a spolu s ním i zaznamenané projevy stížností a zloby tamních obyvatel. Nešlo o zlomovou událost. Už od černobylské tragédie bylo lidem v Československu jasné, že jim režim neříká všechno a podstatné věci zatajuje. A postupně tak začínají zaznívat protesty a stížnosti, ty první v Chomutově. První ekologická demonstrace vůbec se objevuje až v květnu 1989 a komunistický aparát je vůči ní bezradný.

Protest totiž pořádají Pražské matky, sdružení přibližně 30 žen, které u příležitosti konference členů vlád a ministrů životního prostředí z celé Evropy protestují proti stavu ovzduší v Praze a celé zemi. Za bdělé pozornosti příslušníků Veřejné bezpečnosti procházejí s kočárky a dětmi trasu od tehdejšího Dětského domu na Příkopech okolo Prašné brány na Staroměstské náměstí, nesou transparenty „Čistý vzduch pro Prahu a naše děti“ nebo „Zachraňme přírodu pro naše děti“ a zpívají.

„Kolem nás chodili tajní i uniformovaní,“ vzpomíná jedna z účastnic Tereza Hradilková v dokumentu *Nedej se!* pro Českou televizi. „Zaslechla jsem, jak jeden do vysílačky říká: ‚Ano, jsou tady, hodně, mají kočárky, zpívají...‘ Nevěděli, co s námi.“

Protest Pražských matek navíc natáčí rakouská televize, reportér pořídí s několika z nich rozhovor, a tak si mohou být jisté, že se téma dostane na veřejnost a režim nebude mít tak snadné smést jejich požadavky ze stolu nebo je za jejich svobodný projev potrestat. Pražské matky po cestě sbírají podpisy od kolemjdoucích k prohlášení adresovanému konferenci ministrů, které upozorňuje na špatný stav životního prostředí v Praze i celé zemi a nedostatečnou informovanost obyvatel o situaci. Podpisové archy prostřednictvím zahraničního novináře ještě ten den doručí na konferenční stůl. Jejich protest veřejně přednese rakouská ministryně životního prostředí. Teď už komunisté nebudou moct říct, že k žádnému protestu nedošlo.

Tím ale ekologické demonstrace revolučního roku teprve začínají. Další protest byl vyhlášený na 21. června 1989 v pražské Střemcovce. Komunisté totiž naplánovali, že přes

jeden z nejkrásnějších parků hlavního města povede část magistrály, a to hned pod okny Akademie výtvarných umění, podél Buštěhradské železniční dráhy. Široká silnice tak měla v podstatě odříznout Letnou a Holešovice od přirozeného spojení s parkem. Proti tomu se postavily opět Pražské matky, tentokrát spolu s dalšími ekologickými nebo aktivistickými sdruženími – Nezávislým mírovým hnutím a Českými dětmi, jejichž členové po ulicích hlavního města ilegálně vylepili protestní letáky a celou akci iniciovali.

Jedním z nich je i pětadvacetiletý Petr Placák, zakladatel Českých dětí a jeden z nejaktivnějších odpůrců režimu na konci osmdesátých let. V hloučku asi 30 demonstrantů ale pobude jen krátce. Číhají na něho čtyři příslušníci StB.

„Měl jsem sraz s několika dalšími lidmi hodinu před začátkem v hostinci U Karla IV. na rozhraní Královské obory a Letné, odkud jsme šli na místo konání,“ vzpomíná Petr Placák v knize *Fízl*. Jde první, jeho kamarád František Hochman nese v odstupu za ním v tašce megafon, kdyby policisté mladého aktivistu sebrali, aby měl čas zmizet a megafon zachránit. Když ale dorazí před hospodu, předjede je najednou civilní auto, zezadu přiskočí tři tajní, nappou Petra Placáka na zadní sedadlo a auto ihned vyrazí pryč. „Vyjeli jsme přes Bílou horu ven z Prahy, načež Prchal, šéf odboru pražské StB, který měl na starost mládež, prolomil mlčení a výhrůžně prohodil, že srandaček už bylo dost a že to ten den jednou provždy vyřídí,“ vzpomíná Petr Placák. „Bez obalu řekl, že mě zlikvidují.“

Nakonec ho estébáci odvázejí desítky kilometrů do lesů poblíž Křivokláta. Tam mu poručí vystoupit. Tři z nich ho pak začnou mlátit. Dostane několik ran pěstí do břicha, a když upadne, přidají ještě pár kopanců do hlavy. Estébáci mu následně vezmou doklady a se vzkazem „hajzle, tohle je poslední výstraha“ ho nechají v lese. Zkrvavený, špinavý a bez peněz se vydává na cestu domů. Pomůže mu starší pár, který jede kolem autem a dá mu peníze na vlak.

Několik ran pěstí pak Petr Placák utrží ještě další den, když si přijde pro zabave-

né věci na služebnu v Bartolomějské ulici. S dotýcnými estébáky se bude soudit ještě dlouhé roky po sametové revoluci.

HLAS, KTERÝ UŽ NEJDE UMLČET

Na Ostravsku byli lidé vůči silnému znečištění tolerantnější. Prach, smog a hluk pokládali za škodlivou, ale neodstranitelnou součást jejich povolání. Žili v podobných podmínkách už několik generací. Když ale komunisté přicházejí s nápadem vybudovat na místě těšínské obce Stonava obří koksovnu, pomyslný pohár trpělivosti přetéká. V srpnu 1989 se v Těšíně scházejí davy lidí svolané na společnou česko-polskou demonstraci. Až na výjimky jde ale jen o Poláky. Česká policie zatýká české pořadatele, obléhá náměstí a znemožňuje přístup občanům. V ulicích města hraje dechovka, aby nebyl slyšet pokřik demonstrantů. Zatímco na polské straně Těšína tak demonstruje na deset tisíc Poláků, na české straně sotva desítka mániček, na které dohlíží o něco větší počet estébáků. Komunistům se tak podařilo protest umlčet. Naštvanost ale v obyvatelích Ostravska sílí dál, a nejen na severu Moravy. Ekologické iniciativy se množí po celé zemi rychlým tempem.

Zvláštní je změna rétoriky komunistické strany. Už nepopírá ekologické problémy, ostatně ani nemůže. Krkonoše, Jizerské a Krušné hory jsou zničené kyselými dešti, severní Morava a severní Čechy se topí ve smogu a ryby z Labe, Vltavy nebo Jizery se nedají jíst, protože jsou plné těžkých kovů. Komunisté dobře vědí, že ekologické iniciativy už nemůžou umlčet, mluví proto o potřebě „věcných řešení“, a ne „hurá akcí a demonstrací, které ničemu nepomůžou“, které

jsou podle nich „destruktivní a protisocialistické“.

Jejich alibistické pyjdepe ale nedokáže občanské hnutí zastavit. Demonstrace postupně podporují nově vznikající sdružení – v říjnu 1989 vzniká hnutí Děti země, jehož členové zachraňují ohrožené rostlinné druhy z Radovesického údolí, kam komunisté nechali navážet výsypku z mostecké hnědouhelné pánve, a zahajují kampaň proti vypouštění freonů, které poškozují ozonovou vrstvu. Vzápětí na to vzniká další ekologické sdružení Hnutí Duha inspirované aktivitami organizace Greenpeace – jméno si bere podle její slavné lodi nazvané Rainbow Warrior, Duhový bojovník, kterým blokovala rybáře lovící velryby.

Do toho se v listopadu 1989 vrací do severočeských měst takový smog, že je vidět jen na pár metrů. Sliby funkcionářů a zástupců města o tom, že budou o imisních limitech včas informovat a že s kritickou situací něco udělají, zůstávají na papíře. Nefungují už ani zvýšené mzdy a speciální příplatky, kterým lidé říkají pohřebné. K čemu by lidem byli, když se v ulicích nedá dýchat. V Teplicích na podzim 1989 zesílí smogová situace natolik, že měřicí přístroje nejsou schopny hodnoty imisí změřit. Krajský výbor se snaží situaci urychleně řešit, ale je pozdě. Týden před 17. listopadem začíná revoluce. Do teplických ulic vychází rozezlená veřejnost.

DÝCHÁTE TO TAKY!

Je to otevřená vzpoura. Na náměstí Zdeňka Nejedlého, dnešním Benešově náměstí, se schází kolem šesti tisíc lidí, kteří skandují: „Dýcháte to taky!“ Zasahuje policie, přijíždě-

jí posily z okolních měst a postupně si na pomoc berou vodní děla a psy. Jenže lidé se nerozcházejí, ale přecházejí demonstrovat před okresní výbor KSČ.

Boj o pozice uvnitř komunistické strany vede paradoxně k tomu, že se někteří funkcionáři stavějí na stranu životního prostředí a snaží se u veřejnosti získat sympatie. Před rozbouřený dav předstupuje šéf okresní KSČ Antonín Váňa. Delší dobu s demonstranty vede debatu o stavu ovzduší v okrese Teplice a nakonec svolí k setkání 20. listopadu 1989 na zimním stadionu.

Mezitím ale dochází k zásahu na Národní třídě a celá připravovaná debata dostává trochu jiný ráz. Ve smluveném termínu je zimní stadion narvaný, přišly tisíce lidí. Promlouvají zástupci KSČ, hygienici, odborníci na životní prostředí. Pak nadchází zlomový okamžik, kdy vystoupí student z Prahy, který chce povědět o tom, co se dělo na Národní třídě. Pořadatelé mu ale vypínají mikrofon. Odpovědí je bouřlivý hukot, křik a pískot. Je jasné, že obyvatelé Teplic už se nedají a nesmíří se s prázdnými sliby.

Přichází sametová revoluce. Demonstrace se šíří po celé republice a vzniká Občanské fórum. Režim se začíná hroutit. Probíhá generální stávka, do níž se zapojuje většina obyvatel, institucí a podniků. A do Prahy přijíždějí zástupci Greenpeace. Dne 29. prosince 1989 je pak prezidentem zvolen Václav Havel. Svůj projev zahajuje slovy: „Předpokládám, že jste mne nenavrhli do tohoto úřadu proto, abych vám i já lhal. Naše země nevzkvétá... Zkazili jsme si půdu, řeky i lesy, jež nám naši předkové odkázali, a máme dnes nejhorší životní prostředí v celé Evropě.“

FlexiMed

Jediná
kloubní výživa,
kterou můžete
vyzkoušet zdarma*

Unikátní složení

FlexiMed kombinuje hned **8 jedinečných látek** s dlouhodobě zdokumentovaným účinkem na zdraví pohybového aparátu.

Základem jsou látky zaměřené přímo **na klouby**, tedy Glukosamin, kolagen typu II a Vitamín C, který pomáhá udržovat samotnou tvorbu kolagenu **pro zdravé chrupavky, cévy a kosti**.

www.flexi-med.cz

*Zaplatíte pouze 49 Kč za poštovné a balné

Lze objednat i telefonicky

Bezplatná infolinka ☎ 800 10 20 90

Doplněk stravy

ZNĚTE, TRUBKY AUTOMOBILOVÉ, A ZMLKNĚTE, HOUSLE

SPISOVATELOVO NOČNÍ PŘEMÍTÁNÍ O PŘÍRODĚ A NAŠEM VZTAHU K NÍ

TEXT: JEAN-GASPARD PÁLENÍČEK

„Můžete nechat trochu pootevřené dveře, ať sem jde malá škvírka světla?“

Kolik dětí na světě takto při usínání prosí rodiče?

– Čeho se bojíš?

– Já nevím...

Uvědomuji si, že strach ze tmy byl do zavedení elektrifikovaného osvětlení všudypřítomný. Nejímálo pouze děti, týkal se i dospělých.

Obrazně řečeno již od počátku světa, od oddělení tmy od světla v biblické knize Genesis, odráží úzkost ze tmy a ze samoty bázeň z toho, že ve světě jsou síly, které se nám vymykají. Do 17. století byla noc především hájemstvím nebezpečí a nočních můr, obývali ji imaginární démoni i skuteční raubíři. Noc proto dlouho byla uzavřeným prostorem. Města zavírala své brány a obyvatelé nesměli v přesně vymezených hodinách vycházet ven, aby nebudili podezření z nekalé činnosti. Podezření z úkladnosti bylo přitěžující okolností – za zločiny páchané v noci byly vynášeny tvrdší tresty.

V reakci na racionalitu osvícenství a postupnou ztrátu tradičních křesťanských jis-

tot se pro romantismus stal strach z temnot mocným zdrojem inspirace, pramenící ze sílící fascinace iracionalitou a tajemnem. Tato bázeň byla u zrodu takových děl, jako jsou známé gotické romány Otrantský zámek Horace Walpolea (1764), Frankenstein Mary Shelleyové (1818) či Drákula Brama Stokera (1897). Populární představení laterny magiky – předchůdkyně našich filmových projekcí – se světelnými iluzemi vyvolávání duchů a jinými fantasmagoriemi záhy nalezne svůj pandán v oblíbené pohyblivých stolků spiritistů. Uhranutí skrytými silami rovněž vyústí v teorie Sigmunda Freuda a vznik psychoanalýzy. Noční vidění odlišuje spící, doslova i v přeneseném smyslu, od vidoucích, od sladkých snů i rozdrásaných vizionářů.

Jedním z nejpřímějších, protože nejdůvěrnějších zdrojů bázně byla v době ještě neopanované umělé osvětlení sama příroda. Typickým toposem se stal les, do kterého Victor Hugo, Alfred de Musset či George Sandová promítali odraz vnitřních rozruchů duše. Pro Chateaubrianda byl les místem, kde se setkávají a vzájemně prostupují tradiční motivy hájů antických, pohanských i biblic-

kých. Tajemné a nebezpečné prostředí lesa inspirovalo bratry Grimmovy a pohádky jako Červenou karkulku nebo O perníkové chaloupce, ale i Karla Hynka Máchu, který do něho ve svém Máji situuje doupě loupežníka Viléma, strašného lesů pána. Dalším toposem byla závrat' z horských a jiných propastí, přitažlivých a strašlivých zároveň, jejichž snad nejznámější ztvárnění vytvořil malíř Caspar David Friedrich v obraze Poutník nad mořem mlhy (1818).

* * *

Jsem městské dítě. Okny pražského bytu, ve kterém jsem vyrůstal, vždy do pokoje pronikaly odlesky rozsvícených okolních bytů či světél nedalekého náměstí Míru. I mé děti dnes v Tokiu, kde již několik let žijeme v domku rodiny mé japonské manželky, se z oken v ložnici dívají večer na světélkování pouličních LED lamp skrze větve stromů naší zahrádky.

Fascinaci přírodními živly do jisté míry nahradily múzy meziválečných avantgard, které dodneska bez ustání svítí do noci: Apollinai-

rem velebená Eiffelova věž – z jejíž špičky čtyři silné projektory svítí do noční Paříže jako maják – barevné neonové nápisy reklam, kina, automobily, letadla...

„Je třeba pohlédnouti vzhůru na letící aeroplán a uslyšet skřivánčí píseň. Stav citlivosti v deliriu. Hle, to jste vy! Oči, jimiž jsem probouzen k životu. Je třeba viděti elektrické květiny...“ píše v roce 1924 Nezval ve svém Papoušku na motocyklu. Manifest poetismu hlásá „nové umění, novou báseň barev, zvuků, světél, vůní a pohybů, poezii pro všechny smysly“. A v roce 1925 Jaroslav Seifert opěvuje Všecky krásy světa těmito slovy: „Pro svoje básně jsme našli krásy úplně nové, / měsíce, ostrovy marných snů, jenž dohroříváš, zhasni. / Zmlknete, housle, a zněte, trubky automobilové (...) / zpívejte, aeroplány, večerní píseň jako slavici / tančete, baletky na plakátech mezi černými písmeny / ať slunce zhaslo, – s věží reflektory zářící / do ulice vrhnou nový den plamenný“.

Zatímco se kvůli práci přesouvám sem a tam mezi Tokiem a Prahou čím dál méně poetickými letadly, čím dál více provinilý za uhlíkovou stopu, kterou zanechávám, musím myslet na Seiferta a na jeho mladistvé verše: „Má drahá vidíš v oknech hory Alp / otevřme okno vůním dokořán / hle cukr sněženek lilijí vláčný sníh (...) / ó Wagons restaurants a Wagons lits / ó cesta svatební.“

* * *

I já jsem noční sůva, což pro někoho, kdo se živí psaním a překládáním, znamená dlouho do noci svítit, pracovat převážně s pomocí počítače, a tedy pálit elektřinu. I proto jsem uvítal, když jsme s manželkou zjistili, že je v Tokiu možné žít šetrně. Náš dodavatel se jmenuje Pal System a provozuje přes čtyřicet center na výrobu energie s co nejmenším dopadem na přírodu. Díky tomu pochází osmdesát procent elektřiny, kterou s rodinou používáme, z obnovitelných zdrojů. Částečně z rýžových polí, ve kterých instalovali systém vrtulí mezi jednotlivými patry políček, z nichž některá jsou pro výrobu energie funkční celoročně. Nebo ze speciálně vyvinutých solárních panelů, které je možné používat i na zemědělské půdě. Částečně také z turbín poháněných termálními zřídly. Nejvíce elektřiny ale pochází ze spalování výkalů drůbeže z chovů, se kterými Pal System spolupracuje. Z každé faktury za elektřinu odvádíme malou částku na podporu dalšího vývoje podobných projektů. Potěšující je, že celkem platíme přibližně tolik, jako v době, kdy jsme používali energii převážně z neobnovitelných zdrojů.

Navíc od nich jednou týdně nakupujeme ovoce, zeleninu, maso a mléčné výrobky vzešlé z práce zemědělců a chovatelů snažících se striktně dodržovat zásady ochrany životního prostředí, přirozených koloběhů a ohleduplného přístupu ke zvířatům, bez pesticidů, herbicidů, průmyslových hnojiv, geneticky modifikovaných organismů či růstových mo-

Prvním evropským městem, které zavedlo veřejné osvětlení, byla patrně andaluská Córdoba.

dulátorů. Pal System zároveň vyvíjí celou řadu společenských iniciativ, například co se týče parity zaměstnaných mužů a žen, zaměstnávání hendikepovaných, péče o seniory, o sociálně znevýhodněné. Podporuje mezinárodní program Red Card to Child Labour proti vykořisťování dětí, aktivity proti jaderným zbraním, reflexe o jaderné energii a ekologii obecně.

Když jsem se před patnácti lety poprvé chystal do země své ženy, zjišťoval jsem nejprve, zdali by bylo možné jet a plout do Japonska postaru: po kolejích a po vodě. Avšak mé sny o dlouhé cestě transsibiřskou a transmongolskou magistrálou, přes severovýchodní Čínu a posléze lodí z Vladivostoku nebo o dlouhé plavbě Středozemním mořem, Suezským průplavem, kolem Indie a Indonésie, o cestě, při které by na několik týdnů přestal platit hektický čas společenských a jiných povinností... tyto sny rychle narazily na prozaickou, přízemní překážku: nedoplatil bych se.

* * *

Jsa po matce napůl Francouz, dětem večer občas zpívám francouzskou píseň Au clair de la lune: „Při svitu měsíce / Pierrote, příteli / propůjč mi světla (...) / Svíce mi zhasla / nemám již oheň / otevř mi své dveře...“ Tak jako jsem jim dlouho nezpíval poslední sloky Černé oči, jděte spát, i zde vynechávám konec, který písni dává žertovný erotický podtext, kdy lze zpětně i zhaslou svíci interpretovat dvojsmyslně. Její slova ovšem odkazují k dobám, kdy pouliční lampy ještě nebyly běžnou

součástí měst a cest a kdy vyhaslý oheň znamenal na celou noc tmu a zimu.

Veřejné osvětlení není oproti ustáleným představám vynálezem industrializace 19. století. Již římský historik Ammianus Marcellinus ve čtvrtém století popsal Antiochii na hranici mezi Tureckem a Sýrií jako „město, ve kterém si noční světla nezadají s denním jasnem“. Středověká města sice v noci byla pohroužena do tmy, i v nich však ponocní procházeli s lucernami na dlouhých tyčích či loučemi, jimiž byly rovněž osvětlené městské brány, věže a nádvoří. Prvním evropským městem, které zavedlo veřejné osvětlení, byla patrně andaluská Córdoba. Londýn zavedl povinnost vyvěšovat v zimě na noc lucerny zkraje patnáctého století. V Paříži se na křižovatky a kraje ulic nainstalovaly první stálé lucerny v druhé polovině století sedmnáctého. O sto let později je nahradily pouliční lampy „réverbères“ – z latiny reverberare, odrážet. Světlo v nich totiž bylo zesíleno pomocí zrcadel. Svíce postupně nahradil tuk, zejména velrybí (což o necelé století a půl později téměř způsobí jejich vymření).

Od osmnáctého století a všeobecnějšího zavedení veřejného osvětlení se začíná vnímání noci měnit. Noční osvětlení není již především způsobem, jak nad noc lépe dohlížet, ale také jak si ji lépe užít a postupným uždibováním nočních hodin prodloužit denní čas na práci a potěšení. Již francouzský Král Slunce, Ludvík XIV., pořádal opulentní noční féerie s čarovně osvětlenými zahradami versailleského paláce, ohnivými průvody a ohňostroji. V postupně se demokratizující Evropě, ve které výrazně přibýval počet obyvatelstva, zatoužily i ostatní vrstvy společnosti si v obměněných podobách tyto dřívější výsady elit osvojit. Vznikala divadla, koncertní sítě, kabarety, kavárny, čtenářské a jiné kroužky, i vykřičené domy. Z noci se stal společenský a kulturní prostor a úřady byly nuceny slevovat ze svých nočních bezpečnostních nařízení.

Další obrat nastává se zavedením plynového osvětlení, koncem osmnáctého a začátkem devatenáctého století. Náměsíčné a večerní diváky tehdy doplňují čím dál početnější noční sůvy a chodci, kteří chůzi v nově vzniklém nočním prostoru zkoumají proměňující se dynamiku měst i vlastního nitra. Ne nadarmo ve francouzštině existuje pro probdělou noc výraz „nuit blanche“, bílá noc. Někteří noční tuláci se v této noci ztratí – jako básníci Friedrich Hölderlin a Gérard de Nerval, který břímě společenského stigma duševní choroby ukončí smrtí oběšením na okenní mříži proti vstupu do noclehárny, kam se nedoklepal jedné lednové

noci. Pro jiné je dobytí nového prostoru noci otevřením se nové volnosti. Předchůdce dekadentů, Charles Baudelaire, tak v roce 1868 píše: „Ó noci! Ó obcerstvující temnoto! Jste pro mne signálem vnitřní slavnosti, jste osvobozením z úzkosti! V samotě plání, v kamenných labyrintech velkoměsta, v jiskření hvězd, ve výbuších svítilen, jste ohňostrojem bohyně Svobody!“

Jak rád vzpomínám na dávné noční tahy, na vášnivé hovory po zhlédnutém divadelním, hudebním či filmovém představení, na přechody z jedné hospody do druhé, na plamenné či intimní výměny za chůze městem i dlouhé, pomalé návraty pěšky či tramvají. I dnes se jistě všude na světě takto debatuje, v hlubším soustředění i ostřejším rozjitření smyslů, které noc umožňuje. Zanedlouho bude takto i můj syn se svými druhy diskutovat, třeba – když ho tolik lákají technologie a věda – o znečištění moří a nutnosti vynalézt stroje ke zvrácení nerovnováhy, kterou jsme vnesli mezi člověka a přírodu.

Po zavedení elektrického osvětlení, a když uvážím všechny život zdánlivě urychlující technické vynálezy minulého, dvacátého století, kladu si ovšem otázku, zdali ulice pro nočního chodce dnes ještě skýtají podobná úsměvná či fantastická překvapení. Zdali jsou ještě s to konkurovat televizi s jejími desítkami či stovkami kanálů nebo videohrám s jejich zdánlivě nekonečnými kombinačními možnostmi. A zdali to syna nadále takto potáhne do nočních ulic, aby v nich vymýšlel nový svět – když tak bude moct činit doma na internetu... Filozof Walter Benjamin o arkádách devatenáctého století psal, že se v nich „venčily želvy“. S nočním přemítáním a procházením bylo vskutku spojeno pomalejší vnímání času – času zdánlivě neutilitárního. Mlsné vychutnávání pomíjivé chvíle s pomalostí souvisí – člověku pomáhá se plně oddat pozorování vztahů mezi daným místem a jeho obyvateli. Městské pasáže se však od konce devatenáctého století začaly proměňovat ve velké obchodní domy. A kontemplaci z velké části nahradilo okukování výkladních vitrín.

* * *

V dětství jsem jezdil na chalupu k dědovi do Jizerských hor. Vybavuje se mi, že tam jsem zažil opravdovou tmu. Mohl jsem si představovat, že v kamnech září žhavé uhlíky, že venku na nebi svítí hvězdy; když jsem otevřel oči, neviděl jsem nic, nic než tmavou čern. Člověkem většinou nejhojněji užívaný smysl zraku mi byl v tu chvíli k ničemu. Zachumlán pod peřinami jsem bezděky začal

prostor vnímat sluchem a čichem, které jsou jindy k této činnosti víceméně upozaděné. Vybavují se mi také procházky lesem na hoře Buková, kdy jsem se učil bázeň z neznáma zdolávat a kdy se postupně měnila v okouzlení světem, které je základem nejen poezie.

Poezie ostatně zná celou jednu tradici věnovanou opěvování krás přírody, jejích darů i přírodních cyklů. Je to básnická tradice z nejstarších. Nacházíme ji u starověkých Egypťanů, například v Hymnu Nilskému, starém přibližně dvě tisíciletí před naším letopočtem. Životodárnost hlavní egyptské řeky Nil je v něm oslavována takto: „Pane ryb, jenž zvěř z močálů vyháníš... / jenž plodíš ječmen a obilí rodíš... / Jenž plníš sklady, s dobyt看m rozšiřuješ ohrady / a nemajetným dáváš statky. / Jenž růst dáváš dřevu a všemu, po čem toužíme... / Jenž statností svou loď tvoříš... / Jenž přicházíš ve svůj čas pravý / a Egypt naplňuješ Horní i Dolní. / Každý z Tvých vod pije, / Ty, jenž více než krásu svou dáváš... / Jenž oblékáš nás do lna, které sám tvoříš... / Jenž z podzemního světa vyvěráš a z dalekého nebe vycházíš, / jenž vystáváš a vystupuješ z tajemství. / Bez Tebe sklíčenost lid pustoší... / Ženštinám se silní podobají, / každý své nářadí odstrkuje. / Není již příze na šatstvo... / není již líčidel pro tváře, / bez tebe vlasy vypadávají... / Ty, jenž spravedlnost vkládáš do lidských srdcí: / v nouzi lidé mluví lži... / Nikdo nedokáže tkát z čírého zlata, / stříbrem se nikdo neopije. / Z kamene lapis lazuli nenajíš se: / ječmen je základem blahobyti. / To pro tebe se chápeme harfy ke zpěvu, / pro tebe tleskáme k tanci...“

Taková poezie má blízko k modlitbě. Ano, skrze dary přírody jsme živi. Bez nich chřadneme, bují nepravost a ani obchod nekvetne. Její krása nám do úst vkládá slova vděku a chvály; je zdrojem práce, technických vynálezů i umělecké tvorby.

* * *

Od úcty ke krásám a darům přírody je jen krok k nábožnosti. Podobnou báseň lze vidět i v chvalozpěvu Píseň tvorstva, který kolem roku 1224 napsal František z Assisi a který je jedním z nejstarších textů zachovaných v italštině. Svátý František v něm promlouvá k Bohu a velebí ho skrze „bratra slunce“, „sestru lunu“, skrze hvězdy, „bratra vítr“, skrze vzduch a mraky, „jasno, všecka počasí, kterými všem stvořením svým žítí dáváš“, skrze „sestru vodu“, „bratra oheň, / který poskytuje našim nocem“, skrze „naši sestru, matku zemi, / která dává život a jež vládne nade všemi / a jež rodí různé plody, trávu a barevné květy“, i skrze „naši sestřičku – smrt těla“

(překlad: Jaroslav Pokorný, Navštívení krásy. Italská renesanční lyrika, 1964). S tím, že Bůh je zde chválen za to, že svět a život stvořil, i skrze všechno stvoření.

Jiný František – italský básník Francesco Petrarca – v textu z poloviny čtrnáctého století popisuje, jak po několik dní v roce 1336 v jihofrancouzské Provence vystoupil na horu Ventoux (doslova „větrnou“). V textu hojně odkazuje k Vergiliovi, zakladateli pastorální poezie. Výstup je náročný, strmý, místy nebezpečný, Petrarca, příliš navykklý na pohodlí papežského města Avignonu a vymoženosti vezdejšího světa, se při něm musí opakovaně zastavovat, aby si odpočinul. Když konečně dorazí na vrcholek, rozhlédne se po okolí, užasne nad krásou řeky Rhôny a nad pohorím Ceven. Pak náhodně otevře knihu Vyznání svatého Augustina – která je tím jediným, co si vzal s sebou na cestu – a padne na následující pasáž: „Lidé užasle obdivují vrcholky hor a obrovské vlny moře, mocný tok řek a šíří oceánů i pohyb hvězd, zapomínají však pomýšlet sami na sebe.“ Tematizuje tak marlost lidské domýšlivosti.

Návrat k přírodě hlásal již osvícenecký filozof Jean-Jacques Rousseau přesvědčen o tom, že společnost a moderní vymoženosti zkazily původní podstatu člověka a jeho přirozené pobývání ve světě. Američtí transcendentalisté v čele s esejistou a básníkem Ralphem Waldoem Emersonem, autorem klíčového díla Příroda, ovlivnění antickým neoplatonismem a východním duchovním myšlením, kladli v devatenáctém století důraz na vymanění se z otroctví věcem a na idealistické přehodnocení našeho vztahu ke světu. Z podobných pohnutek v roce 1903 dovedl básník John Muir prezidenta Roosevelta na pěší túru po yosemitském údolí a zasloužil se o založení chráněných národních parků. A podobného ducha lze vidět i u beatnické generace, u hnutí hippie nebo u našich trampů. Obávám se však, že v dnešním světě návrat k přírodě sám o sobě nestačí a že je nutné společné vzepjetí individuálních a skupinových iniciativ se sférami ekonomickými a politickými.

* * *

Nedávno Japonsko navštívil další František – současný papež. Ten podle chvalozpěvu svatého Františka nazval text Laudato si' (Chválen buď), který v roce 2015 věnoval současné situaci životního prostředí. Vychází v něm z konstatace o znečištění životního prostředí, soudobé kultuře odpadu, odlesňování, klimatickém oteplování, vymírání živočišných druhů a problémech spojených s vodou. To

vše vnímá jako volání sestry Země, která je u konce s dechem. Zatímco včera člověk přírodu doprovázel, dnes ji ve jménu vidiny stále větších výdělků rozdrčuje a vymačkává nad její možnosti. A tato logika technické nadvlády výrazně uplatňuje svůj vliv i na politiku a ekonomii.

Kriticky se vyslovuje k vizi založené na čtení knihy Genesis, podle které si má člověk přírodu podmanit a opanovat ji doslova; jeví se mu jako prométheovský sen o dominanci světa, ze kterého rovněž plyne dojem, že ochrana přírody by byla jakýmsi slabošským postojem. Člověk nemá podle papeže být doslovným pánem vesmíru, ale jeho zodpovědným správcem. Z nadřazeného postoje člověka vůči přírodě plynou zvrácené rysy životního stylu v otěžích praktického relativismu, který v důsledku přivírá oči nad exploataci dětí, obchodem s lidmi, organizovaným zločinem, obchodem se zvířaty v ohrožení vymření... To vše ve znamení logiky „použij a zahod“. Tato země – náš společný dům – nám byla svěřena k užívání nikoli bezmyšlenkovitě, ale za aktivní účasti našeho ducha, od kterého se přirozeně očekává, že bude orientovat, rozvíjet, případně ohraničovat naši inteligenci.

I papež František v krásách země, vod a hor vidí odlesk Boží lásky. Inspirují ho však k vědomí pospolitosti všeho živého v tom smyslu, že nelze být ekologem, aniž by člověk lásku k zemi nevztáhl i ke všem lidským bytostem. Ignorování volání sestry Země tak pro něho má přímou vazbu na ignorování volání chudých. Postindustriální svět si podle

něho zvolil za hlavní motor ekonomický růst, který na každodenní život marginalizovaných populací nemá podstatnější kladný dopad. Papež přitom odmítá rozšířenou teorii, podle které by tržní růst byl sám o sobě řešením problémů spojených s bídou.

Společensko-environmentální krize, ve které se nacházíme, si i podle něho žádá in-

Postmoderní člověk je neustále vystavován nebezpečí tíhnout k přílišnému individualismu.

tegrální přístup, jehož hlavními pilíři mají být navrácení důstojnosti těm, kteří jsou vyloučeni, a ochrana přírody. Při pohledu na velké megalopole, hlučné a znečištěné, jejichž nejchudší obyvatelé žijí nahromaděni ve čtvrtích se zvýšeným zdravotním rizikem, klade důraz na základy lidské důstojnosti: potřebu krásy a přirozenou potřebu cítit se doma, které jsou v souladu s vnitřními morálními zákony. Postmoderní člověk je neustále vystavován nebezpečí tíhnout k přílišnému individualis-

mu, přitom spousta našich společenských problémů se váže k egoistickým vizím zaměřeným na bezprostřední uspokojení, potažmo ke krizi rodinných a společenských vztahů a neschopnosti uznávat identitu, zejména odlišnou. Ochrana země by přitom měla zahrnovat i úctu místních kultur a zachování jejich bohatství.

Svůj text uzavírá výzvou ke spiritualitě střídmosti, schopnosti těšit se z mála a návratu k prostotě. Předtím však papež vyzývá politiky a vládní činitele k větší transparentnosti a péči o společné blaho. Ve spojení se snahami současného ekologického úsilí a světových summitů posledních let vyjmenovává pozitivní ekologické strategie a zavedení adekvátních opatření. V reakci na oslabení národních států ve prospěch financí a ekonomie, které politiku tak často ovládají, apeluje na to, aby potřeby několika jednotlivců nebyly nadřazené společnému blahu a aby došlo k jisté míře úbytku v některých částech světa, aby mohly zdroje být k dispozici pro zdravý rozvoj jiných. Obecně volá po novém způsobu života, jehož principy by byly odpovědnost konzumentů, výchova k novým typům chování, počínaje uvnitř rodin, probouzení ke krásě, podněcování ke kultuře života, tedy kultuře vzájemně sdíleného života a úcty k tomu, co nás obklopuje.

Je to vskutku široký program a je náročné ho ve svém celku pojmout. Nezbyvá než začít u sebe, malými krůčky. A aktivním dohledem nad námi volenými představiteli, aby z takových rozumných, globálně pojatých imperativů neslevovali.

POMÁHÁME LIDEM
PŘEKONÁVAT BARIÉRY

- schodišťové plošiny
- schodišťové sedačky
- stropní zvedací systémy
- schodolezy
- nájezdové rampy
- bazénové zvedáky

Rádi poradíme i ohledně vyřízení finančního příspěvku na pořízení některého z našich zařízení

www.altech.cz

SCHODIŠŤOVÉ SEDAČKY PRO SENIORY A HŮŘE CHODÍCÍ

- pro všechny typy schodišť
- nekompromisní kvalita
- poctivá česká výroba
- možnost výběru barvy

Nové varianty:

STANDARD, PREMIUM, EXCLUSIVE

VOLEJTE ZDARMA
800 303 304

lepší péči

klidnější
spánek

veselejší
maminku

být více
spolu

porozumění

Anežka (8), leukémie

KDYŽ VÁŠ DAR ZNAMENÁ VÍC

Pro rodiny, které zasáhla vážná nemoc, představuje naději, porozumění i méně starostí. Pomáhejte s námi!

Staňte se Dobrým andělem na
www.dobryandel.cz

DOBŘÝ ANDĚL

RADOSTI Z ELPIDY

PROSINEC, LEDEN, ÚNOR. TŘI MĚSÍCE V ŽIVOTĚ ELPIDY. BILANCOVÁNÍ, ALE I PLÁNOVÁNÍ. A SAMOZŘEJMĚ AKCE: TŘEBA ÚNOROVÝ VÝJEZD OLD'S COOL DO OLOMOUC NEBO VÝMĚNA KVĚTIN V CENTRU ELPIDA. NAŠE RADOSTI VÁM UŽ TRADIČNĚ PŘEDSTAVUJEME V NĚKOLIKA FOTOGRAFIÍCH...

TEXT: JIŘÍ HRABĚ FOTO: JAN BARTOŠ

I – PLETENÉ VÁNOCE!

Už poněkolkáté jsme měli Vánoce ve znamení barevných klubek. Projekt Ponožky od babičky, který odstartoval v roce 2014, úspěšně pokračoval i na sklonku minulého roku. A možná jste na internetu viděli videa s příběhy jednotlivých pletařek, které se svěřovaly s tím, že pletení je pro ně radost i relax. Všechny upletené ponožky našly nohy svých nových majitelů a my za všechny můžeme slíbit: pleteme dál!

II – OLD'S COOL OLOMOUC + DESET LET SBORU ELPIDA

Sedmý ročník mezigeneračního festivalu Old's Cool začal netradičně už v zimě – 13. února jsme s letošním programem navštívili Olomouc. S pletačkami Ponožek od babičky z blízkého okolí jsme uspořádali workshop v Divadle na cucky, kde proběhla i komentovaná prohlídka fotografické výstavy Matka a dcera, kterou početné auditorium provedly její autorky, fotografka Bet Orten a novinářka a stylistka Veronika Ruppert. Program vyvrcholil prvním letošním koncertem sboru Elpida v Jazz Tibet klubu, který doprovodila Sára Vondrášková aka Never Sol. Vaška Havelku, který místo vystoupení rehabilitoval po operaci ploténky, zdravíme a přejeme brzké uzdravení. Ještě si spolu zahrajeme! Deset let sboru Elpida si můžete připomenout ve fotografiích na straně 32.

III – VÝMĚNA KVĚTIN V CENTRU ELPIDA

Dáváme šanci květinám! Slavnostně vám oznamujeme, že jsme 20. února otevřeli stálou rostlinnou burzu v Centru Elpida v Praze 4. Sháníte zelenou okrasu, nebo se potřebujete přebytných rostlin ze svého domova zbavit? Naše rostlinná burza u vchodu do Elpidy je vám k dispozici po celý den. Tak se zastavte!

IV – LINKA SENIORŮ SPOUŠTÍ CHATOVÉ PORADENSTVÍ

Naše Linka seniorů 800 200 007 spouští chatové poradenství. Od 1. března budou moci senioři a pečující získat pro sebe pomoc a podporu novou, více anonymní a dobře dostupnou formou, a to prostřednictvím chatu. Doposud bylo možné na Linku seniorů zavolat nebo poslat e-mail. Zároveň bude zprovozněn informační portál www.necosestalo.cz, který poskytne základní informace o tom, kam se obrátit o pomoc v krizi, jak pečovat o osobu blízkou a vyrovnávat se se zátěží, která pečujícího čeká.

V – MEZIGENERÁTOR A JEHO ČESKÁ PREMIÉRA

Netradiční soutěž smíšených družstev různého věku, ve které jde především o dobrou zábavu, viděla v české premiéře Olomouc. V rámci Old's Cool festivalu přijel mezigenerátor představit jeho autor Martin Strýček ze slovenské organizace Zrejmé, se kterou Elpida spolupracuje na pořádání Old's Cool festivalu na Slovensku. Tématem byla udržitelnost a ekologie, otázky téměř stovce účastníků v osmi družstvech často zamotaly hlavy. Víte třeba, jakou rybu Slovinci nejčastěji nakládají do majonézy? Ano, je to treska. Ne sled, jak někteří z nás napsali...

Pečujte o sebe

Relaxujte a odpočívejte v malebném lázeňském resortu nedaleko Prahy.

LÉČEBNÝ POBYT LIGHT

Délka pobytu: 4 dny / 3 noci
Ubytování: komfortní jedno nebo dvoulůžkové pokoje
Strava polopenze, bufetové stravování
Lázeňská péče:

- 1x vstupní lékařská konzultace
- 1x klasická částečná masáž zad
- 1x Calmonalová perlivá koupel
- 2x skupinové cvičení
- 1x bazén (volné plavání 30')
- 1x parafínový zábal na ruce

Cena pobytu již od 4.340,- Kč/osoba*

Tradiční lázeňský balíček

Balíček lázeňských procedur, které lze čerpat během jediného dne.

- klasická částečná masáž zad
- Calmonalová koupel
- parafínový zábal na ruce

Cena balíčku 830,- Kč*

Další nabídku bezmála 20ti týdenních a víkendových léčebných i relaxačních pobytů naleznete na www.msene.cz

*Uvedená cena je včetně zákonné sazby DPH.

Lázeňský resort nedaleko Prahy.

Lázně Mšené, a. s. • Lázeňská 62 • 411 19 Mšené-lázně
 tel.: +420 416 866 007 • e-mail: lazne@msene.cz

NABÍDKA TRÉNINKOVÝCH AKTIVIT PRO VÁŠ MOZEK

1. Pro zasmání

„Četl jsi o škodlivosti alkoholu?“

„Ano.“

„A přestal jsi pít?“

„Ne, číst.“

žlutá	modrá	zelená	červená	červená
zelená	modrá	žlutá	červená	červená
žlutá	žlutá	modrá	modrá	modrá
modrá	zelená	červená	modrá	žlutá
žlutá	modrá	zelená	červená	žlutá
zelená	červená	zelená	modrá	žlutá
červená	červená	modrá	žlutá	zelená
červená	žlutá	zelená	zelená	modrá
červená	zelená	zelená	žlutá	modrá
modrá	zelená	červená	modrá	žlutá

Rjúta Kawašima – Trénink mozku – Ikar

Ivan	Vedl	Xavera	Lesní	Cestou	Do	Města.
1	5	10	50	100	500	1000

Zapište římskými číslicemi:

5

10

17

19

30

50

Zapište arabskými číslicemi:

IX

XV

XL

XXVIII

LV

LXXIV

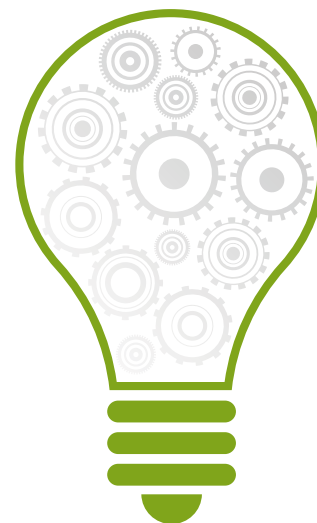
4. Pokuste si vybavit rčení, kde se vyskytují číslice.

Např.: Je to z druhé ruky.

5. Opakujeme abecedu.

Názvy měst zapište v abecedním pořadí:

Pardubice, Kolín, Brno, Praha, Beroun, Kroměříž, Plzeň, Kladno,
Blansko, Přerov, Klatovy, Blatná

Beroun, Blansko, Blatná, Brno, Kladno,
Klatovy, Kolín, Kroměříž, Pardubice, Píseň,
Praha, Přerov

Ad 5)

Tváří se jako deset čertů.
Do třetice všeho dobrého.
Plete páté přes deváté.
Musíme táhnout za jeden provaz.
Sedí na dvou židlích.
Byl v sedmém nebi.

Ad 4)

74	L
55	XXX
28	XIX
40	IIIX
15	X
9	IX

Ad 3)

RESENI

Je na čase podpořit imunitu

**lék Wobenzym®
může pomoci i Vám**

**posiluje oslabenou imunitu
urychluje léčbu zánětů**

800 tbl.

300 tbl.

200 tbl.

Imunita – základ našeho zdraví

Při oslabené imunitě můžeme snáze dostat např. chřipku nebo angínu. Zásadní úlohu pro zdravé fungování imunitního systému mají speciální proteolytické enzymy, s jejichž pomocí tělo udržuje imunitní systém v rovnováze. V případech, kdy je imunita oslabena, je vhodné dodat tělu enzymy zvenčí ve formě léku Wobenzym. Tyto enzymy mobilizují imunitní systém, aby se organismus co nejlépe bránil sám.

Více na www.wobenzym.cz

Wobenzym je tradiční lék z přírodních zdrojů k vnitřnímu užití.

Čtěte pečlivě příbalovou informaci. Léčbu dětí konzultujte vždy s lékařem.

MUCOS Pharma CZ, s.r.o., Uhřetěveská 448, 252 43 Průhonice. Konzultace s lékařem na tel.: 800 160 000

RENAULT
Passion for life

Nový Renault **CAPTUR**

SUV značky Renault

Dáme vám čas poznat Nový Renault CAPTUR
na 2 dny a 200 km

Nabídka platí od 1. 2. do 31. 5. 2020. Nový Renault CAPTUR: spotřeba 4,7–6,2 (l/100 km), emise CO₂ 108–124 (g/km). Uvedené spotřeby paliva a emise CO₂ jsou změřeny metodikou stanovenou dle platných právních předpisů vyžadovaných pro homologaci vozidla. Vyobrazení vozu je pouze ilustrativní.

Renault doporučuje Castrol

[renault.cz](https://www.renault.cz), [seznamka365.renault.cz](https://www.seznamka365.renault.cz)